

ƏZİZ ƏLƏKBƏRLİ

QƏRBİ
AZƏRBAYCANIN
DİALEKTOLOJİ
LÜĞƏTİ

I

AZƏRBAYCAN MİLLİ ELMLƏR AKADEMİYASI
FOLKLOR İNSTİTUTU

ƏZİZ ƏLƏKBƏRLİ

**QƏRBİ
AZƏRBAYCANIN
DİALEKTOLOJİ
LÜĞƏTİ**

I KİTAB

İRƏVAN ÇUXURU
(Vedibasarı, Gərnibasarı, Zəngibasarı mahalları
və İrəvan şəhəri)

BAKİ – 2009

**Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası
Folklor İnstitutu Elmi Şurasının
qərarı ilə çap olunur**

**REDAKTORU
VƏ ÖN SÖZÜNÜN
MÜƏLLİFİ:**

Nizami CƏFƏROV
*AMEA-nın müxbir üzvü,
filologiya elmləri doktoru, professor.*

RƏYÇİLƏR:

Həsən MİRZƏYEV
filologiya elmləri doktoru, professor;
Hüseyn İSMAYILOV
filologiya elmləri doktoru, professor.

Əziz Ələkbərli. Qərbi Azərbaycanın dialektoloji lüğəti,
1-ci kitab, İrəvan Çuxuru, Bakı, “Ağrıdağ” nəşriyyatı,
2009, -192 səh.

ISBN-9-789952-810899

Kitab Qərbi Azərbaycanın – qədim Türk-Oğuz yurdu olan indiki “Ermənistan”ın bütün bölgələrinin dialektoloji lüğətini əhatə edən çoxcildlik kimi nəzərdə tutulmuşdur. Hazırkı cild Vedibasar, Gərnibasar, Zəngibasar mahallarını (Vedi, Qəmərli, Zəngibasar rayonlarını) və İrəvan şəhərini əhatə edən İrəvan Çuxuruna həsr olunmuşdur.

Ә **3202050000** Qrifli nəşr
064 - 2009

© Ә.Ələkbərli, 2009.

REDAKTORDAN

Hamımız yaxşı bilirik ki, Azərbaycan adı ilə tarixdə və reallıqda mövcud olan etno-mədəni məkan yalnız Azərbaycan Respublikası ərazisi ilə məhdudlaşmır. Bu məkanın hüdudları bir ucu Dərbənd, digər ucu Kərkük, Mosul, bir ucu Batum, Qars, digər ucu Təbriz, Qəzvin olmaqla Qara dənizdən Xəzər dənizinin bütün şərq və cənub sahilləri boyu böyük bir ərazini əhatə edir. Bu məkan Azərbaycan xalqının tarix səhnəsinə gəldiyi, doğub-tərədiyi, formalaşdığı, bir xalq, bir millət olaraq özünü təsdiq etdiyi və dünyaya qəbul etdirdiyi məkandır.

Bu gün dünya ictimaiyyətinə “Ermənistan Respublikası” adı ilə təqdim olunan 29,8 min kv. km-lik böyük bir ərazi də həmin məkanın tərkib hissəsi, qədim Türk-Oğuz yurdu, ulu əcdadlarımızın oylaq, ovlaq, əkənək, biçənək, yaylaq və qışlaq yerləridir. Həm də Azərbaycan ölkəsinin sərhədi yox, mərkəzi regionlarındanır. Bunu təkcə dostlarımız yox, düşmənlərimiz də yaxşı bilir. Bilir, lakin bir çoxları müəyyən səbəblər üzündən özünü bilməməzliyə vurur və bizi də hər dəfə tarixi həqiqətləri dünya ictimaiyyətinə təzədən, hər dəfə yeni-yeni müstəvilərdə sübut etmək məcburiyyəti qarşısında qoyur. Bəlkə belə daha yaxşıdır. Çünki biz bu həqiqətləri növbəti dəfə sübut etməyə çalışarkən hər dəfə unutduğumuz və unutmadığımız tarixi təzədən təkrar edir, bəzən özümüzə belə məlum olmayan yeni-yeni faktların izinə düşür, üstünə gedib çıxır, özümüzü bir az daha ətraflı, bir az daha dolğun öyrənir, dərk edir, tanıyır və dünyaya da daha mükəmməl şəkildə tanıtmaq imkanı qazanırıq. Bu mənada, düşmənlərimiz öz cırtdan ağılları ilə əslində yenə bizə işləyirlər.

Son iyirmi ildə Qərbi Azərbaycan torpaqlarının tarixi, coğrafiyası, toponimikası, folkloru, abidələri, etnoqrafiyası, təhsili, şəxsiyyətləri və s. məsələlərlə bağlı çoxlu tədqiqatlar işıq üzü görüb. Biz hər dəfə sübut etmişik ki, bu torpaqların ən qədim dövrdən üzü bəri bütün maddi və mənəvi mədəniyyət sər-

vətləri Azərbaycan xalqına mənsubdur. Bunu sübut etmək o qədər də çətin olmayıb. Çünki biz həqiqətin sorağında olmuşuq, bədxah qonşularımız kimi yalanları həqiqət kimi qələmə verməyə çalışmamışıq. Lakin sübut etdiklərimizi nəinki dünyaya, hətta bəzən özümüzünkülərə belə qəbul etdirmək çox çətin olub. Bunun da məlum səbəbləri var. Çünki biz tarixin müəyyən mərhələsində islam dinini qəbul edərkən islamaqədərki bütün mədəniyyətimizdən mənən, ruhən bir müddət imtina eləmişik, sonra isə ümumiyyətlə imtina eləmişik. İmtina elədiklərimizin də bir hissəsi tarix səhnəsindən bütünlüklə silinibse, digər hissəsi də başqaları tərəfindən mənimsənilib, özününküləşdirilib. Həmin mənimsənilən tarix, mədəniyyət başqa xalqın adına transformasiya olunarkən təkcə deformasiyaya, saxtalaşdırmağa məruz qalmayıb, həm də elə həmin deformativ şəkildə dünya ictimaiyyətinə, dünya elminə sırımıb və öz həqiqətlərimiz dünyanı dolanıb təzə yarlıqla, təzə etikətlə, başqasının möhürüştəmpri ilə özümüzzə qayıdıb, özümüzzün, balalarımızın şüuruna yeridilib. İndi biz tarixi həqiqətlərimizi dünyaya qəbul elətdirmək üçün əvvəl öz şüurumuzu format eləməli, yalançı və yabançı elmi informasiyalardan təmizləməliyik.

Xoşbəxtlikdən, elə etno-mədəni hadisələr də var ki, onları saxtalaşdırmaq, başqa millətin adına mənimsəmək mümkün deyil. Onlar yalnız onu yaradan millətin sərvətidir və həmin millətin sərvəti olaraq da qalacaq. Lap həmin millət latın milləti kimi tarix səhnəsindən silinib getsə belə! Yəqin başa düşüldü ki, ilk növbədə söhbət dildən gedir. Təsadüfi deyilməyib ki, bir milləti məhv eləmək üçün əvvəl onun dilini əlindən almaq lazımdır. Deməli, bir milləti yaşatmaq, onu və onun olanları təzədən ona qaytarmaq üçün də ilk növbədə onun dilini özünə qaytarmaq lazımdır.

Bu gün düşmən işğalı altında olan Qərbi Azərbaycan (indiki Ermənistan) ərazisinin bizim olduğunu sübut edən faktorlardan biri də minillərdən bəri həmin ərazilərdə yaşayan soy-

daşlarımızın dil elementləri, xüsusilə leksikası, o cümlədən dialektologiyasıdır. Əziz Ələkbərlinin «Qərbi Azərbaycanın dialektoloji lüğəti» kitabı bu baxımdan xüsusi əhəmiyyət daşıyır.

Yeri gəlmişkən qeyd edim ki, bu kitab Ə.Ələkbərlinin Qərbi Azərbaycan mövzusunda araşdırmalarının məntiqi davamıdır. Əgər o, «Qədim Türk-Oğuz yurdu - Ermənistan» kitabı ilə həmin ərazilərin Azərbaycan türklərinə mənsubluğunu o diyarın toponimikası ilə sübut edirdisə, «Qərbi Azərbaycan» çoxcildliyində bu işi həmin ərazilərin tarixini, coğrafiyasını, etnoqrafiyasını, şəxsiyyətlərini və s. araşdırmaqla həyata keçirdi. Qərbi Azərbaycan folkloruna dair toplama materialları və araşdırmaları ilə həmin işi bu dəfə folklor müstəvisində reallaşdırdı. Son vaxtlar Ə.Ələkbərlinini «Qərbi Azərbaycan abidələri» kitabı işıq üzü gördü və bu kitabla bir daha sübut olundu ki, müəyyən dövrə (konkret olaraq XV əsrin ortalarına) qədər o torpaqlar və o torpaqlar üzərindəki bütün tarixi maddi mədəniyyət nümunələri Azərbaycan xalqına mənsubdur.

Və nəhayət, hazırkı kitabında Ə.Ələkbərli Qərbi Azərbaycanda yaşamış soydaşlarımızın yaratmış olduğu daha bir sərvətə – dil özəlliklərinə, daha dəqiq desək, leksikasına sahib çıxmağa qalxır. Kitab Qərbi Azərbaycanın – qədim Türk-Oğuz yurdu olan indiki “Ermənistan”ın bütün bölgələrinin dialektoloji lüğətini əhatə edən çoxcildlik kimi nəzərdə tutulmuşdur. Hazırkı cild dünya elmi ədəbiyyatında Ararat//Ağrıdağ vadisi kimi tanınan böyük bir ərazini – Vedibasar, Gərnibasar, Zəngibasar mahallarını (Vedi, Qəmərli, Zəngibasar rayonlarını) və İrəvan şəhərini əhatə edən İrəvan Çuxuruna həsr olunmuşdur.

Son zamanlar Azərbaycanın dialekt və şivələri ilə bağlı bir sıra tədqiqatlar aparılıb, yeni-yeni kitab və məqalələr ortaya çıxsada, itirilmiş torpaqlarımız haqqında yazılanların dəyəri və əhəmiyyəti bizim üçün bir başqadır. Hər hansı bir etnos və ya etnik toplum minillərdən bəri formalaşmış yaşadığı

ictimai-sosial və təbii coğrafi məkandan qoparılıb başqa bir məkana atılanda onun əvvəlki məkanda əxz etdiyi bütün dəyərlər zaman-zaman forma və məzmun dəyişikliklərinə məruz qalır. Bu dəyişikliklərin bir qismi müsbət məzmun kəsb etsə belə, əvvəlki olmadığına görə əvvəlki ilə müqayisədə bəşəriyyət və elm üçün dəyərsiz və mənasızdır. Ona görə də itirilmiş torpaqlarımız, o cümlədən Qərbi Azərbaycan mövzusunda araşdırmalarımızın sürətini və miqyasını təcili artırmalı və genişləndirməliyik. Bu, Qərbi Azərbaycanın dialekt və şivələrinə də eyni dərəcədə aiddir.

Dialekt və şivələr təkcə dilin leksik imkanlarının nümayişi deyil, təkcə millətin mənəvi xəzinəsinin hələ yığılıb-yığışdırılmamış, kənd-kənd, oba-oba səpələnmiş inciləri deyil, həm də bir çox tarixi həqiqətlərin gizləndiyi çıraqlar - semiotik işarələrdir. Bu çıraqları yandırmaqla bir çox qaranlıqları işıqlandırmaq olar. Qorxmaq lazım deyil ki, çıraq heç vaxt dibinə işıq salmur. Onun dibi heç bizə lazım da deyil, çünki heç kəs çirağın dibində oturmur, hamı çirağın işığında oturur. Bizə onun işığı lazımdır.

Dialekt və şivələr bəzən fərqiñə varmadan gündəlik işlətdiyimiz bir çox sözlərin, ifadələrin elə arxetiplərini ortaya qoyur ki, bunun həmin sözlərin etimologiyasını aydınlaşdırmaq baxımından, dilimizin tarixi qrammatikasını öyrənmək üçün nə qədər mühüm əhəmiyyət kəsb etdiyini demək belə artıqdır.

Ümidvarıq ki, «Qərbi Azərbaycanın dialektoloji lüğəti» çoxcildliyinin digər cildləri də yaxın zamanlarda işıq üzü görəcəkdir və bu həm Azərbaycanın yeni dialektoloji lüğətini və həm də yeni dialektoloji atlasını daha mükəmməl şəkildə ortaya qoymağa kömək edəcəkdir.

Nizami CƏFƏROV

*AMEA-nın müxbir üzvü,
filologiya elmləri doktoru, professor.*

ABADAN – abad. – *Eviniz abadan olsun.*

ACI ƏRİK – İrəvan Çuxurunda ərik növü. Cevizdən bir qədər balaca, yumru, sarı, acıtəhər, acı tumlu, şirəsiz, dadsız olurdu. Dağ kəndlərində daha çox yayılmışdı.

ACIXƏMRƏ//ACIXAMRA – xəmirə vurulan maya; çörək bişirilən zaman xəmirdən kiçik bir kündə götürülüb saxlanar və növbəti çörəkbişirmə zamanı həmin kündədən xəmir mayası kimi istifadə olunardı

ACIQICI – bişirilib yeyilən pencər növü

ADAX – uşağın ilk addımı, ilk yerişi. – *Bu gedişnən körpə iki-üç günə adağa keçər.*

ADAXLAMAX – uşağın ilk addım atmağı. – *Uşax iməhdən bir müddət sora adaxlamağa başdıyır.*

ADAMCIL – insan qanına həris olan, adama hücum edən, adamyeyən. – *Deyillər, keşmişdə ajdığın tüğyan etdiyi vaxdarda adamcılar peyda olubmuş.*

ADDAMA//ADDAMAŞ – çaydan, arxdan keçmək üçün düzəldilmiş keçid (daha çox Zəngibasar mahalı üçün tipikdir). – *Uşaxlar addamaşdan addıyıb arxın o tərəfinə keşdilər.*

AFATI ALINMAX – ölüm qurğusu basmaq, düşkünləşmək. – *Artıx neçə gün idi kin, kişinin afatı alınmışdı, dinib-danışmırdı.*

AĞ ƏRİK – İrəvan Çuxurunda ərik növü. İri, şirəli, az yayılan və kəməşirin idi. İyunun əvvəllərində yetişirdi.

AĞ GİLƏS – giləsin bütün (ağ, sarı, qırmızı) növləri; meyvələri gilənardan (“vişnə”dən) iri, şirin, sulu və dadlı olardı. Erkən – mayın sonu-iyunun əvvəlləri yetişirdi.

AĞ TUT – İrəvan Çuxurunda tut növü

AĞAC-AĞAC – uşaq oyun növü. Bu oyun zamanı

uşaqlar 15-20 metrlik məsafəyə bir ağac sancar, sonra əllərindəki ağacla onu nişana alıb atardılar. Kim nişana qoyulmuş ağacı vurub yıxardısı, o da udardı.

AĞAGÖRMƏZ – İrəvan Çuxurunda çəhrayı, yumru, sulu gilələri, seyrək salxımları olan üzüm növü. Üzümlərin ən tez yetişəni olduğundan keçmişdə ağanın xəbəri olunca koldan oğurlanıb yeyildiyi üçün bu adı almışdır.

AĞAİNNƏ – nənə (daha çox Zəngibasar mahalı üçün tipikdir). – *Mən ağainnəmi çox sevirəm.*

AĞAMİRZƏ – böyük qayın (daha çox Zəngibasar mahalı üçün tipikdir). – *Mən ağamirzəmin xətrini çox isdiyirəm.*

AĞARTI – süd məhsullarına verilən ümumi ad. – *Kənddə süfrəmizdə həmişə cürbəcür ağartılar olardı.*

AĞCAMAYA – ağappaq/kök, gözəl qadın

AĞCANABAT – İrəvan Çuxurunda ərik növü. Ağ, dəyirmi, şirin, şirəli, dadlı olurdu. Geniş yayılmışdı. Yeyilir və qurudulurdu. Qurusu plov üçün əvəzsiz idi. İyunun evvəllərində yetişirdi.

AĞİL – qoyun sürüsünü saxlamaq üçün hər tərəfi hasarlanmış yer. – *Çoban sürünü ağıla salıb gəldi.*

AĞİZƏMMƏZ – əfəl, iş bacarmayan, kəsərsiz. – *Kişi gərəh ağızəmməz olmasın.*

AĞNAGAZ – keçmişdə imkansız ailələrin dəyirmanında 1 kq-dan 10 kq-a qədər növbəsiz dən üyütməsi; dəyirmançılar, adətən, bundan haqq almazdılar

AĞNAMAX – 1) arxası üstə uzanıb, yerdə o üz-bu üzə çevrilmək. – *Uzunqulax torpağın içində ağniyardı,* 2) uçmaq, yıxılmaq, dağılmaq, tökülmək, axıb gəlmək. – *Bir də gördülər dağ ağniyib gəlir. Və ya: Camahat elə bir ujdandan ağniyib gəlirdi.*

AĞUZ – heyvanların doğuşdan sonra ilk gün ərzin-

də sağılan südü və bu süddən bişirilən xüsusi dələmə

AĞUZDANDIRMAX – təzə doğmuş qoyunun və ya inəyin ilk südünün (ağuzunun) təzə doğulmuş balanın ağzına sürtülməsi. Bu yolla təzə doğulmuş bala heyvan süd əmməyə öyrəşdirilirdi.

AĞZI İSTİ YERDƏ OLMAX – bərkə-boşa düşməmiş, təcrübəsiz olmaq. – *Hələ ağzın isti yerdədi, oğul!*

AĞZI PİS OLMAX – hamilə olmaq. – *Genə arvadın ağzı pis idi.*

AĞZIİSTİ – qorxmaz, sözünü deyən, sonu yaxşı görməyən. – *O, çox ağziisti cavan idi.*

AXARRAMAX – yuyulmuş qab-qacağın üstündən su aşırmaq. – *Xanım arvad yuduğu qab-qacağı təmiz suda axarradıxdan sora götürüb yola düzəldi.*

AXLO – oxlov. – *Ay qız, axlonu hara qoyubsan?*

AKUŞKA – pəncərə. – *Qızdar bütün günü akuşkaları sildilər.*

ALA – al. – *Ala, bunu sana gətimişəm.*

ALA-TALA – ordan-burdan. – *O, kertmeni ala-tala vurub vəri başa çıxdı.*

ALAXANA-BALAXANA – altlı-üstlü imarət (alaxana – geniş evlər, balaxana isə evin üstündə tikilən mansarddır). – *Qardaş, sən deyəsən alaxana-balaxana tikirsən.*

ALAQARSIX//ALAQARSAX – çörəyin üzünün bişib, içinin çiy qalması. – *Təndir iti olanda çörəh də ala-qarsix olur.*

ALAQAŞQA – alnında ağ rəng olan. – *Alaqaşqa buzov başını silkəliyə-silkəliyə anasına tərəf qaşdı.*

ALANA – içərisi qoz və şəkərlə doldurulmuş şaftalı qurusu. – *Qışda alana yeməyin bir başqa ləzzəti var.*

ALAŞA – zəif, arıq at. – *Onun bir alaşası var, heş nəyə yaramır.*

ALATORAN – yarımqaranlıq. – *Hava alatoran idi, bir azdan qarannıx düşəcəhdi.*

ALAZDAMAX – 1. odda tüklerini ütmək. – *Alov onun qaşdarını alazdamışdı, 2. adamı acılamaq. – Xeyir ola, qarşına çıxanı alazdıyib keçirsən!?*

ALBUXARA – İrəvan Çuxurunda gavalı növü.

ALÇI – 1. Aşıq-aşıq uşaq oyunu zamanı aşıqların yanı üstə dikinə duruşuna verilən ad. – *O, aşıqları necə atırdısa, onnar həmişə alçı düşürdülər, 2. dimdik durmaq, şaxlı-şaxlı durmaq. – Yenə gözümün qabağında nə alçı durubsan?*

ALIŞMA//ALIŞMALIX – bir neçə nəfərin pulla mal alıb aralarında bərabər bölüşdürməsi. – *Mən sənnən alışmalix olmax isdəmirəm.*

ALLAŞMAX – təqib etmək, çəkişmək (daha çox Zəngibasar mahalı üçün tipikdir). – *Bəsdı allaşdın, sən mənən nə vax yola gedəcəksən?*

ALMALAN DEMƏK – işsiz-gücsüz olmaq, veyil-veyil gəzmək. – *Yekə oğlansan, amma bütün günü küçələrdə almalan deyirsən.*

ALMANLAMAX – qoltuğa vurub aparmaq

ALSINNAMAX – cana gəlmək, inkişaf etmək (daha çox Zəngibasar mahalı üçün tipikdir). – *Torpağa vurduğumuz şitillər üç-beş günə alsınıyar.*

AMBARI – İrəvan Çuxurunda qırmızı, yumru, kəməşirin, qalın qabıqlı, iri tumlu üzüm növü. Avqustun əvvəllərində yetişir və ancaq yeməyə yararlıdır. Son zamanlar becərilirdi.

ANADAN ƏMDİYİ SÜD BURNUNDAN GƏLDİ – çox əziyyət çəkdi. – *Bu iş düzəlinə anadan əmdiyim süd burnumnan gəldi.*

ANAHADDIX – xüsusiyyətçilik (daha çox Zəngi-

basar mahalı üçün tipikdir). – *Anahaddıx vaxdının da öz qanunnarı vardı.*

ANCORNU – qəribə, qeyri-adi, eybəcər. – *Bu ancornu paltarrarı haradan alıb geyinirsən, başım çıxmır.*

ANDIR – ölü paltarı, ölüyə məxsus əşya, pis şey. – *Bu kimin andırıdı, atılıb bura?*

ANQULLAĞI ÇIXMAX – çox arıqlamaq. – *Yaman xarab olubsan, anqullağın çıxıb.*

ANQUT – arıq adam

ANNAX – qanacaq, mərifət, başa düşənlik. – *Adamda annax yaxşı şeydi.*

ANŞIRTMAX – aydınlaşdırmaq, müəyyənləşdirmək. – *Mən axıra qədər anşırda bilmədim kin, o qaranıxdakı kim idi.*

ARA – gah. – *O, ara danışır, ara da yazırdı.*

ARAM-QƏRƏM – fasilə, tənəffüs. – *O, aram-qərəmsiz işdiyirdi.*

ARAMIN-QƏRƏMİN OLSUN – yəni bir dincəl, fasilə et, səbrli ol. – *Bala, aramın-qərəmin olsun, bu qədər işdəməzdər.*

ARANI DAĞA APARMAQ, DAĞI ARANA GƏTİRMƏK – çox fikir etmək. – *Yatağıma uzandıxdan sonra xeyli vax yata bilmədim, səhərə qədər aranı dağa apardım, dağı arana gətirdim.*

ARAŞQIN – araqçın. – *O, başına həmişə araşqın qoyardı.*

ARĞI – ağrı. – *O, sol qolunda bərk arğı hiss edirdi.*

ARĞIMAX – ağrımaq. – *Son zamannar tez-tez arğıyiram.*

ARXAC – 1. su daşıyanın kürəyini, çiyinini ağrıtmamaq üçün su sənəyinin aşağısından taxılıb başına qədər gələn, parçadan tikilən yumşaq altlıq; 2. yayın istisindən

daldalanmaq üçün qoyun, mal yatağı

ARXADAN – dəvə qatarında sonuncu dəvəyə verilən ad

ARI ƏRİK – İrəvan Çuxurunda ərik növü. Xırda, yumru olurdu. Çox şirin deyildi, çox yeyilmirdi və çox becərilmirdi, amma çox məhsuldar olurdu.

ARTIM – gəlir. – *Qoyunçulux heyvandarlıqda ən artımnı sahə hesab olunur.*

ASMA – üzümün, armudun qış üçün asılıb saxlandığı xüsusi çubuq-meyvə. – *Sıraynan düzülmüş asmalar adamın ağzını sulandırır.*

ASMA DAMI – qış tədarükü olan meyvə-üzüm asmalarının saxlandığı otaq-dam – *Kənddə bizim ayrıca asma damımız vardı.*

ASÜKÜN – naşükür (daha çox Zəngibasar mahalı üçün tipikdir). – *Adam gərək asükün olmasın.*

AŞIX-AŞIX – xırdabuynuzlu mal-qaranın dizindəki oynaq sümüyü ilə (aşıqlarla) olan uşaq oyunu. Bu oyun zamanı oyunçu uzaq məsafədən çırtma ilə öz aşığını başqa aşığa tuşlayıb vurur, rəqib oyunçunun aşığını aşırıb udardı. Belə aşıqlara **telan** deyilər və onların aşıqlar arasında xüsusi nüfuzu olardı. Hər uşağın cibində bir-iki ovuc aşıq olardı. Görünür, "uşaq aşıq yığan kimi..." məsəli də buradan yaranmışdır.

AŞIXLAMAX – gözaltı etmək. – *Oğul, eşitmişəm qonşunun qızını aşıxlıyıbsan, allah xeyirə calasın.*

AŞIRMA ŞALVAR – çiyindən keçirmə qayısla əyində saxlanan şalvar. – *O, aşırma şalvarını əyninə keçirib qapıya yaxınlaşdı.*

AŞQARA – plovun xuruşu, qarası

AŞŞAĞI – aşağı

ATDANMAX – rədd cavvabı almaq. – *Atdan ə,*

səninkiynən mənimki tutmaz.

ATIL-BATILDI – istiliyin içində yanır

ATMA – evin, damın üstünü örtmək üçün divarların üstündən atılan ağac. – *Hörgü başa çatdıxdan sora usdalar evin atmalarını atdılar.*

AVARDA QALMAX (DARVAZA-QAPI, ADAM)

– 1. kilidsiz, açıq qalmaq (qapı). – *Bala, evdən çıxanda qapını avarda qoyma; 2. üst-başı açılmaq, açıq qalmaq. – Üsdünü ört ə, avarda qalıbsan.*

AVAZIMAX – rəngi qaçmaq. – *Qorxudan uşağın rəngi avazımışdı.*

AYAĞINA KƏRƏNTİ BAĞLAMAX – hamı ilə yersiz dava etmək, üz-göz olmaq. – *Yekə arvadsan, az ayağına kərənti bağla.*

AYAĞINI TƏRƏZİYƏ DÜZ QOYMAX – ədalətli olmaq. – *Ayağını tərəziyə düz qoy, yoxsa qarşında məni görərsən.*

AYAMA – ləqəb. – *Kənddə ayamasız adam çətin tapıla.*

AYANDA-ŞAYANDA – hərdənbir, ayda-ildə bir. – *Ayanda-şayandda bir dəfə üzünü görürüh, o da belə.*

AYAZIMAX – 1. xəstəlikdən ayılıb özünə gəlmək. – *Xəsdə bu gün bir az ayazıyıb, deyəsən, üzü bəridi; 2. sakitləşmək, açılmaq. – Günortaüstü hava ayazıdı.*

AYIN-ŞAYIN – açıq-aşkar. – *Bu adam ayın-şayın bizi aldatdı.*

AYNA – 1. pəncərə; 2. güzgü; 3. şüşə

AYRANAŞI//QATIĞAŞI – dovğa. – *Bir yaxcı ayrınaşı olsaydı, doyunca yeyərdih.*

AZĞINTI – əsli-nəsli bəlli olmayan adam, küçə adamı, avara. – *Bala, hər azğıntı ilə oturub-durma, ziyan çəkərsən.*

BAB – tay, özünə bərabər. – *Qohum olanda çalış özünə bab adamnan qohum ol.*

BABAL YUMAX//BABALINI YUMAX – günahına batmaq. – *Mən heş vax babal yumamışam, indi də heş kəsin babalını yumağ isdəmirəm.*

BACA-BACA – Novruz bayramının birinci günü. “Kiçik bayram” da deyirlər. Keçmişdə həmin gün bacadan yaylıq atıldığı üçün bu adı almışdır. – *Sabah bacabacadır, o biri gün isə Böyük bayram.*

BACILIX – yaxın rəfiqə. – *Onnar uşaxlıxdan bacılıxdılar.*

BAD – kürənin, təndirin divarı, kərpici. – *Təndirin badı nə qədər qalın olsa, o, bir o qədər gec soyuyar.*

BADAMÇA – cır badam

BADAMI ƏRİK – İrəvan Çuxurunda ərik növü. Üç cür olurdu: **ağ, sarı, qırmızı**. Ağ növü toyuq yumurtasından azca kiçik, şirin və dadlı, şirəli, qalın qabıqlı, şirin tumlu olurdu. Sarı növü azca böyük, amma nə çox şirin, nə çox dadlı, nə çox sulu idi. Üçüncü növü **şalax** adlanırdı. Toyuq yumurtasından böyük, sulu idi. Bir tərəfi qırmızı, digər tərəfi sarımtıl olurdu. İyunun 20-cən yetişirdi. Geniş yayılmışdı və məhsuldar idi. Yemək və kompot üçün çox yararlı idi.

BADIŞ – ayaq baldırlarının görünməməsi üçün yayın istisində pəncəsi kəsilmiş, dizdən topuğa qədər olan corab. – *Ana-nənələrimiz yayda həmişə badiş geyərdilər.*

BADOŞ – 1. ayaqqabı altlığı materialı. – *Altı badoş başdax qarda möhkəm sürüşür*; 2. üzü bərk adam. – *Sən nə badoş adamsan.*

BADYA – içinə süd və ya su doldurmaq üçün mis-

dən, saxsıdan və s. düzəldilən altı gen qab. – *Sənəm xala badyanı götürüb inəyi sağmağa getdi.*

BAFA – biçincinin bir əli doluncaya qədər biçdiyi taxıl

BAĞ – biçilmiş taxılın 3-4 bafasının birləşdirilmiş bağlaması, biçilmiş ot dəstəsi. – *Biçinçilər taxıl bağlarını arabalara yığıb, kəndə yola saldılar.*

BAĞDAMAC – daha çox yaylağa gedəndə və yaylaqdan qayıdanda bişirilən balaca şirin çörək növü

BAĞDATI – kənarları saçaqlı kələğayı növü. – *Anamın gülü özünən gözəl bir bağdatisi var.*

BAĞIR – 1. qaraciyər. – *Heyvanın bağır-öfgəsinnən gözəl cız-bız olur;* 2. qəlb, ürək. – *Mən səni illərcə bağırımın başında saxlamışam.*

BAĞKƏSMƏ – üzüm tənəyini aqrotexniki qaydalara uyğun arıtlama prosesi. – *Havalar isdiləşir, gərəh səbah bağı kəsəm.*

BALAX – 6-7 aylıq camış balası. – *İrəvan Çuxurunda camışın balasına balax deyillər.*

BALAXANA – evin üstündə əlavə tikilən balkonlu otaq. – *Deyilənə görə, balaxana yayda sərin olur.*

BALDIRĞAN – su hövzələrində bitən yabanı bitki. Baldırğan əsasən bulağın gözündə, suyun duru yerində bitirdi. Elə ki, su bulandı – o yerdə baldırğan bitməzdi. – *Yaylaxda uşaxlarnan dəriyə düşüb baldırğan yığar, sora da onu ləzzətnən yeyərdih.*

BAMBILI – yüngülxasiyyət, təlxək. – *Adam bambılı olmaz.*

BAMYA//BAMIYA – paxlalılar fəsiləsindən zülalla zəngin bitki. – *Son zamannar Zəngibasarin kənddərinde çoxlu bamya əkilirdi.*

BARATASI QALMAX – tamam dağıdılıb, tör-tö-

küntüsü qalmaq

BARDAN – iri kisə. – *Pambıxçılar pambığı fartuxlara yığıb gətirib sahənin başında pambıx bardannarına doldururdular.*

BARI – heç olmasa. – *Barı sözünün ağası ol.*

BASARATI BAĞLANMAX – key kimi olmaq. – *Elə bil birdən-birə basaratım bağlandı.*

BASDIRMA – 1. kabab üçün sirkə və soğana yatırılmış ət. – *Əti basdırma edilməmiş kababın ləzzəti olmaz;* 2. hissə verilmiş ətdən hazırlanmış süfrə yeməyi. – *Son zamannar İrəvan Çuxurunda basdırmasız toy süfrəsi olmazdır;* 3. ət-kartof-soğan-pomidor və s.-dən ibarət xörək növü; Zəngibasar mahalında xörəyin bu növünə **əcəb-sandal** və ya **əcəb-sandalın döşəməsi** deyirdilər. – *Gəl, ay oğul, yaxçı basdırma bişirmişəm.*

BASMA – keçmişdə mal peyininin bayıra tökülüb, ayaq altı tapdanmış halı, bundan sonra o, bel ilə kəsilib kərməyə çevrilir və yanacaq kimi istifadə olunurdu; **basmaq** sözündəndir. – *Onnar evin arxasına basma tökmüşdülər.*

BASMADARINI DOLANDIRMAX – birtəhər yaşamaq, başını saxlamaq, kasıbçılığını etmək

BASMARTDAMAX – qamarlamaq, kobud şəkildə qucaqlamaq. – *Məşədi İbad Gülnaz xanımı basmartdıyıb öpməh isdiyəndə ağına gəlmirdi kin, örpəyin altındakı Sərvərdi.*

BASMƏMMƏDİ – başdansovdu, keyfiyyətsiz. – *Hara tələsirsən, adam kimi işlə, basməmmədi eləmə.*

BAŞ PENİR – Pendir dələməsini süzəyə töküüb, suyu bir qədər çəkiləndən sonra süzəyin ağzını burub, üstünə yastı daş qoyar və əmələ gələn yastı pendir başına “baş penir” deyirdilər. – *Yaylaxda baş penirin içinə sarıçığah də*

atardılar.

BAŞAX – biçindən sonra yerə tökülən sünbül, buğda qalıqlarının təzədən toplanması. – *Biçinnən sora arvaddar başağa çıxardılar.*

BAŞARAT – bacarıq. – *Deməynən dəyil, hər işdə insanın gərəh başaratı olsun.*

BAŞAYAX – 1. kəlləpaça, xaş (xörək növü). – *Kamil başayağı qabağına çəkib, doyunca yedi; 2. kəllə-mayallaq. – Onun başayax işnən əvvəldən arası yox idi.*

BAŞDANSOVDU – üzdən, mahiyyətə varmadan. – *Xahiş eliyirəm, heş vax başdansovdu iş görmə.*

BAŞIBAĞLI OLMAX – ərdə olmaq

BAŞDIX – oğlan evi tərəfindən qız evinə toydan qabaq verilən pul, qoyun, varidat, südpulu. – *İrəvan Çuxurunda toydan qabax qız üçün başdix almax adət idi.*

BATIRMA – pomidor, badımcan, kartof, lobyə, bibər və s.-dən ibarət olan yemək növü. – *Yenə könlümə batırma yeməh düşüb.*

BATMAN – 1. çəki ölçüsü, 14 girvənkə; 2. çoxlu, lap çox. – *Sənin bir sözünü bir batman balnan yeməh olmaz.*

BATMAN-BATMAN DANIŞMAX – yekə-yekə danışmaq. – *O, ağzını açan kimi batman-batman danışmağa başladı.*

BAVARD ELƏMƏK – davam gətirmək, dözmək. – *O arvad kin, bu qədər vax səndə bavard eliyib oturub, demək, qəhrəmandı.*

BAY OLMAX – xoşbəxt olmaq, yarımaq (daha çox kinayəli məzmun daşıyır). – *Biz bay oldux, qaldın sən.*

BAYANQU OLMAX – yuxudan vaxsız oyanmaq

BAYRAM AXŞAMI – Novruz bayramının birinci günü. Həmin günə **Baca-baca**, **Kiçik bayram** da deyilir.

– *Bayram axşamı hamı öz evində olmalı, ailədə hamı bayram süfrəsinin arxasına yığılmalıdır, qayda belədir.*

BAYRAMÇALIX – bayram payı. – *Bayram axşamı uşaxlar qapı-qapı gəzib həvəsnən bayramçalix yığirdılar.*

BAYRAMLAŞMAX – 1. bir-birinin bayramını təbrik etmək. – *O, irəli yeriyib yol kənarında dəsde ilə dayanan adamnarın hamısıynan bayramnaşdı; 2. bayram təbriki üçün yaxın və doğma adamları ziyarətə getmək. – Onnar əmisigilə bayramnaşmağa getmişdilər.*

BAZBURT//BAZBURUT – boy-buxun. – *Bazburutunnan ciddi adam olduğu annaşılırdı.*

BECİRD ELƏMƏK – becərmək (daha çox Zəngibasar mahalı üçün tipikdir)

BEÇÇƏ – balaca, xırda

BEDAMAX – kefsiz. – *Bu gün çox bedamax görünürsən.*

BEDDAM//BƏDDAM – bədnam, biabır, rüsvay. – *Günah özündədi, el içində beddam oldu.*

BEH-BAZAR – etibar. – *Bu işdə ona etibar eləməh olmaz, onun behi-bazarı yoxdu.*

BEHTİN//BEYTİN – bivec, pis, yararsız. – *Qonşunun çox behtin bir qızı var idi.*

BEKARA – 1. pis, yararsız. – *Bu iş sana layix dəyil, bekara işdi; 2. bir az, bir qədər. – Bekara kənara çəkil.*

BELÇƏ – xəkəndaz (daha çox Zəngibasar mahalı üçün tipikdir). – *O, belçəni gətirib zibili yığdı.*

BELƏTİ – bir bel ağzının yer qazan zaman götürə biləcəyi torpaq yükü. – *Suçu bir neçə beləti ilə suyun qabağını kəsdi.*

BEŞÖRƏT – yöndəmsiz, kifir. – *Mən onun kimi beşörət adam görməmişəm.*

BEŞÜVÜR//BEŞUUR – əlindən iş gəlməyən, baca-

rıqsız, heç nəyə yaramayan. – *Allah heş kəsə beşüvür öv-lad verməsin.*

BETSƏ – kimi (daha çox Zəngibasar mahalı üçün tipikdir). – *Gələn betsə aləmi bir-birinə vurdu.*

BEYVƏND – besəmt. – *Beyvənd olarsan, qaynar su tökülər üsdünə.*

BEZAR OLMA – təngə gəlmə. – *Bu işdən elə bezar olmuşam kin, heş deyiləsi dəyil.*

BƏ – bəs. – *Bə mən sana əvvəldən demişdim axı.*

BƏBƏ – körpə uşaq

BƏBƏCCƏ – körpə uşuq. – *O, yekə oğlan olsa da, yenə özünü bəbəccə kimi aparırdı.*

BƏLƏNQAZ – kasıb, acından ölən birisi

BƏLGƏ – adaxlanmış oğlan evindən qız evinə göndərilən ilk nişan şeyləri. – *Sabah axşam qonşunun qızına bəlgə gələcəyini məhlədə hamı bilirdi.*

BƏLİM – darı və çəltik küləşi

BƏLLƏ – qulağı xırda qoyun, quzu

BƏNCO – çirkin, eybəcər (adam). – *Allah heş kəsə belə bəncə qız qismət elməsin.*

BƏNDƏM – taxıl dərzini, ot xorumunu bağlamaq üçün ip kimi hörülmüş küləş

BƏNÖVŞƏ-BƏNÖVŞƏ – İrəvan Çuxurunda qızlarla oğlanların birgə oynadıqları oyun növlərindən biri. Bir-birindən 5-10 metr aralıda əl-ələ verib, bir xətt boyu düzülən iki dəstə sözlə deyişər, sonra “bənövşə“, “bəndə-düşə“, “bizdən sizə kim düşə?“ deyişməsi ilə əks tərəfdən bir oyunçunun adı çəkildərdi. Həmin oyunçu əks tərəf dəstəni yarıb keçsəydi, bu dəstədən bir nəfəri özü ilə aparardı. Yarıb keçə bilməsə, özü həmin dəstədə qalardı. Axırda adamları tükənən dəstə uduzmuş sayılardı.

BƏRK (adam) – xəsis (adam). – *Ömrümdə onun ki-*

mi bərk adam görməmişəm.

BƏRMEYİT OLMAX – yarımcan, ölümcül olmaq, gəbərmək üzrə olmaq. – *O, bir yumruğnan rəqibini bərmeyit elədi.*

BƏRRƏDAYI – özbaşına. – *Uşağı gərək bərrədayı böyütmüyəsən.*

BƏRT – bərk

BƏRTDƏN – bərkdən. – *Bir az bərtdən danış.*

BƏRTİK//BƏRTİY – soyuqdan bərkimiş yara. – *Yaram bərtih eliyib.*

BƏTDƏMƏK – bənd eləmək, bağlamaq; birinə calamaq, sırmaq. – *Axır kin, birtəhər qızı oğlana bəttədilər.*

BƏTULLA – yallı rəqsinin bir növü. Yallı oynayanlar, adətən, Köçəri havasından sonra Bətullaya keçərdilər. Bətullada adamlar qol-qola tutar, hər addımdan bir dizlərini bükər və irəliyə doğru tullanardılar. Bətulla sürət və çeviklik tələb etdiyindən onu, əsasən, cavanlar oynayırdılar. Ehtimal etmək olar kin, Bətulla ilkin variantında “**Bərktullan**” şəklində olmuşdur (yerli dialektdə **bərk** sözü **bərt** şəklində tələffüz olunurdu).

BİDIX – yığımdan sonra sahədə qalan meyvə və ya üzüm qalıqlarının təzədən toplanması. – *Uşaxlar alma bağına bıdığa getmişdilər.*

BİDİXLAMAX – ağacın əlçatmaz yerlərində qalan son meyvələri dərmək. – *Onnar bağa girib ağaşdardan xeyli alma bıdıxladılar.*

BITRAX//PİTRAX – 1. tikan növü, əsasən qoyunquzunun yununa yapışib qalardı. – *Yolların qırağı bitrağnan dolu idi;* 2. dolu, çoxlu. – *Bu il ağaşdarda məhsul bitraxdı.*

BİC//BİJ – 1. ağacın dibindən çıxan cavan zoğ. – *Ağacın bijdərini vaxtında yolub atmasan, onu güjdən*

salar, 2. atası məlum olmayan. – Bir elə bicimiz əskihdi, 3. hiyləgər. – O, bij-bij gülməyə başladı.

BİCƏLƏ – arif, çoxbilmiş (daha çox Zəngibasar mahalı üçün tipikdir). – *Qonşumuzun arvadı yaman bicələ arvadı.*

BİCƏNNƏ – çoxbilmiş, dəcəl uşaqlara verilən ad. – *Allah saxlasın, çox bicənnə uşaxdı.*

BİKƏ – bir tikə. – *Bikə o yana çəkil.*

BİLDİRÇİN BUDU – İrəvan Çuxurunda armud növü. Kiçik, uzunsov, nazik qabıqlı, yaşılımtıl, kəməşirin, ətirsiz, dadsız, yayda yetişən, az yayılan növ idi.

BİR DƏHƏ – bir dəfə. – *Bir dəhə demişəm, bir də təkrar edirəm...*

BİR DƏHƏLİK – bir dəfəlik, bir yolluq. – *Bu məsələni birdəhəlih həll etməh lazımdı.*

BİR DƏHƏMƏ – bir dəfəyə. – *O, istəkandakı suyu bir dəhəmə başına çəkdi.*

BİR SOLUX//BİR SOLUĞA – bir nəfəsə, ara vermədən, fasiləsiz. – *O, uşağı bir soluğa döyürdü.*

BİR YOL – bir dəfə. – *Adama sözü bir yol deyəllər, min yol yox.*

BİRƏTİ – 1. bir yerdə, birlikdə. – *Onnar yola birəti çıxdılar; 2. birdəfəlik. – Birəti bu məsələni qutarmax lazımdı.*

BİR YOLLUX – bir dəfəlik. – *Gəl bu məsələni biryollux həll edək.*

BIŞ-DÜŞ – xörək, yemək. – *Çox tez məlum oldu kin, təzə gəlinin əlinnən biş-düş gəlmir.*

BIŞIRMƏK//PIŞIRMƏK – xorək hazırlamaq. – *Axşama nə bişiribsən?*

BİŞMƏ QURBAN – İrəvan Çuxurunda qurbanlıq növü. Müəyyən niyyət üçün xüsusi bəslənmiş qoç kəsilər,

bu mərasim kəndin ən böyük evində keçirilər və kəndin bütün əhalisi iştirak edərdi. Mərasimə kəndin ən mötəbər ağsaqqalı və ya seyid övladı rəhbərlik edərddi. Qurban kəsiləndə onun əti doğranmaz, yalnız oynaqlardan ayrılır, sonra qazanlara doldurulub bişirilərdi. Ət sümükdən ayrılana qədər bişirilər, sonra əti sümükdən ayıraraq, didib, iri təştlərə yığardılar. Bundan sonra həmin əti lavaş çörəyin arasına qoyub kəndin bütün əhalisinə paylayardılar. Mərasim başlandıqdan qurtarana qədər dualar oxunardı. Ətin qazanda qalan suyuna yarma töküüb bişirər, camaata paylayardılar. Sümükləri isə qoçun dərisinə büküb əlçatmaz yerdə torpağa dərin basdırardılar ki, heç vəhşi heyvanlar da tapa bilməsin.

BİŞMƏCƏ//PİŞMƏCƏ – istidən səpmə, istidən bədənə əmələ gəlmiş yara. – *İsdidən uşağın ayaxları bişməcə olmuşdu.*

BİŞMİŞ//PİŞMİŞ – xörək. – *Bişmiş hazır olanda xəbər verəcəm.*

BİTİLİ//PİTİLİ – əl dəyməmiş, bütün məhsulu üstündə olan. – *Qoca ona görə hirsdənmişdi kin, uşaxlar məhz bitili bağa girmişdilər.*

BİTMƏK//PİTMƏK – kökəlmək. – *Son bir ildə o, yaxşıca bitmişdi.*

BİZ – 1. İrəvan Çuxurunda oğlan uşaqlarının oynadığı oyun növlərindən biri. Ucu yonulmuş yarım metrlik ağaclarla (**bizlərlə**) oynanardı. Birinci oyunçu var gücü ilə öz bizini yerə çıxır, mümkün qədər dərinə batır, o birilər isə öz biz ağacları ilə yerdə olan bizi və ya bizləri vurub yıxmağa çalışırdılar. Yıxılmış bizi yıxan adam udmuş sayırdı və yıxdığı bizi götürərdi. Bu şərtlə ki, öz bizi yerə sancılmış olsun; 2. biz oyununu oynamaq üçün ucu yonulmuş yarım metrlik ağaclar.

BOCCA//BOZCA – üzə düşən ağ rəngli ləkə. – *Genə uşağın üzünü bocca götürüb*

BOĞAZ OLMAX – kiminsə yanında nəyə görə gözükölgəli olmaq. – *O, heş vax heş kəsin qarşısında boğaz olmuyub.*

BOĞAZ OTARMAX – başqasının hesabına yeyib-içmək. – *Onun işi-gücü onun-bunun qapısında boğaz otarmaxdı.*

BOĞAZDAMAX – boğazından tutub başını kəsmək. – *Qəssab bir andaca heyvanı yerə yıxıb boğazdadı.*

BOĞAZDI (adam) – iştahlı, çox yeyən (adam). – *O, çox boğazdı adamdı.*

BOĞAZGƏLMƏ – angina olmaq. – *Uşağın boğazı gələndə onu mütləq sığarramax lazımdı.*

BOĞAZINA ÇATI SALMAX – özünü xəsisliyə qoymaq. – *Yekə kişisən, az boğazına çatı sal.*

BOĞAZINI ÇATIYA SALMAX – inadkarlıq etmək

BOĞAZORTAĞI – ortada yeyib qıraqda gəzən, müftəxor. – *Biri bir iş görür, on nəfər boğazortağı çıxır meydana.*

BOĞMA – ikiəlli qarama çıxarmaq. – *Qarı arvad qonşu qızın arxasınca boğma çıxartmağı da unutmadı.*

BOĞMA İSTƏKAN – armudu stəkan. – *Çayı gərəh boğma istəkanda içəsən, yoxsa ləzzət vermir.*

BOĞMALANMAX – yemək. – *Ala, boğmalan.*

BOĞUŞMAX – dalaşmaq. – *Heş nəyin üstündə boğuşmax uşaxların peşəsidir.*

BOLUNA-SALINA – kifayət qədər, qədərindən artıq. – *O, hər şeyi boluna-salina işdətməyə vərdis eləmişdi.*

BOMBALAMAX – loğmalamaq, iri tikələrlə udmaq. – *Maşallah, yaxçı bombalıyrsan.*

BORDAĞA BAĞLAMAX – kökəltmək məqsədi ilə

bəsləmə. – *Heyvannar üç ay idi kin, bordağa bağlanmışdı.*

BORDAX – ev heyvanlarının kökəltmək məqsədilə bağlanıb yemlənməsi. – *O, bir müddət sora kəsəcəyi malları bordağa bağlamışdı.*

BOŞBÖYÜR – qarın nahifəsinin aşağı sol tərəfi. – *Boşböyrüm arğıyır.*

BOY VERMƏK – özünü öymək, tərifləmək. – *Özünə az boy ver, guya bu camahat səni tanımır?*

BOYLU – hamilə. – *O, ayağa qalxıb, yerini boylu qadına verdi.*

BOYLUM – beləliklə, xülasə. – *Boylum, başdadı söhbətə.*

BOYNUNU SAMIYA DÖYMƏK – işdən boyun qaçıрмаq

BOYUNDURUX – öküzün boynuna keçirilən, qoyulan ağac, taxtadan qayrılmış alət. – *Cütçü öküzdəri boyunduruxdan açıb otduğa buraxdı.*

BOZARMAX – hirsənmək, əsəbləşmək. – *Son zamanlar o, hamının üsdünə bozarırdı.*

BOZ AY – qışın son ayı, fevralın 22-dən martın 21-ə qədər olan dövr. – *İlin boz ayı havalar həmişə sərt keçir.*

BOZOĞLAN – bişirilib yeyilən pencər növü

BOZPÖRT – ətin soyutması, bozartma. – *Qaba bir az bozpört qoy, acmışam.*

BÖKƏN – kömbə (çörək növü)

BÖYƏN – qoyunun duru peyin ifrazatı

BÖYÜHCƏLİK – böyüklük. – *O, bütün ailəyə böyükcəlih etməyə başlamışdı.*

BÖYÜK BAYRAM – Novruz bayramının ikinci (il təhvil olunandan sonrakı) günü. Bu bayramda adamlar bir-biri ilə bayramlaşmağa gedər, öz yaxınını, qohumunu

bayram payı ilə yad edərtilər. Bu pay bayram şirniyyatından və hər hansı bir “xələt”dən ibarət olardı.

BÖYÜK ÇİLLƏ – qışın ilk 40 günü

BÖYÜR – kənar, yan, yaxın. – *Bir az böyürə çəkil, mən də oturum.*

BÖYÜTKƏN – sünbüldə taxılın yetişən vaxtı. – *Taxılın böyütkən vaxtıdır.*

BU HEYNDƏ – bu dəmədə, həmin anda. – *Bu heyndədə qapı açılıb, uşaxlar çiğirişə-çiğirişə evə doldular.*

BU QƏRTƏN//BU XƏRTƏN – bu qədər. – *Bu xərtən fikirrəşincə, sən də dur bir işin ucundan yapış.*

BUDAMA – ağacları arıtlama, budaqlarını aqro-texniki qaydalara uyğun kəsmə. – *Kənddə təsərrüfatlarda budama başdamışdır.*

BUDAMAX – döymək, əzişdirmək. – *O, uşağı o ki var budadı.*

BUĞ – buxar. – *Xörəyin buğu evi başına götürmüşdü.*

BUĞAL – bu tərəf. – *Uşaxlar qaça-qaça buğala getdilər.*

BUĞLAMA – ətin azacıq su ilə öz buğunda bişirilməsi, bozartma. – *Buğlamanın ətri adamı bihuş edirdi.*

BULAĞ OTU – bulaq başında bitən, bişirilmədən yeyilən yabanı bitki növü

BUXÇA – boxça. – *O, buxçasını qoltuğuna vurub çıxdı.*

BULAMA – təzə doğan mal və qoyunun ikinci, üçüncü gündü sündündən hazırlanan yemək. – *Bulamani bişirəndə gərəh dayanmadan qarışdırasan kin, çürüməsin.*

BULAMAC – çörək bişirmək üçün acıxəmrədən hazırlanan un horrası. – *Bulamacı gərəh sərini yerə qoyasan*

kin, xarab olmasın.

BULANDIRIX – bulanıq, çirkli su. – *Su çox bulan-dırır gəlir.*

BULUD – iri çini qab, sini. – *Ev yiyəsi plovu ortuya buludda verdi.*

BULUM-BULUM BULANMAX – arıqlığından ayaq üstə güclə dayanmaq. – *Xəstəlihdən yenicə qalxmış qadın o qədər arıxlamışdı kin, geydiyi paltarın içində bulum-bulum bulanırdı.*

BURCUTMAX – 1) rəqs edən zaman sındırmaq növü; 2) fikrindən daşınmaq. – *Bilirsən nə var, gəl burcutma, sözünü açıq de.*

BURMAC – buraraq çimdikləmək. – *Qarı danışa-danışa gəlinin böyründən bir burmac götürdü.*

BURNUYELLİ – lovğa. – *Cavannıxda hamı bir az burnuyelli olur.*

BURUM – dəfə, kərə. – *Xörək bir burum qaynadı.*

BURUNNAMAX – boz sifət göstərmək, yola verməmək. – *Hamının onu burunnadığını görən oğlan səhv etdiyini başa düşdü.*

BURUNTAX – heyvanın burnuna keçirilən ip, kəndir. – *O, heyvanın buruntağını açıb çölə buraxdı.*

BUSƏRİM//BU SƏFƏRİM – 1. bu dəfə. – *Gəl busərim məni çox sorğu-suala tutma; 2. xülasə. – Busərim, o, sözünü deyib yola düzəldi.*

BUŞQAX//PUŞQAX – evin bucağı, künc. – *Yetim qız bayaxdan evin buşqağında çöməlib qalmışdı.*

BUYUZ//BUYÜZ – bu tərəf. – *Sənnən xahiş eliyirəm, buyuza bir də ayağın dəyməsin.*

BÜLÖV DAŞI – bıçaq, ocaq, kərənti, balta, kərki itiləyən daş. – *Uşax bülöv daşını gətirməyə getdi.*

BÜLÖVLƏMƏK – itiləmək. – *O, kərəntinin ağzını*

yaxşıca bülövlədi.

BÜLÜRCÜK – göy lobyə (daha çox İrəvan şəhəri üçün tipikdir).

BÜRÜNCƏK – üz-gözü örtmək üçün yaylıq. – *Bürüncəyim genə evdə qaldı.*

BÜRÜNCƏKLƏNMƏK – üz-gözünü bürütləmək. – *Qız elə bürüncəhlənmişdi kin, artıx onu heş kəs tanıya bilməzdi.*

BÜRÜTTƏNMƏK – bükülmək, qalın geyinmək, üst-başını pal-paltarla bükmək. – *Bu istidə belə bürüt-tənməyə ehtiyac yox idi.*

CAĞILLATMAX – suyu yerə aşırmaq. – *Qadın qəfil büdrüyüb vedrənin suyunu yerə çağılatdı.*

CAD – darı unundan bişirilən çörək. – *Müharibənin ağır illərində camahat cad yeməhdən qırılırdı.*

CAMAX – suyun içinin, altının çirkinin onun üstünə çıxmış kütləsi, qurbağa nəcisi. – *Suyun üzü camax bağlamışdı.*

CAN DƏSMALI – qətifə. – *Evdə hər kəsin öz can dəsmalı vardı.*

CAN ƏTİ – maldə onurğa boyunca uzanan ət. – *Mal ətinin ən yeməli hissəsi onun can ətidir.*

CAN HƏKİMİ – terapevt. – *Mənim qardaşım çox gözəl can həkimidi.*

CAN KÖYNƏYİ – alt köynəyi. – *Keşmişdə kişilər hamısı köynəyin altınan can köynəyi geyərdilər.*

CANBƏSƏR – ölümcül. – *Onnarın səs-küyü xəstəni canbəsər eləmişdi.*

CANƏZƏR//CƏNƏZƏR – tez xəstələnən, vay-vaylı. – *O, körpəlihdən çox canəzər uşağ olub.*

CAYDAX – ariq uzun, ucaboy, uzun qıçlı adam. – *Yadımdadı, o, çox caydax bir adam idi.*

CAYDIRMAX – yayınmaq, bəhanə ilə aradan çıxmaq. – *Bir balaca çətinə düşən kimi caydırmax onun köhnə xəsiyəti idi.*

CECİM – ipək və ya yundan toxunmuş zolaqlı qalın parça. – Palaz qalın olduğu üçün göy hanasında, cecim isə nisbətən nazik olduğundan yer hanasında toxunurdu.

CEVİZ//CƏVİZ – qoz. – *İrəvan Çuxurunda heş vax “qoz” sözü işdənmiyib, biz həmişə ceviz demişik.*

CEZVƏLİ – hirsli, tez əsəbləşən. – *Onun cezvəli*

adam olduğunu hamı bilirdi.

CƏBƏ – söyüd şivləri ilə hörülmüş, rəfətənin içinə qoymaq üçün nəzərdə tutulmuş məişət əşyası. – *Cəbəni daha çox qaraçılar toxuyur, gətirib kəddərdə satırdılar.*

CƏBƏLLİK – cəngəllik, kol-kosluq. – *O, xeyli müddət cəbəllidə dolaşmış qaldı.*

CƏBƏRƏ – küləşdən toxunan zənbil. – *Keşmişdə qızdar cəbərə toxumaxda bir-biriynən yarışirdılar.*

CƏCƏ – cecə, üzümün və ya meyvənin yeyilməyən hissəsi. – *Uşaxlar almanı yeyib, cəcəsini yerə atmışdılar.*

CƏHƏNG – ağızın yan tərəfi. – *Bələ şeylərə görə dartıb adamın ağızının cəhəngini cırallar.*

CƏLƏ – at quyruğunun tükündən qayrılmış tələ

CƏLƏCOŞ – xörək növü

CƏLƏKƏSƏN – 1. hiyləgər, fırıldaqçı. – *Çox cələkəsən uşaxdır, 2. oğru. – Cələkəsən adamın elində hörməti olmaz.*

CƏLƏKƏSƏNNİK – 1. fırıldaqçılıq; 2. oğurluq. – *Cələkəsənniyyin axırı yoxdu.*

CƏLO//CALO – diribaş, gözdən tük çəkən. – *Çox cəlo uşaxdı, dəyirmanın gözünə ölü salsan, diri çıxar.*

CƏMDƏK – 1. bədən. – *Cəmdəyini o yana çəh;* 2. heyvan leşi, heyvan ölüsü. – *Ölmüş heyvanın cəmdəyini sürüyüb çuxura saldılar.*

CƏMİ-CÜMLƏTANI – hamısı. – *Cibimdə cəmi-cümlətani beş manat pulum vardı.*

CƏMLƏ – qış fəslinin axıncı ayı

CƏNCƏL – çətin, qarma-qarışıq. – *Onun cəncəl iş-nən arası yoxdu.*

CƏNNƏT ALMASI – İrəvan Çuxurunda alma növü. Erkən – iyunun axırlarında yetişir, yaxşı ətri, nazik qa-bığı, şirin dadı olurdu.

CƏRCƏNƏK OLMAX – hər ayağı bir tərəfə düşməək, haça-paça qalmaq. – *O, damnan yıxılıb cərcənəh olmuşdu.*

CƏZƏ-FƏZƏ – mübahisə. – *Mənə bax, çox cəzə-fəzə eləmə, günahkar olduğunu boynuna al.*

CIĞATAY//CIĞATAYI – qovurma zamanı bişirilmiş ət suyu. – *Cığatayının içinə quru lavaş doğruyub yəyəndə çox daddı olur.*

CIQQANA – azacıq. – *Ordan mənə ciqqana duz ver.*

CILFİR – qazayağı bitkisi ilə düyünün bişirilməsindən alınan sıyıq

CILXA – tamam, xalis. – *Xörəh cılxa ətdən idi.*

CILIZ – ariq, bədəncə zəif. – *Mən ömrümdə elə cılız uşax görməmişdim.*

CINDA – əski, parça. – *O, əlinə bir cında götürüb, evin tozunu almağa başladı.*

CINDIR – köhnə, cırıq-sökük. – *Cındırınnan cin hürküdü.*

CINQILI – balaca, xırda. – *Sənnən bir cinqılı bir şey isdiyəndə böyüdüb filə döndərirsən.*

CINQIR – zəif səs. – *Qorxusunnan heş cinqırını da çıxartmadı.*

CIR – yabanı, peyvənd edilməmiş. – *Həyətdə xeyli cir ağac bitmişdi.*

CIRBAĞANA – xırda, cansız, çəlimsiz uşaq. – *Bu cirbağana sənnən çox bilir.*

CIRBIT – üst-başa yapışıb qalan ot növü. – *Çöldən qayıtdıxdan sora şalvarının ayaxları tamam cirbitə batmışdı.*

CIRHACIR – çox isti. – *Yayın bu cirhacırında şəhərdə qalmax məjburiyyətində dəyilsən.*

CIRTQOZ//ÇİRTQOZ – tez əsəbləşən, hər sözə cavab verən, tez özündən çıxan. – *O, xəsiyyətə çox cirtqoz adam idi.*

CIVRIX//CIVIRTDAX – tamam soyulmuş. – *O, toyuğun dərisini civrix çıxartdı.*

CIYNAX – 1. çiyinin arxa tərəfdən qol ilə birləşən yeri – *Səhərdən kürəyim cıynaxdan arğıyırdı.* 2. çaynaq. – *Mən bilirdim kin, gejd-tez o səni öz cıynağına keçirəcəh.*

CIYNAXLI (adam) – bacarıqlı, işbacaran (adam). – *O, cıynaxlı adamdı, həyatda isdədiyinə mütləq nail olur.*

CIZ – cizgi, xətt. – *Uşaxlar əvvəl dairəvi cız çəkər, sora dirədöymə oyununa başdıyardılar.*

CIZAGİRMƏ – uşaq oyun növü

CIZDIĞINI ÇIXARMAX – acıq vermək, yandırır tökmək. – *Döymədi, amma bir söznən cızdığını çıxartdı.*

CIZDIX – qoyun quyruğunu əritdikdən sonra qalan hissə, cızdax. – *Uşax vaxdı yediyim cızdix dürməyinin dadı hələ damağımnan getmiyib.*

CIZIX – xətt. – *Mən çoxdan bu məsələnin üstünnən cızix çəkmişəm.*

CİCİ-BACI – dost, sirdaş, rəfiqə. – *Onnar uşaxlıxdan cici-bacıydılar.*

CİL – 1. rişə. – *Kim bilir, bu qoca tut ağacının cili indi haralara gedib çıxıb;* 2. sulu yerdə bitən ot növü. – *Torpax kin gölləh oldu, orda cilin kökünü kəsməh çətin məsələdi.*

CİL ATMAX – 1. rişələnmək. – *Möv kin torpağa cil atdı, day ona zaval yoxdu;* 2. hər yanda adamı olmaq, hər yana əli çatmaq. – *Oğul, sənin onnara gücün çatmaz, onnar hər tərəfə cil atıblar.*

CİLİTQA – jilet, qolsuz jaket. – *Axşamın soyuğudu, əyninə cilitqa gey.*

CİLLİK – cil bitən sulu yer. – *Çoxlu cil bitən yerə cillih deyillər.*

CİLMƏK – gizlətmək, aradan çıxartmaq, oğurlamaq. – *Oğrular pul kisəsini onun cibinnən elə cilməşdilər kin, heş xəbəri də olmamışdı.*

CİNGÖZ – 1. xırda gözlü adam. – *Onun cingöz uşaxları var;* 2. bic gözlü. – *Bu uşax bilirsən nə cingözdü.*

CİNNƏNMƏK – hirslənmək. – *Sən öz-özünə cinnənirsən.*

CİNNƏTMƏK – hirsləndirmək. – *Gəl sən məni az cinnət.*

CİRƏ – qənaət, az-az, qətrə-qətrə. – *O, xəsisdiyinnən qəndi də uşaxlara cirə ilə verirdi.*

CİYARRI (adam) – ürəkli, cəsur (adam). – *Mən ömrümdə belə ciyarri adam görməmişəm.*

COJ – nahamvar. – *Bura çox coj yerdi.*

CORTDAN – xörəyin yağsız hissəsi, suyu. – *Xörəyin əti yeyilib, cortdanı qalmışdı.*

CÖNGƏ – inəyin və ya camışın yeniyetmə erkəyi. – *O, yuxudan tezdən durub, cöngəni naxıra qatdı.*

CUMCUMA OLMAX – başdan-ayağa islanmaq. – *Yağışın altında cum-cuma olubsan, xəsdələnersən, paltarını dəyiş.*

CUMMAX – üstünə yüyürmək, hücum çəkmək. – *Üsdümə niyə cumursan?*

CUVAR – su paylayan, suvarma üçün suyu idarə edən. – *O, cavannıginnan kolxozun cuvarı işdəmişdi.*

CUYUX – 1. duru. – *Bu gün cuyux yeməh bişir.* 2. yüngülxasiyyət, ayağı sürüşkən (qadın). – *Hamı bilirdi kin, o, cuyux qadındı.*

CUYULMAX – yumşalmaq. – *O, nə qədər inadkar olsa da, hiss olunurdu kin, yavaş-yavaş cuyulur.*

CÜRƏFƏ – bədən, can-cüссə. – *Yazığın bir can-cü-rəfəsi yox idi.*

CÜVƏLLAĞI – bic, dəcəl, fırlıdaq. – *Yaman cüvəllağı uşaxdı.*

ÇAX-ÇAX – dəyirmanı daşın üstündə tərpənən taxta, taxılı daşın boğazına tökən alət. – *Dəyirman öz işindədi, çax-çaxı baş arğıdır.*

ÇAXMIR (göz) – çox göy (göz). – *O, çaxmır gözdərini hər dəfə üzümə zilliyəndə bir zərər çəkirəm.*

ÇAQQALA//ÇAĞALA – 1. kal, yetişməmiş meyvə. – *Uşaxlıxdə ərik çaqqalasını duznan yeməhdən xüsusi ləzzət alardıx; 2. cansız, ifrat arıq adam*

ÇAQQI – gödək ağac (daha çox Zəngibasar mahalı üçün tipikdir). – *O, əyilib yerdən bir çaqqı götürdü.*

ÇALA – kiçik çuxur, çökək. – *Ehtiyatdı ol, ayağın çalıya düşər.*

ÇALAĞAN ÇARDAĞI – yöndəmsiz tikilmiş hündür bina. – *Yenə nə çıxıbsan o çalağan çardağına, düş gə bir az aşağıda oturax.*

ÇALASI – 1. qatıq mayası. – *Qatıx çalınmalıdır, evdə çalası var? 2. ara vuran, ara qarışdıran adam. – O qadından uzax dur, əməlli-başdı çalasıdı.*

ÇALXEYÇİ//ÇARXEYÇİ – xəbərçi, sözgəzdiren, ara qarışdıran. – *Qonşumuzun arvadı çox çalxeysi qadın olduğunna hamı onnan uzax gəzirdi.*

ÇALI – mıxça kimi kol-kos kötüyü. – *Ayaxyalın gəzdiyi üçün onun ayağına çalı batmışdı.*

ÇALMAX – 1. oğurlamaq. – *Bahalı qələmdi, kimdən çalıbsan? 2. yola getmək. – Sənnən çalmax çətindi; 3. mayalamaq (südü). – Süd soyuyur, çalacaxsansa, get vaxdında çal; 3. incitmək, xətrinə dəymək. – Uşax havayı ağlamaz, yəqin genə sən çalıbsan.*

ÇAMIR – palçıq, bataqlıq. – *Küçədə hər yan çamırdı.*

ÇANAX – 1. saxsı kasa. – *Görəh, axırda çanax ki-min başında çatdıyacax*; 2. ağacdan qayrılmış ölçü qabı; 2) 16 kq-a bərabər ölçü vahidi. – *Keşmişdə buğdanı ça-naxnan ölçərdilər.*

ÇAPACAX – xırda balta, dəhrə. – *Uşax qaçıb çapacağı gətirdi.*

ÇAPBA İSTƏKAN – iri stəkan. – *O, çayı həmişə çapba istəkanda içərdi.*

ÇAPIT – cında, əski, parça qırığı. – *Mənə bir çapıt verir.*

ÇARDAX – günəşdən, yağışdan qorunmaq və s. məqsədlər üçün dirəklər üzərində qurulmuş üstüörtülü kölgəlik, talvar. – *Qarovulçular gecələr çıxıb çardaxda yatardılar.*

ÇARQAT – iri kələğayı. – *O, çarqatını başına bağli-yıb evdən çıxdı.*

ÇAŞ – çəpgöz. – *Oğlan anadangəlmə çaş idi.*

ÇAŞIR – qovrulub yeyilən və ya duza qoyulub turşu kimi istifadə olunan yabanı bitki növü

ÇATI – o qədər də uzun olmayan toxunma yoğun ip. – *Çatı çox vax qıldan toxunur.*

ÇATILAMAX – çatı ilə bağlamaq. – *Onu ağaca çatılamışdılar.*

ÇATQI ÇATMAX – kərmənin təndirdə yandırılması üçün baş-başa çatılması

ÇATMA – nehrə çalxamaq üçün istifadə olunan da-yaq, üç haça ağacın baş-başa çatılması

ÇATMAX – yandırmaq, qalamaq. – *Hava soyuduğunnan uşaxlar ocax çatıb isdisinə qızınmağa başladılar.*

ÇAYOTU – quru çay. – *Çayotu qutardığınnan qız-dar təzə çay dəmnəyə bilmədilər.*

ÇERT-VERT – arıq, az yeyən. – *O, elə əvvəlinnən*

belə çert-vert olub.

ÇESTİNƏ DƏYMƏK//TOXUNMAX – xətrinə dəymək, şəninə toxunmaq. – *Noldu, sözüm çestinə dəydi?*

ÇƏÇİK – qarabatdaxdan böyük, silsilədən kiçik ətəklı qızıl boyunbağı. – *Hamının gözü onun boynundakı çəçıhdə ıdı.*

ÇƏÇİL – dələmə (daha çox İrəvan şəhəri üçün ti-pikdir). – *Penirdən fərqli olaraq, çəçil duzsuz və şirin olur.*

ÇƏDƏNƏ – xırda, balaca (göz). – *Uşağın çədənə gözdəri vardı.*

ÇƏKƏCƏK – şkaflın, stolun çəkilib çıxarılan gözü, siyirtmə. – *O, şkaflın çəkəcəhlərini bir-bir açıb örtdü.*

ÇƏKİŞMƏ – 1. mərcleşmə. – *Gəl sənnən çəkişək, kim uda-uda;* 2. mübahisə etmə, dartışma. – *Mən sənnən boş şeylərin üsdündə çəkişməh isdəmirəm.*

ÇƏKMƏ – ələyəzli plov. – *İrəvan Çuxurunda ən sevimli xərəhlərdən biri də çəhmədi.*

ÇƏKUZANTI – əzələnin sümüyə bağlanan hissəsi. – *Uşax vaxdı ətin çəkuzantısını çeynəməyi xoşduyardıx.*

ÇƏLƏKƏ//ÇƏRƏKƏ – uzun təsbəh. – *O, çələkəsini Məşəddən gətirtmişdi.*

ÇƏLİK – əsa. – *Kor çəliyini küçənin daş döşəməsinə döyə-döyə gedirdi.*

ÇƏLİMSİZ – arıq. – *Körpə vaxdı o, çox çəlimsiz bir uşaxdı.*

ÇƏM – üsul, qayda. – *Hər işin bir çəmi var.*

ÇƏM-XƏM – naz-qəmzə. – *Çox çəm-xəm eləmə, onsuz da hər şeyi bilirəm.*

ÇƏNƏ – çox danışan. – *İncimə, sən də çənəsən ha.*

ÇƏNƏ-BOĞAZ – mübahisə. – *Bu saat sənnən çə-*

nə-boğaz olmağa vaxdım yoxdu.

ÇƏNGƏ – bir xışma, bir dəstə. – *O, əyilib yerdən bir çəngə vətən torpağı götürdü, dəsmala büküb cibinə qoydu.*

ÇƏNGƏL – qarmaq. – *Deməh, axırda sən də çəngələ keşdin.*

ÇƏPİK – çevik, cəld, diribaş. – *Halal olsun, çəpih uşaxdı.*

ÇƏR – xəstəlik. – *Genə toyuxlara bu çər hardan düşdü?*

ÇƏRDƏYMIŞ – çər xəstəliyinə tutulmuş, ev heyvanları haqqında qarğış kimi işlədilir. – *Bu çərdəymişdər yenə hara yox oldular?*

ÇƏRRƏTMƏK – boğaza yığmaq, ürək xəstəsi etmək. – *Deyingən arvad kişini tez çərrədər.*

ÇƏRÇİ – xırdavat alverçisi. – *Çərçi qapı-qapı gəzir-di.*

ÇƏRÇİL ETMƏK – yormaq (çiling-ağac oyununda)

ÇƏRƏK – ölçü vahidi: 1. tamın dörddə biri; 2. az, çox kiçik bir hissə. – *Sən onun çərəyi də də ola bilməzsən.*

ÇƏRƏNNƏMƏK – boş-boş və çox danışmaq, yersiz danışmaq. – *Bəsdı, az çərənnə.*

ÇƏRŞOV – çadra. – *Nənəm həmişə başına çərşov atardı.*

ÇƏT – taxılın içində olan zibil. – *Elə taxıl al kin, içində çəti az olsun.*

ÇƏTƏN – xeyli. – *Evdə bir çətən uşax onun yolunu gözdüyürdü.*

ÇİĞNAMAX – çoxlu döymək. – *Yaramaz hərəkətinə görə uşağı evdə yaxşıca çığnamışdılar.*

ÇIXACAX – 1. ziyan, zərər. – *Bu qəzadan salamat qurtardinsa, allahına şükür elə, görünür, çıxacağı var.*

mış; 2. evin kandarında ayaqqabı çıxarılan yer. – O, başmaxlarını evin çıxacağında çıxarıb gəlmişdi.

ÇIXDAŞ – sıradan kənar. – *Bu dəhə nobat sana çatdı, sən çıxdaş oldun.*

ÇIQQILI – balaca, xırda. – *Bir çiqqılı boyu var, dam dolusu toyu var* (atalar sözü).

ÇILPAXLIX ELƏMƏK – pal-paltar, əyin-baş almaq. – *Kamil qərara gəlmişdi kin, əlinə pul düşən kimi mütləq uşaxlara çilpaxlıx eləsin, çünkü əyin-başdarı çoxdan tökülmüşdü.*

ÇIMXIRMAX – çəmkirmək. – *Ağzını açanın üsdünə çimxırmax onun çoxdankı xəsiyəti idi.*

ÇINQI – 1. qığılcım. – *Ocadan qopan çinqi iri bir yanğına səbəb oldu.* 2. qoçaq – *O, uşax deyil, çinqidi.*

ÇINQIL – 1. od qəlpəsi. – *Ehtiyatdı ol, ocağın çinqılı üsdünü yandırar;* 2. qoçaq, cəld (adam). – *Qoçaxlığına görə kənddə babama “Çinqıl” ləqəbi vermişdilər.*

ÇINTIR – 1. arıq, yağsız ət. – *Bu dəfə çox çintir ət alıbsan;* 2. ətin dəri ilə ət arasındakı sallaq hissələri. – *O, ətin çintirini sifdiyib bir kənara qoydu.*

ÇINTIRRAMAX – arıqlayıb dərisi sallanmaq. – *Ə, arıxlıybsan nədi, tamam çintirriybsan.*

ÇIPBA//ÇIRPBA – təndirdə bişirilən lavaşdan qalın çörək növü; təndirə yapılmamışdan qabaq havada əllər arasında çırpılıb yastılandığı üçün bu adı almışdır; başqa sözlə, **çippa** adı **çırpma//çırppa//çippa** sözündən yaranmışdır.

ÇIRA – qara çiraq. – *Evimizdə həmişə hazır çiralar olardı, işıxlar keçən kimi anam çiraları yandırardı.*

ÇIRPI – qurumuş ağac budaqları. – *Bir az çirpi yığ, yandırax, hava soyuxdu.*

ÇITDAMA – tum. – *O, ciblərini çıtdama ilə doldur-*

muşdu.

ÇİTDAMAX – 1) tum çırtılmaq. – *Genə çıtdama çıtdıyırsan?*; 2) tez özündən çıxmaq. – *Biz söz danışırx, sən niyə çıtdıyırsan*; 3) cücərmək. – *Toxumnar yenicə çıtdıyıblar.*

ÇİTDATMAX – özündən söz düzəltmək. – *Bilirəm, genə özünən çırdadırsan.*

ÇİRTMIX – çırtıx, çırtma. – *Sən ona bir çırtmıx da vura bilməzsən.*

ÇİDARRAMAX – malı, atı ayağından bağlamaq. – *Atı ayağınnan çidarrıyallar.*

ÇİÇƏ – nənə

ÇİLƏMƏK – 1. döymək. – *İndi durub səni çiliyəcəm ha*; 2. topu pəncə üstə oynatmaq. – *O topu düz yüz dəhə çilədi*; 3. səpmək. – *Güllərə su çilə.*

ÇİLİNGAĞAC – uşaq oyun növü. – *Biz uşaxlıxda çilingağaç oynamaxdan yorulmazdıx.*

ÇİLOYSÜZƏN – aşsüzən

ÇİM – 1. torpağın sıx ot kökləri ilə sarınmış üst qatı. – *Suçu bellə çim kəsib bəndin qabağını bağlamax isdiyirdi*; 2. başdan-başa, büsbütün. – *Bu günkü xörəh çim yağ idi.*

ÇİMÇƏŞMƏK – ürpəşmək. – *Əlini vuran kimi əti çimçəşdi.*

ÇİMDİK – 1. iki barmağın ucu ilə birinin ətini tutub sıxmaq. – *O, uşaxdan elə bir çimdih götürdü kin, uşağın səsi evnən bir oldu*; 2. həmin miqdarda ölçü vahidi, bir tikə. – *Ayağa durmuşkən mənə bir çimdih duz ver.*

ÇİMDİKLƏMƏK – kimdənsə çimdik götürmək. – *Onun körpə uşaxları çimdihləməhdən xoşu gəlirdi.*

ÇİMƏN – çəmən, yaşıl otlə örtülmüş sahə. – *Uşaxlar yaşıl çimən üsdə oynuyurdular.*

ÇİMƏNLİK – çəmən olan yer, yaşıl sahə. – *Kəndin kənarındakı çimənnih kənd uşaxlarının oyun meydançası idi.*

ÇİMİR – qısa müddətli yuxu, mürgü. – *Sürücü çimir almadan uzax yola çıxma bilməyəcəyini etiraf etdi.*

ÇİMKƏ – sümüksüz yağlı ət

ÇİN-ÇİN – qat-qat, səliqəli. – *O, otağa girəndə paltarrarını çin-çin yığılmış gördü.*

ÇİNİ – 1. büzmə paltar; 2. xüsusi gildən hazırlanmış qab-qacaq

ÇİNNƏMƏK – qat-qat yığmaq, səliqə ilə yığmaq. – *O, əvvəl paltarrarı çinnədi, sora yerinə qoydu.*

ÇİRİŞ – bişirilib yeyilən və ya duza qoyulan yabanı bitki

ÇİRSİMƏK – iyrenmək. – *O, yeməkdən çirsidiyini hiss etdirmədən stoldan qalxdı.*

ÇİSƏK – narın yağış. – *Axşamnan yağan çisəh artıx hər yanı isdatmışdı.*

ÇİTƏDƏNNİK – 1. quşlarda qidanın toplanması üçün qida borusunun aşağı yoğun hissəsi. – *Toyuğun çitədənniyi şar kimi şişmişdi;* 2. hövsələ, dözümlü. – *Sənin də heç çitədənniyin yoxmuş.*

ÇİTƏDƏNNİYİ BOŞ OLMAX – ac olmaq. – *Fırfır firranırsan, deyəsən, çitədənniyin boşdu.*

ÇİTƏDƏNNİYİ DAR OLMAX – hövsələsiz olmaq. – *Çitədənniyi çox dar adamsan.*

ÇİTƏMƏ – yaxın-yaxın düzölmüş. – *Əkilmiş toxumnar çitəmə çıxıb.*

ÇİTƏMƏK – tikişi bir-birinə yaxın vurmaq. – *Tez əlində bunu çitə, mən gedim.*

ÇİV//ÇÜV – ağac materialından kiçik paz. – *Usda qapının deşiyinə bir çüv çalib getdi.*

ÇİVZƏ//ÇİZVƏ – sızanaq. – *Onun üzü çivzəynən dolu idi.*

ÇOBANÇÖRƏYİ – keçmişdə zəhmət haqqı olaraq çobanlara verilən çörək

ÇOBANKİRKİDİ – qırışdıq yerlərdə bitirdi, özəyi ağımtıl və tüklü, yarpaqları kirpikə oxşayırdı. Onu yığıb duza qoyurdular və bir həftəyə turşuyurdu. Yeyəndə adamın ağzını büzüşdürür, tamı gözəl və ləzzətli olurdu. Onu pendirlə də yeyir, ədviyyə kimi də istifadə edirdilər.

ÇOĞAN – yabanı ot növü, müharibə vaxtı sabun qıtlığı olanda paltarı suda sabun kimi köpüklənən bu otla yuyurdular. – *Çoğan daha çox dəmir yollarının kənarında bitirdi.*

ÇOR – 1. ağır söz, tənə. – *O hələ bü günə kimi uşağa bir kəlmə çor demiyib;* 2. üzümdə qurutma xəstəliyi. – *Havalar yaman isdi keçir, deyəsən, genə üzümərə çor düşəcəh.*

ÇOŞKA - donuz balası. – *Ana donuzun böyür-başı çoşka ilə dolu idi.*

ÇOVMAX – ora-bura qaçmaq. – *Bütün günü çovuram, genə də qədir-qiyətimi bilən yoxdu.*

ÇOVUTMA (güllə) – yan keçən (güllə). – *Polisdər əvvəl-əvvəl havıya çovutma güllə atdılar.*

ÇÖL QUŞU, BİYABAN DAŞI – ev üzü görmədən çox işləyən adam

ÇÖLMƏK – kiçik küp, piti bişirmək üçün palçıqdan hazırlanmış qab. – *Çölməhdə bişən pitinin yerini heş bir xörəh verə bilməz.*

ÇÖMBƏLƏN – xəstəlik adı, daha çox toyuq-cücə xəstəliyidir. – *Toyuxlar hamısı çömbələn tutmuşdular.*

ÇÖNGÜTMƏK – çöküb oturmaq. – *Sana nə olub, hara çatırsan, orada çöngüdürsən.*

ÇÖRƏK TAXTASI – çörək bişirilərkən işlədilən alət. Kündə çörək taxtası üstündə əvvəl vərdənə ilə yastılanır, sonra da oxlovla tamam açılıb lavaş halına salınır

ÇÖRƏKLİ ADAM – səxavətli adam. – *Deyilənə görə, Səməd ağa çox çörəhli adam olub.*

ÇÖZDƏMƏK – açıb-tökmək. – *Sana dedih ucun-nan-qulağınnan de, demədih kin hər şeyi bircə-bircə çözdə.*

ÇÖZƏLƏMƏK – açıb-tökmək, uzun-uzadı danışmaq. – *Onnar yumağı çözəliyib aşdılar.*

ÇUBUĞALTI – külqabı. – *O çubuğaltını bəri ver.*

ÇUBUX – müştük. – *O, cavannığının çubux çəkirdi.*

ÇULAZDAMAX – üst-başını pal-paltarla ifrat örtmək. – *Xəsdənin üsdünü çox çulazdamazdar.*

ÇULAZDANMAX – qalın geyinmək. – *Yayın isdi-sində bu nə çulazdanmaxdı?*

ÇULLAMAX – 1. üstünə paltar-palaz tökmək. – *O, gecələr heyvanı çulluyurdu kin, üşütməsin;* 2. tərəfini saxlamaq. – *Dostunu nə yaman dalına çulluyursan?*

ÇUR – borc (daha çox Zəngibasar mahalı üçün tipikdir). – *Uşaxlar aşix oynuyanda bir-birinə çur verillər.*

ÇUST – alçaq dabanlı ayaqqabı. – *Həyə-t-bacanını, bazar-dükanını çustdu.*

ÇUVALDIZ – yoğun, uzun iynə (çuval ağzı tikmək üçün). – *Atalar “baldız-çuvaldız” deyiblər.*

ÇÜRÜKLƏMƏK (bəndi) – suyun bəndi yıxması. – *Suçu gördü kin, su çürühlüyüb, axıb düzənliyə gedir.*

DABAN//DABANA – qapının çərçivəyə birləşən yeri. – *Gedib-gəlməkdən qapını dabanınnan çıxartmışdılar.*

DABANINA TÜPÜRMƏK – yola düşmək, sürət götürmək. – *O, dabanına tüpürüb bir göz qırpımında göz-dən itdi.*

DADAMAL – öyrəncəli, dadanmış. – *Keçən dəfə əli boş qayıtmadığının, deyəsən, dadamal öyrənmişdi.*

DADAŞ – ata, böyük qardaş. – *““Ölülər” pyesində Nazdı qardaşı İsgəndərə deyir: – Dadaş, and olsun allaha, mən Mir Bağır ağaya getməyəcəyəm.”*

DADDIX – qənaət. – *Ağartı qurtarım üzrə olduğu üçün o, peniri daddix eləməyə başlamışdı.*

DADIXMAX – xarab olmaq, pis dad vermək. – *Yeməh isdidə qalib dadıxmışdı.*

DADIŞMAX – iki adamın Novruz bayramında yumurta döyüşdürməmişdən qabaq onların bərkliyini yoxlamaq məqsədilə bir-biri ilə dəyişdirib dadması. – *Onnar əvvəl-əvvəl yumurtalarını dəyişdirib dadışdılar, sora döyüşdürdülər.*

DADMAX – yumurtanın bərkliyini yoxlamaq məqsədilə onu dişlərə toxundurla çıxan səsdən bərkliyini-boşluğunu öyrənməyə verilən ad. – *O, yumurtanı dadan kimi onun bərkliyini-boşduğunu müəyyənləşdirirdi.*

DAĞA GETMƏK – yaylağa qalxmaq. – *Kənddə yaşayanda biz hər yay ailəlihcə dağa gedərdih.*

DAĞAGETMƏ – aşıqla oynanılan oyun növü

DAĞAR//DAĞARCIX – yunu, qəlizi təmizlənmiş qoyun dərisindən tikilən kisə. – *“Köhnə dağarcığı tumaş yerinə Aşıq Ələsgərə satma, hayıfsan.”*

DAĞDAĞAN – 1. bərk və ağır oduncağı olan ağac növü. – *Dağdağan ağacı bizim meşələrdə çox olur; 1. gözə gəlməmək üçün uşağın və ya heyvanın boynundan asılan dağdağan ağacının bir tikəsi, gözqaytaran. – Uşağın paltarına dağdağan tikmişdilər.*

DALAĞI SANCMAK – şübhəyə düşmək. – *Dalağı sancmışdı ki, bu gün onun məsələsi müzakirə olunacaq.*

DALAĞINI SANCMAK – incitmək. – *Sən mənim dalağımı sancmasan, mənən sana ziyan dəyməz.*

DALAN – giriş otağı. – *Evin dalanı nə qədər geniş olsa, otaxların havası bir o qədər təmiz olar.*

DAM – 1. ev. – *Kənddə yaşadığımız dam hələ də dururdu; 2. hər cür tikili. – Allah dəviyə qanad versəydi, uçulmamış dam qalmazdı (atalar sözü).*

DAM-DAŞ – ev, bina, tikili. – *O, son illərdə həyətdə xeyli dam-daş tikmişdi.*

DAMAĞ OLMAK – istəyi gözündə qalmaq, aldanmaq. *sÇox demə, baş tutmaz, damağ olarsan.*

DAMAZDIX – 1. döl artırmaq üçün saxlanan nadir nüsxə. – *İlxıda damazdix atdarın sayı çox az idi; 2. qatıq mayası, çalası*

DAMBAT (adam) – lovğa, dikbaş, mədəniyyətsiz, kobud (adam). – *Dambat adamnan heş kəsin xoşu gəlmir.*

DAMBAT-DAMBAT (danışmaq) – yekə-yekə (danışmaq). – *Dambat-dambat danışmağıynan o hamını özünən qaçırdırdı.*

DAMBUL – gavalı növü.

DANABURNU – danadışi. – *Torpağı suvarvnnan sora danaburnular hamısı çölə çıxır.*

DANADIZIX OLMAK – böyüyüb boya-başa çatmaq. – *Böyüyüb danadızix olubsan, amma ağılın həməndi.*

DANADOLUXLAR – həddi-buluğa dolmamış cavanlar, qanmaz, mədəniyyətsiz yeniyetmələr. – *Danadoluxların səsi genə məhləni başına götürmüşdü.*

DANAGÖZÜ – İrəvan Çuxurunda üzüm növü. Sulu, kəmsirin, qırmızı, iri tumlu, qalın qabıqlı olurdu. Şərabçılıq üçün daha sərfəli idi.

DANQA – 1. iri, yekə. – *Xahiş eliyirəm, mənim qabıma danqa sümüh qoyma;* 2. yekəbaş, qanmaz, sözə baxmayan, söz qaytaran, kobud, dikbaş (adam). – *Danqa adamın dos-tanış yanında da hörməti olmaz.*

DANQIR – keçəl, daz. – *Onun danqırı uzaxdan işıx salırdı.*

DANNANMAXDAN DAN EŞŞÖYİNƏ DÖNMƏK – sırtılmaq

DAR TUMAN – qadın alt paltarı

DARABA – piştaxta

DARAN-DARAN OLMAX – şişmək. – *Arı vuranın sora qolu daran-daran olmuşdu.*

DARILMAX – qısqanmaq, yaxşılığını istəməmək. – *Niyə darılırsan, o ki hər şeyi öz alın təriynən qazanıb.*

DARQRSAX – hövsələsiz, səbrsiz. – *Darqursağ olma, tezdiynən işdər yoluna düşər.*

DARTA – dartılmış. – *Kəndir darta bağlanmışdı.*

DAŞ ALI – İrəvan Çuxurunda gavalı növü.

DAŞ CEVİZ – İrəvan Çuxurunda ceviz növü. Qabığı daha bərk, ləpəsi də çox çətin çıxan idi.

DAŞ QAYNAYIR – yəni kasıbçılıqdır, evdə bişirməyə heç nə yoxdur

DAŞ QƏFƏDAN – xəsis adam. – *Mən sənini kimi daş qəfədan görməmişəm.*

DAŞDANMAX – köçmək, daşınmaq. – *XX yüzilin ortalarında kasıbçılıx mənğənəsində boğulan kənd ya-*

vaş-yavaş şəhərə daşdanmışdı.

DAŞXINASI – qaya mamırı

DAŞQA – araba, istehza ilə köhnə maşına da daşqa deyilirdi. – *Ə, gəl daşqanı yolun üstünnən götü.*

DAVAR – qoyun-quzu. – *O, davarı tövliyə salıb, qapısını bağladı.*

DAY – *daha* sözünün təhrif olunmuş danışıq forması. – *Day mən sana söz demiyəcəm.*

DAY DURMAX – uşağın ayaq üstə durmağı. – *Nəçə günnən bəri iməhliyə uşax artıx day durmağa başlamışdı.*

DAYAZ BOŞQAB – boşqab (salat üçün). – *O, dayaz boşqabları gətirib stolun üsdünə qoydu.*

DAYICANI – dayıarvadı. – *Dayının arvadına dayıcanı deyillər.*

DAYIDOSTU – dayıarvadı. – *Dayının arvadına bəzi kəndərdə dayıdostu da deyillər.*

DAZALAX – keçəl, daz, damdaz. – *Qızım, sən bu dazalağı hardan tapıbsan?*

DEJ – əl toxunmamış. – *Taxıl dejdi, heş əl də dəymiyib.*

DEJDƏMƏK – nişanlamaq, nişana qoymaq. – *O, hər axşam anbarın qapısını bağlamaxdan qabaq taxılı deydüyüb çıxırdı.*

DEYİKLİ – adaxlı, ad olunmuş, uşaq vaxtı bir-birinə ad edilmiş, vaxtından qabaq şifahi olaraq nişanlanmış gənclər. – *Onnar uşaxlıxdan deyihli idilər.*

DEYİN – deyə. – *O, oxumamışdı deyin, haqq-hesab işinnən baş çıxartmırdı.*

DEYİŞMƏK – höcətləşmək, mübahisə etmək. – *Onnar bayaxdan bir küncə çəkilib nəyin üstündəsə deyişirdilər.*

DƏBBƏLƏMƏK – nala-mıxa vurmaq, fikrindən dönmək, verdiyi sözü danmaq, inkar etmək, cığallıq eləmək. – *Xahiş eliyirəm dəbbələmə, fikrini açığ de.*

DƏBƏLLƏNMƏK – müvazinətini itirmək, başı gicəllənmək. – *Bir anda başı firlandı, dəbəllənib ağaşdan üzüşağı yerə gəldi.*

DƏBO – ikiqulplu, yuxarsı enli, aşağısı dar tənəkə qazan. – *Dəbo su ilə dolu idi.*

DƏDƏ – ata. – *Mən atama “dədə” demişəm, atam da öz atasına “dədə” deyib.*

DƏHLƏMƏK – qovmaq. – *O, uşaxları dəhliyə həyətdən çölə çıxartdı.*

DƏHMƏRRƏMƏK – qovmaq, çapıb getmək. – *O, bir andaca atı dəhmərriyib gözdən itdi.*

DƏLƏMƏ – ağartı növü

DƏLƏMƏ PENDİR – duzsuz pendir

DƏLLƏK – hər şeyə burnunu soxan (adam). – *Qonşunun çox dəllək bir qızı var, hara gəldi burnunu soxur.*

DƏMDƏMƏKİ – tez-tez fikrini dəyişən adam, ağılsız, yüngülxasiyyət. – *O, çox dəmdəməki adamdı.*

DƏMGÜL-DƏMGÜL – 1. seyrək, tək-tək, orda-burda. – *Taxıl zəmisinin içində dəmgül-dəmgül sarıçıçəh kolları bitmişdi; 2. xal-xal, bələk-bələk. – Onun dərisi dəmgül-dəmgül olmuşdu.*

DƏMİRTİKAN – yastı-yapalaq kollu və kolunun üstü tikanla dolu, tikanları isə yumrutəhər, altı küncü və bərk olan tikan növü

DƏMYƏ – suvarılmayan yer. – *Bu torpaxlar əvvəlinən dəmyə yerrədi.*

DƏN – toyuq-cücə yemi, taxıl. – *Bazardan bir xeyli dən alıb gətirdim.*

DƏN-DƏFƏ – xörəyin içində olan noxud, düyü və s. – *Uşaxlar xörəyin dən-dəfəsini seçib yemişdilər.*

DƏNƏ – 1. tum, toxum, meyvə çəyirdəyi. – *O, meyvə yedihcə dənəsini yığdı; 2. say, ədəd. – Onun beş dənə oğlu, beş dənə də evi vardı.*

DƏNƏXOR – müftəxor, tüfeyli. – *İncimə, amma çox dənəxor öyrənibsən.*

DƏNƏTDƏMƏK – diqqətlə baxmaq, gözünü zilləmək. – *Oğru həyatə girməmişdən qabax sağı-solu dənətdədi.*

DƏNƏVƏR – dənəli, dən-dən, yumru. – *Kəndçinin torpağa verdiyi kübrə dənəvər-dənəvər idi.*

DƏNGİDUVAL – cəncəl, qalmaqal. – *Onun dəngidüval işdərnən heş vax arası olmuyub.*

DƏNNƏMƏK – 1. bir-bir toplamaq. – *Uşaxlar ağaşdakı almaları səliqəynən dənnədilər; 2. dənə bir-bir yemək. – Toyuxlar yerə tökülmüş yemi dənnəməyə başladılar.*

DƏNO – dən suyu, taxıl dən tutmağa başlayarkən verilən su. – *Taxılın dənə vaxdıdı.*

DƏRBƏND OLMAX – fikir vermək, əhəmiyyət vermək, narahat olmaq, bir işi həyata keçirmək üçün hərəkətə gəlmək. – *Bir dərbənd ol gör uşağın çöldə nə iş görür.*

DƏRBƏTMƏK – tərپətmək. – *Qoy oturduğum yerdə oturum, mənə dərbətmə.*

DƏRDƏCƏR OLMAX – çərləmək. – *Bəsdir, mənə dərdəcər elədin.*

DƏRİN BOŞQAB – boşqab (xörək yemək üçün). – *Xörək dərin boşqablara çəkilməmişdi.*

DƏRZ – biçilən buğda, arpa bağlarınının 10 – 15-ni bir yerə tayalamaq, yığmaq. – *Taxıl dərzdəri yolun kənarına*

yığılmışdı.

DƏSMAL – yaylıq (həm əl-üz həm də cib üçün). – *O dəsmalnan əl-üzünü silib quruladı.*

DƏSMALALDIQAÇ//DƏSMALATDI – oğlan və qız uşaqlarının birgə oynadıqları oyun növü. Bu oyun zamanı uşaqlar dövrə vurub çömbələr, bir oyunçu da əlində dəsmal onların arxasından dövrələmə qaçardı. O, hiss olunmadan əlindəki dəsmalı oturanlardan birinin arxasında yerə atar, dövrəni başa vurub, arxasına dəsmal atdığı uşağa gəlib çatardısı, həmin uşaq sıradan çıxıb, dövrənin ortasında oturardı. Yox, arxasına dəsmal atılan uşaq diribaş olub, bundan tez xəbər tutardısı, dəsmalı götürüb, onu atanın dalına düşərdi. Dəsmal atan qaçıb, onu qovanın boş yerində oturardısı, canı qurtarar, oyun davam edərdi. Yox, əgər çatdırıb otura bilməzdisə, yəni tutulardısı, oyundan çıxar, gedib dövrənin ortasında oturardı.

DƏSTƏK – hər hansı məişət əşyasının qolu, qulpu. – *O, qapının dəstəyinnən tutub durmuşdu.*

DƏSTƏR – kiçik əl dəyirmanı. – *Nənəm əvvəl buğdanı dəsdərdə çəkər, sora da qovud hazırlıyardı.*

DƏSTƏRXAN – 1. çörək bükülən dəsmal. – *Kənddə nənəm lavaşı suluyub dəstərxanın içinə yığardı;* 2. kiçik süfrə. – *Qoca əkinçi ağacın kölgəsində bardaş qurub, səliqə ilə dəstərxan aşdı və evdən gətirdiyi penir-çörəyi iştahnan yeməyə başdadi.*

DƏVƏDABANI – iri, enli yarpaqlı yabanı bitki növü. Daha çox dərman bitkisi kimi istifadə olunurdu.

DƏVƏDƏLLƏYİ – 1. uzundraz, böyük, nəhəng. – *Bu dəvədəlləyini haradan çıxdı?* 2. hər şeyə qarışan (adam). – *Zalımın qızı dəvədəlləyidir, hara gəldi burnunu soxur.*

DƏVƏLƏMƏK – etiraz forması. – *Yox bir dəvələdi.*
DƏVİKMƏK//DEVİKMƏK – döyükmək. – *Oğru adamnar kimi nə sağa-sola devikirsən?*

DƏYQƏ – dəqiqə. – *Gözdə, bu dəyqə gəlirəm.*

DƏYİNMEK – incimək (daha çox Zəngibasara mahalı üçün tipikdir). – *Heç güman etməzdim kin, bu sözdən belə möhkəm dəyinərsən.*

DİM-DİM HALVASI – tez düzələn iş. – *Sən evlənməyi dım-dım halvası hesab eləmə.*

DİNQILI – bapbalaca. – *Bir dinqılı şeyi niyə bu qədər böyüdürsən?*

DIRDAN – gödən, mədə, tamah. – *Bəsdir, bir dırdanına tət de də.*

DIRDANIYEKƏ – gödəncil, acgöz. – *Arvad gərəh dırdaniyekə olmasın.*

DIRMIX – torpağın üstündə olan quru ot, kəsək və s.-ni darayıb təmizləmək, kəsəkləri xırdalamaq üçün dişli alət. – *Əkinçinin işi dırmıxsız ötüşmür.*

DIRMIXLAMAX – dırmıqla təmizləmək. – *Uşaxlar köməhləşib həyatın kol-kosunu dırmıxladılar.*

DIYDIX – yüngül təbiətli. – *O da bu cür diydıxdı.*

DIZ-DIZ – ağlağan. – *Nə yaman diz-diz uşaxdı.*

DIZQAX – qorxaq, ağciyər. – *Mən belə dizqax adam görməmişəm.*

DIZQO – qorxaq, ağciyər. – *Qonşu, incimə çox dizqo oğlun var.*

DIZMIRIXLI – bəzək-düzəkli, təmtəraqlı.

DİBÇÖVÜRƏN – tənəkə qabların qırağını qatlamaq üçün istifadə olunan alət. – *Uşax o sahat gedib dibçövürəni tapıb gətirdi.*

DİBƏCƏK – bir şeyin, bir məsələnin əsli, kökü. – *Axır kin, bu məsələnin dibəcəyinin nədən ibarət olduğu*

qarannıx qaldı.

DİBƏCƏYİNƏ ÇATMAX – bir məsələnin kökünə çatmaq, əsl həqiqəti üzə çıxarıb ortaya qoymaq. – *Mən bilirdim kin, o, mütləq bu işin dibəcəyinə çatmağa çalışacaq.*

DİBƏY//DİBƏK//DÜBƏK – duz, yarma, çəltik və s. döymək üçün içi oyulmuş daş, yaxud kötük. – *Keşmişdə az qala hər evdə dübəh olardı.*

DİDƏGÖZ ETMƏK – gözümçixdiya salmaq. – *Uşağı niyə bu qədər didəgöz eliyirsən?*

DİDMƏLƏMƏK – didişdirmək, o yan-bu yana çevirib dağıtmaq. – *Xörəyini adam kimi ye, didməliyib tökmə.*

DİFDİRİNGİ – yüngülxasiyyət, quşbeyin, yelbeyin. – *O, çox difdiringi oğlan olduğu üçün məhlədən heş kim ona qız vermirdi.*

DİHSİNMƏK – səksənmək. – *Qəfil səsdən dihsinən oğlan tez ayağa qalxdı.*

DİKDABAN – qadın tuflisi. – *İndi zamana dəyişib, hərə bir dikdaban keçirib ayağına, yerləşdərini də itiriblər.*

DİL BOĞAZA QOYMAMAX – ara vermədən danışmaq. – *O, həmişəki kimi, genə dil boğaza qoymurdu.*

DİLBAGI – gəlinin qaynana, qaynata ilə danışmaq üçün aldığı nəmər. – *Qaynatası gəlinə dilbağı bir qızıl üzük boyun oldu.*

DİLBAZ – dilli, qılıqlı adam. – *O, çox dilbaz adam idi.*

DİLİ TOPUX ÇALMAX – kəkələmək, yalan danışmaq. – *Dilinin topux çalmağınnan başa düşməh olardı kin, o, yalan danışır.*

DİLİM – bir tikə. – *Mən sənənən at isdəmədım, dəvə isdəmədım, dedim bir dilim bir şey ver yeyim, acam.*

DİLİN LAİLƏHƏİLLƏLLAHA DÖNMƏSİN –

yəni dilin qurusun (qarğıış)

DİNG – çəltik döymək üçün alət. – *Kənddə cəmi üç-dörd evdə ding olardı, hamı da aparıb çəltiyini həmən dinglərdə döyərdi.*

DİNGƏ – 1) qadınların başlarına qoyduqları bəzək. – *dingə, adətən, qızıl pulla bəzədilərdi; 2) ting.* – *Uşaxlar həyətdəki dingələrin dibinə su tökürdülər.*

DİRET-DİRET – hissə-hissə. – *O paltarrarını diret-diret ayırıb şkafa yığırdı.*

DİRƏDÖYMƏ – xalq oyun növü. Oynayanlar bir dəstə dairəvi çəkilən cızığın içində, digər dəstə cızığın çölündə olmaqla iki dəstəyə ayrılırdılar. Cızığın içərisindəkilərin hər birinin ayağının altında bir qayış olar, onlar bu qayışı qoruyar, cızığın çölündəkilər isə əllərindəki başı toqqalı qayışla içəridəkilərə hücum edib, dairənin içindəki qayışları götürməyə çalışırdılar. Ağrıya dözənlər ayağı altındakı qayışı buraxmaz, üstəlik bayırdakının vurduğu qayışdan tutub onu içəri çəkməyə çalışırdılar. Buna görə də bu oyun **Cızığagirmə** və ya **Qayışagirmə** də adlanardı.

DİRƏMƏ-DÖRƏMƏ – ələbaş

DİRƏŞMƏK – üzə durmaq. – *Sən allah, az dirəş.*

DİRİ – 1. yaxşı bişməmiş. – *Xörəyin əti diri olduğu üçün heş kəs yeməmişdi; 2. diribaş.* – *O, çox diri oğlandı.*

DİŞDƏMƏ ÇAY – acı çay. – *İrəvan Çuxurunda acı çaya hamı dişdəmə çay deyir, çünkü bu çayı qəndi dişdi-yərək içillər.*

DİŞƏMƏK – uşağın süd dişlərini daimi dişlərlə əvəz etməsi. – *Altı yaşınnan sora balaca Orxan dişdərini dişməyə başdadı.*

DİŞLİ ADAM – kəsərli, bacarıqlı adam. – *Dişdi*

adam olduğundan hamı onnan çəkinirdi.

DİYSİNMƏK – iyrənmək. – *Son zamannar o, hər şeydən diysinməyə başlamışdı.*

DİZDAYAĞI – ər evinə qədəm basan təzə gəlinə oturmaq üçün verilən nəmər. – *Təzə gəlinə dizdayağı bir boyunbağı vermişdilər.*

DİZDİK – qadın alt və üst tumanı

DİZƏ DÜŞMƏK – həlsizlikdən, yorğunluqdan xəstə düşmək. – *O, çox işdəməhdən dizə düşmüşdü.*

DİZİ DİRƏKLƏNMƏK – güclənmək. – *Maşallah, deyəsən bir az dizin dirəhlənib.*

DİZMARI – İrəvan Çuxurunda tez yetişən (Xəlilidən sonra) üzüm növü, gilələri bir qədər uzunsov, şirin və sulu olurdu. İki növü vardı: sarı və qara.

DODU – xala, əmi-dayı arvadlarına, həmçinin qan qohumluğu olmayan yaxın, qohum qadınlara deyilirdi (ermənilərin "xala" mənasında işlətdikləri "doda" sözü əslində buradan götürülmüşdür, ermənilər xalaya "moraquy", yəni "ananın bacısı" deyirlər; yeri gəlmişkən, bu kəlmə Şəkiddə də geniş işlənir, Şəki şəhərində hətta Dodu adlı bütöv məhəllə var).

DOĞAR (qoyun) – bala gətirməyə namizəd olan heyvan. – *Sürüdə əlli doğar qoyun vardı.*

DOĞMAX – yumurtlamaq. – *Toyuxlar gündə on yumurta doğurdular.*

DOL – sintetik örtük. – *Onnar köməhləşib damın üsdünə dol çəhdilər.*

DOLAB – hiylə, fırldaq, biclik. – *O, qarşısına keçənə dolab gəlməyi artıx özünə peşə seçmişdi.*

DOLAB ÇEVİRMƏK – fırldaq gəlmək. – *Kim bilir, o, yenə nə dolab çevirir.*

DOLAMA – barmaqda olan xəstəlik. – *Onun barma-*

ğına dolama çıxıb.

DOLAMBAC – dolama yol. – *Ağsu aşırımının yolları çox dolambac olduğundan adamı yorur.*

DOMBA – çıxıq, qabarıq. – *Onun çirkin, domba gözdəri vardı.*

DOMBALAĞ AŞMAX – dığırılanmaq, bədəni başı üstündən aşırmaq. – *Bütün uşaxlar dombalağ aşmağı sevirlər.*

DONDEY ADAM – soyuq xasiyyətli adam

DONQUZ – donuz

DORĞAMAX – doğramax

DOŞAB – bəhməz. – *Anam doşabdan qəşəng xəşil bişirirdi.*

DOV GƏLMƏK – güc gəlmək, üstələmək. – *Balaca olmağa baxmıyaraq, özünən böyühlərə dov gəlirdi.*

DÖL – cins, nəsil. – *Dölün kəsilsin sən!*

DÖLBAŞ – baş tərəf, öndə (daha çox Zəngibasar mahalı üçün tipikdir). – *O, keçib dölbaşda oturdu.*

DÖLLƏK – qoyunların bala verdiyi arxac

DÖNƏRGƏ//DÖNƏLGƏ – bəxt, tale. – *Hər kəsin bir dönərgəsi var.*

DÖNƏRGƏSİ DÖNMƏK – bəxti yatmaq. – *Yazığın, elə bil, dönərgəsi dönüb, bədbəxlik bədbəxlik üsdünənən gəlir.*

DÖNÜM – dəfə. – *Gələn dönüm sizə mütləq baş çəkəcəm.*

DÖRDAYAQ – dərhal, qaçaraq. – *O, dördayax özünü yetirdi.*

DÖRDBÖYRƏK – qorxmaz, ürəkli. – *O, dördböyrək adam idi, heş nədən, heş kəsdən qorxmurdu.*

DÖRDNALA – dərhal, çaparaq. – *Uşax tapşırığını alıb, dördnalə götürüldü.*

DÖRDƏMƏ – dərhal, dördnala, yeyin, dabanbasaraq. – *Gələrsən, gələrsən, lap dördəmə gələrsən.*

DÖŞƏMƏPLOV – plovun növlərindən biri. Bu plovu bişirərkən əvvəl düyünü bişirib süzür, sonra qazanın dibinə halqa-halqa doğranmış ət, soğan, heyva düzür, alı qurusu, limon və s. də əlavə edir, üstünə düyü töküüb, dəmə qoyurdular. Təbii kin, düyünün üstündə toyux da olurdu.

DÖŞƏMƏÇƏKMƏ – ətli düyü xörəyi. – *Zəngibasar mahalında döşəməcəkmə ən çox sevilən xörəhlərdən idi.*

DÖŞƏMƏK – 1. doyunca yemək. – *Stolu açix görüb, doyunca döşədih;* 2. demək, danışmaq. – *Qarşısını kəsib, o ki var qabırğasına döşədi.*

DÖŞÜRMƏK – yığmaq, toplamaq. – *Uşaxlar axşama kimi bağda nə ki meyvə var, yığıb-döşürdülər.*

DÖYƏNƏK – 1. ayaqlanmış bərk yer. – *Ağaşdarın altı tapdanıb döyənək olmuşdu;* 2. fiziki iş nəticəsində əl və ya ayaqda əmələ gəlmiş bərtik (rusca: mazol). – *Bel tutmaxdan ovcunun içi döyənəh olmuşdu.*

DÖYMƏC//DÖYMƏNC – dağ edilmiş sarı yağın (bax: sarı yağ) içinə çörək doğranıb, yağa hopdurulub, üzərinə şəkər tozu səpməklə alınan yemək növü. – *Döyməci yeməhlərin şahı saymax olar.*

DUMBUZ//DÜMBÜZ – yumruq. – *Kim isə arxadan boynunun kökünə bir dumbuz ilişirdi.*

DUMMAX – batmaq. – *O, suyun dibinə dumdu.*

DUMUX (adam) – 1. gec başa düşən. – *O qədər dumuxdu kin, söz deyirsən, durub üzünə baxır;* 2. adama qarışmayan. – *Dumux uşaxdı, heş kəsə qarışmır.*

DUMULMAX – susub oturmaq, küskünləşmək. – *Kim nə demişdisə, hamı dumulmuşdu.*

DURBA – truba. – *Bu durbaları kim töküb yolun üsdünə?*

DUVA – dua. – *Kənddə duvasız uşax olmazdı.*

DUZDAX – 1. mala, qoyuna, ata duz verilən yer. – *Onnar heyvannarı duzdağa aparmışdılar; 2. tələ. – Zəngibasar mahalında təliyə duzdax da deyillər.*

DÜBBƏDÜZ – dümdüz. – *Bir var düz, bir də var dübbədüz, dübbədüz daha düz olur.*

DÜBƏLƏK – kal qovun. – *Zəngibasar mahalında kal qovuna dübələk deyillər.*

DÜBÜR//DİBİR – erkək keçi

DÜDƏMƏ – axmaq, sarsaq, səfeh, heç nədən başı çıxmayan, zırrama. – *Mən ömrümdə belə düdəmə görməmişəm.*

DÜDÜK – yalançı, fırlıdaq, yaramaz. – *Düdük olma, söz dedin, üsdündə dur.*

DÜMBƏK – qarın, mədə. – *Yenə dümbəyini harada doldurmusan?*

DÜMBƏLƏK – 1. hər iki tərəfi yonulmuş kiçik ağac, mələk-dümbələk (çiling-ağac) oyununda oynanılır; 2. söyüş mənasında adamlara da şamil edilir. – *Dümbələk, sana demədim mənim işimə qarışma?!*

DÜMBƏLƏNDÜZ – dümdüz. – *Yol dümbələndüz uzanırdı.*

DÜMSÜK – dürtmə. – *O, yanındakına bir dümsüh vurub keçdi.*

DÜMSÜKLƏMƏK – dürtmələmək. – *Danışa-danışa böyründəkiləri dümsühləmən onun xəsiyəti idi.*

DÜNƏNNƏRİ – dünən. – *Mən sözümü dünənnəri demişəm.*

DÜNGÜZ – ağıldankəm (daha çox Zəngibasar mahalı üçün tipikdir). – *Onun düngüz adam olduğunu hamı*

bilirdi.

DÜRMƏK – içərisinə penir və s. qoyulmuş lavaşın bürülüb-bükülmüşü. – *Lavaşnan penir dürməyinin bir ayrı ləzzəti var.*

DÜRMƏHLƏMƏH – dürmək düzəltmək. – *O, qorma qazanının iki tikə qorma çıxarıb çörəyin arasına qoydu və dürməhlədi.*

DÜRRƏK – yalançı, fırıldaq. – *Ə, dürrəh, sən mənə ələ salıbsan, dünən bir söz deyirsən, bu gün başqa söz?*

DÜŞƏRRİ – xeyirli, uğurlu. – *Bu maşın mənim üçün düşərri olub.*

DÜŞÜK – 1. vaxtından əvvəl doğulmuş uşaq. – *Düşüh uşaxlar adətən çox zaya olullar;* 2. sözünü, hərəkətini bilməyən yarımçıq adam. – *Düşüh olma, kişi ol!*

DÜYMƏK – bağlamaq. – *Ər evinə gələnnən gününü göy əskiyə düymüşdülər.*

DÜYÜNÜN DURUSU//DÜYÜ DURUSU – qovurma və ələyəzlə bişirilən sulu düyü xörəyi, qaşığı aşı. – *Düyünün durusunu gərəh qormaynan bişirəsən, onun dadı damaxdan getmir.*

DÜZAVADAN – düz-əməlli. – *Ermənilərnən qonşuluxda yaşadıxlarının heş babalarımız da keşmişdə düzavadan bir gün görmüyüblər.*

DÜZƏMMƏLİ – düzgün (adam, iş və s.). – *Bir düzəmməli danış görüm nə deyirsən.*

DÜZÜNƏQULU – düz, açıq-aşkar, necə var – eləcə. – *O, çox düzünəqulu adam idi.*

EHMAL – yavaş, asta. – *O, ehmal yeriyir, ehmal danışirdı.*

EKİZTAYI – əkiz doğulmuş uşaqlardan hər biri

ELİK – yaxşılıq (daha çox Zəngibasar mahalı üçün tipikdir). – *Eliyi itirən xeyir tapmaz – deyib atalar.*

ELLİK//ELLIYNƏN – hamı, hamılıqla. – *Adamnar elliynən axışib gəlmişdilər.*

ELTİ – qardaş arvadları. – *Elti eltini isdəməz.*

ENNİK – pal-paltar, əşya. – *Hər enniyi bir puşqaxdadı.*

EPEY – çox, xeyli (daha çox Zəngibasar mahalı üçün tipikdir). – *Bu günkü tədbirdə epey adam iştirak edirdi.*

ERMƏNİ İNƏYİ – ifrat kök adam haqqında işlədilər təhqiramiz ifadə

ERMƏNİYƏ DAYI DEMƏK – məcburiyyət qarşısında yalan danışmaq. – *Öz xeyri üçün erməniyə dayı deyənnər həmişə olub.*

EŞİK – bayır. – *Zəlzələnin ilk təkanınnan sora hamı eşiyə qaşdı.*

EŞİK QAPI – darvaza. – *Get eşih qapını bağla, bala.*

EŞŞƏK – 1. uzunqulaq; 2. bir neçə adamın oturması üçün nəzərdə tutulmuş uzun taxta oturacaq. – *Uşaxlar eşşəhləri baş-başa düzüb, adamnarın oturması üçün şərait yaratdılar;* 3. ev tikintisi və ya təmiri zamanı istifadə olunan taxta ayaqaqlı. – *Usdalar düzəldidləri eşşəhlərin üsdünə çıxıb, evin pərdisini rəngləməyə başdılar.*

EŞŞƏK YIXILSA DİŞİ QIRILAR – yəni heç nə bit-

məyən ərazi, xozanlıq

EŞŞƏKBELİSINDIRDI – uşaq oyun növü. Bu oyun növünə **Ənzəli** də deyilirdi. Bu oyunda bir nəfər belini əyib, əllərini dizinə dayaq verib, eninə dayanar, cərgəynən düzülən uşaqların birincişi "Ənzəli başdan gələr..." deyib əyilənin belindən atlanardı. Sonra o biri uşaqlar birincinin hərəkətini təkrar edər, yəni əllərini əyilənin belinə vurub üstündən tullanardılar. Beləcə bu hərəkət növbə ilə təkrar olunardı.

EYMƏNMƏK – əti ürpəşmək, diksinmək, qorxmaq, çəkinmək. – *Bu xəbərdən o, bir tikə də eymənmədi.*

EYNİNƏ ALMAX – əhəmiyyət vermək, saymaq. – *Yüz söz deyirsən, birini eyninə almır.*

EYNİNƏ OLMAX – vecinə olmaq, əhəmiyyət vermək. – *Dünya od tutub yansın, bu adamın eyninə deyil.*

EVCİK-EVCİK – qız uşaqlarının ən çox sevdikləri oyun növlərindən biri. Onlar torpaqdan, palçıqdan özlərinə ev düzəldər, yalandan bir-birinə qonaq gedər, aş bişirər, gəlin köçürərdilər və s.

EVİXARAB – bədbəxt, yazıq. – *Ay evixarab, sənin hələ xəbərdən xəbərin yoxdu?*

EVNƏ//ÖYNƏ – dəfə, kərə – *Bu gün cəmisi bir öynə yemək yemişəm.*

EVTÖKMƏ//PALTARTÖKMƏ – Novruz bayramı ərəfəsində bütün ailələr evin paltar-palazını, yorğan-döşəyini günə atar, ev-eşiyi, qapı-pəncərələri yuyar, təmizləyər, evtökmə və ya paltartökmə adlanan bu mərasimi bayramı qarşılamağın ilk şərti hesab edərdilər.

ƏBƏJDAD – dədə–baba, abavü–əcdad. – *Hər kəs öz əslini, kökünü, əbəjdadını bilməli, tanımalıdır.*

ƏCCƏBALA//ƏTCƏBALA – 1. təzə yumurtadan çıxmış, tüklənməmiş quş balası. – *Həyətimizdəki quş yuvasında bir neçə əccəbala vardı;* 2. çılpaq, üryan. – *Onnar lüt-əccəbala ortalıxdə atılıb-düşürdülər.*

ƏCCƏNƏ – təzə doğulmuş uşaq. – *Qonşunun uşağı hələ əccənədi, adam qucağına almağa qorxur.*

ƏCCİK – təzə doğulmuş uşaq. – *Ay qız, əcciyin haradadı?*

ƏCƏB-SANDAL – Zəngibasər mahalında məşhur xörək növü. Kartof, pomidor, bibər, badımcən qat-qat kəsilir, qazana düzülüb bişirilirdi. Vedibasər mahalında xörəyin bu növünə **basdırma** deyirdilər.

ƏCƏB-SANDALIN DÖŞƏMƏSİ – Zəngibasər mahalında məşhur xörək növü. Əcəb-sandal bişirəndə altdan qat-qat ət düzüləndə ona əcəb-sandalın döşəməsi deyilirdi. Vedibasər mahalında xörəyin bu növünə də **basdırma** deyirdilər.

ƏCƏM – kürdlərin yerli türk əhaliyə verdiyi ad

ƏCİR – bir iş müqabilində verilən əvəz, qarşılıq. – *Allah əcirini versin.*

ƏCR (VERMƏK) – əzab-əziyyəət, zülm (vermək). – *Yazıxdı, bu uşağa niyə bu qədər əcr verirsən?*

ƏCR ÇƏKMƏK – can çəkmək, bir işi görməyə tənbellik etmək. – *Bu nə işdi kin, onu görməyə sən bu qədər əcr çəkirsən?*

ƏDƏT – adət. – *Elin ədətinnən qırağa çıxana el sağol deməz.*

ƏFLATUN – yaman. – *Təzə gəlin bilirsən nə əfla-*

tundu?!

ƏHƏDİNİ KƏSMƏK – döymək, döyüb əldən salmaq. – *Döyməhdən yazığın əhədini kəsdilər.*

ƏHLƏNMƏK – qocalmaq, ahıllanmaq. – *Adam var əhləndihcə dünya malınnan əl üzür, adam da var əhləndihcə dünya malınnan dördəlli yapışır.*

ƏKƏC – yaşlı, oturuşmuş. – *Əkəc arvadsan, danışı-ğına fikir ver*

ƏKƏNƏK – əkin sahəsi, əkin yeri. – *Qoyunnar əkənəyin içinə girmişdilər.*

ƏL XƏRƏZAN, YAN DÜDƏK QALMAQ – tamam kasıblamaq

ƏLALLAHI – tərbiyəsiz, hər şeyə əl uzadan. – *Mən ömrümdə belə əlallahı uşax görməmişəm.*

ƏLBƏHƏM – o saat, o andaca. – *Qonşunun arvadı əlbəhəm özünü yetirdi.*

ƏLCƏK – dəstə, dəstək. – *O qapının əlcəyinnən tutub özünə tərəf çəhdi.*

ƏLÇİM – daranmış əl boyda təmiz yun. – *Ordan mənə bir əlçim yun ver.*

ƏLƏKDƏN KEÇİRMƏK – arayıb-araşdırmaq. – *Bizdə ədətdi, qız isdiyən oğlanı ələhdən keçirəllər.*

ƏLƏM-ƏLƏM – diqqətlə. – *O, otaxda hər yanı ələm-ələm axtardı, amma bir şey tapa bilmədi.*

ƏLƏYƏZ – xörəyə atılan yabanı bitki növü. Ələyəzi yaylaqda yığar, qız saçı kimi hörər, qurudar, qışda doğrayıb xörəyə atardılar, dadı damaqdan getməzdi. Xüsusilə aş xörəklərində geniş istifadə olunardı.

ƏLƏYƏZDİ ÇƏKMƏ – ələyəzlə bişirilən düyü xörəyi. – *Çəkməni ələyəznən pişirəndə olur ələyəzdi çəhmə.*

ƏLƏYİ ƏLƏNMƏK, XƏLBİRİ GÖYDƏ FIRLANMAX – hay-hayı getmək, vay-vayı qalmaq. – *Sənin ələyin*

ələnib, xəlbirin göydə firranır, bu iş sənnih deyil.

ƏLİ QATI OLMAX//ƏLİ QATILAŞMAX – varlanmaq. – *Deyəsən, əli qatılışıb, ta heç kəsənən hesablaşmır.*

ƏLİMQUALDI – uşaq oyun növü. Bu oyunu əsasən qız uşaqları oynayırdılar. Əlimqaldıda bir dəstə uşaq püşk atar, püşk kimə düşsə o, uşaqların dalınca qaçardı, əlini kimə toxundursa, oyun ona keçər və bu dəfə həmin ikinci uşaq qayıdıb uşaqları qovardı. Beləcə oyun uşaqlar yorulana qədər davam edərdi.

ƏLİNƏ QATMA QIRIĞI KEÇMƏK – heç nədən axtarıb bir bəhanə tapmaq, incimək. – *Axır kin, əlinə bir qatma qırığı keşdi.*

ƏLİNİ BAŞINA YIĞMAX – hazırlaşmaq, özünü toplamaq. – *Hərbi xidmətdən qayıtdıxdan sora o işdiyib əlini başına yığdı.*

ƏLİYOLU – Hz. Əli yolunda. – *Atalar deyib: bir dəfə çörəh yeyəndə beş dəfə də Əliyolu ver.*

ƏLLƏM-QƏLLƏM//ƏLLƏM-QÜLLƏM – fırladaq, dolabbaz. – *Mənim əlləm-qülləm adamnarnan işim olmaz.*

ƏLLƏMƏ (uşaq) – nadinc, şuluq. – *Bizim qonşunun çox əlləmə bir uşağı var.*

ƏLLİ – qoçaq. – *Əlli ol, indi qonaxlar gələcəh.*

ƏLÖPBƏ – toydan üç gün sora oğlan evində düzəldilən qonaxlıx

ƏLYERİ QOYMAX – çıxış yolu qoymaq. – *Savaşanda heç olmasa barışmağ üçün əlyeri qoy.*

ƏMCƏK – 1. döş. – *Ciddi işdərdə ona etibar etməh olmaz, o, anasının əmcəyini kəsənin biridi;* 2. yelin. – *Axşam naxır evə dönəndə inəyin əmcəyi südnən dolu olurdu.*

ƏMƏL ELƏMƏK – cadu etmək. – *Deyillər elə əməl eliyir kin, heş fələh də baş çıxartmır.*

ƏMƏN-KÖMƏNCİ – dərman bitkisinin adı. – *Əmən-kömənci bir çox dərddərin dərmanıdır.*

ƏMLİK – körpə, südəmər quzu. – *Uşaxlar əmliyi gətirib oynadırdılar.*

ƏNDƏLİS – üzüm tənəyinin budağını kəsmədən əkib, cil atandan sonra kəsmək yolu ilə təzə ting əldə etmək. – *Kolu əndəlis eliyəndə o, daha tez məhsula yatır.*

ƏNDƏRMƏK – tökmək, aşırıb tökmək. – *Sənəm arvad suyu yerə əndərdi.*

ƏNDRƏBADİ – qeyri-adi, eybəcər. – *O, həmişə əndrəbadi geyimi ilə fərqlənirdi.*

ƏNEYBƏT//NEYBƏT – çox çirkin. – *Əneybətin biridi, amma özünən başqa heş kəsi bəyənmir.*

ƏNG – 1. çənə. – *Ənginə dəyən yumruxdan xeyli vax özünə gələ bilmədi;* 2. çox danışan adam. – *Əşi, o da əngdi.*

ƏNGƏ VERMƏK – 1. çox danışmaq. – *Mən ki görürəm, sən elə bütün günü burda dayanıb, tay-tuşunnan əngə verirsən;* 2. mübahisə etmək. – *Əşi, o kimdi kin sən onnan bu qədər əngə verirsən.*

ƏNGƏNƏK – böyük saxsı qab (paltar suya çəkmək üçün). – *O, çirhli paltarrarı əngənəyə töhdü.*

ƏNGƏZDƏMƏH – ənginə-ənginə vurmaq, döymək. – *Balaca vaxdı məhlə uşaxları onu möhkəm əngəzdəmişdilər.*

ƏNGİBOŞ – çox danışan. – *Maşallah, deyəsən, özün kimi bir əngiboşunu tapıbsan.*

ƏNTƏR – qaş-qabaq. – *Dünənnən əntəri yernən gedir.*

ƏNZƏLİ – Bax: Eşşəkbelisındırdı

ƏPİRRƏMƏK – 1. suluqlanıb sıradan çıxmaq, çürüyüb tökülmək. – *Əlləri həmişə suda olduğundan dərisi xeyli əpirrəmişdi*; 2. qocalmaq, qocalıb əldən düşmək. – *Daha əpirriyib, onnan evlənən çıxmaz.*

ƏRDƏK – un, şəkər və yağdan bişirilmiş kiçik şirin çörək, kətə. – *Hərdən burnuma ərdəyin qoxsu gəlir.*

ƏRDƏM – bacarıq, səliqə-sahman. – *Adamda gərəh ərdəm olsun.*

ƏRDƏMLİ – səliqə-sahmanlı, əlindən iş gələn. – *O, çox ərdəmni ev xanımı idi.*

ƏRDƏMSİZ – səliqəsiz, əl qabiliyyəti olmayan. – *Ərdəmsiz olma.*

ƏRDOV – yağsız su. – *Xörəyin yağı gedib, ərdovu qalıb.*

ƏRƏSƏT – 1. bəd adam. – *Allah heş kəsə belə ərəsət qonşu qismət eləməsin*; 2. çox. – *Bu il bağlarda ərəsət məhsul var.*

ƏRİK ALÇASI – İrəvan Çuxurunda alça növü. Alça tinginə ərik calağından alınan hibrid növ. Şirin, sulu, dadlı, sarı-qırmızı rəngli idi. Məhsuldardı.

ƏRİNCƏK (adam) – tənbel (adam). – *O, o qədər ərincəh idi kin, yerinnən qalxınca dağ dağdan ayrılırdı.*

ƏRİŞTƏ AŞI – əriştədən bişirilən sulu xörək. – *Ərişdə aşını əvəlihlə bişirəndə çox yeməli olur.*

ƏRKƏSÖYÜN – ərköyün. – *Qız uşağını ərkəsöyün böyütməzdir.*

ƏROV//AROV//AROY – paltar yuyulandan sonra qalan çirkli, sabunlu su. – *Ərovu ağacın dibinə töhməzdir, ağaş quruyar.*

ƏRP – çaydanın, samavarın dibində, divarlarında əmələ gələn bərkimiş çöküntü. – *Samavarın divarrarı əl qalınığında ərp bağlamışdı.*

ƏRRİK – evlənmək, ərə getmək vaxtı çatmış qız.
– *Kənddə hər evdə bir və ya bir neçə ərrik qız var idi.*

ƏRSƏYƏ ÇATMAQ – böyümək, hədd-buluğa çatmaq. – *Oğlan ərəyə çatıb, indi ona dayax durmaq lazımdı kin, ayağını yerə bərk basa bilsin.*

ƏRSƏYƏ GƏLMƏK – yetişmək, dəymək, hasil olmaq. – *Məhsul bir aya ərəyə gələr.*

ƏSGƏRİ – İrəvan Çuxurunda üzüm növü. Əsgər şəxs adından idi. Gilələri nazik dərili, sulu olurdu. Kəmşirin dadı, nisbətən seyrək salxımları vardı. Avqustun əvvəllərində yetişir, yeyilir və qurudulurdu.

ƏSSAH – dəqiq, səhih. – *Əssah, bu işin sonu yaxşı qurtarmıyacaq.*

ƏT XƏRCİ – İrəvan Çuxurunda nazik qabıqlı, top salxımlı üzüm növü olan xərci üzümün üç növündən biri. Sarı, yumru, iri dənəli olurdu. Salxımları balaca olsa da, kolda onların sayı 60-65-ə çatırdı.

ƏTDİK – 1. kəsilmək üçün saxlanıb yemlə bəslənən heyvan. – *Payız qovurmağına bu il üç ətdih saxlamışıx;* 2. ağır tərپənən, iş bacarmayan, ifrat kök adam. – *Əşi, mən ona ta iş buyurmuyacam, görmürsən, ətdiyin biridi.*

ƏTƏNƏ – 1. məməli heyvanların doğandan sonra ifraz etdikləri bir parça ət; 2. əlinin tutamı olmayan. – *Ətənədi, iki boşqabı da əlində saxlıya bilmir, hamısını salıb qırıxladı.*

ƏTXƏRCİ – İrəvan Çuxurunda nazikqabıqlı, xır-dagiləli, məhsuldar üzüm növü

ƏVƏDİMƏK//ƏVƏDƏMƏK – yerdə eşələnmək. – *Uşax bayaxdan yerdə əvədiyirdi.*

ƏVƏLİK – xörəyə atılan enliyarpaqlı yabanı bitki növü. Ələyəz kimi, əvəliyi də yaylaxda yığar, qız saçı kimi hörər, qurudar, qışda doğrayıb xörəyə atardılar, dadı

damaqdan getməzdi. Xüsusilə aş xörəklərində geniş istifadə olunardı.

ƏYİŞ-ÜYÜŞ – əyri-üyrü. – *Əlində əyiş-üyüş dəmir parçası vardı.*

ƏZAB – subay. – *Evdə onun iki əzab oğlu vardı.*

ƏZGİN – yorğun, üzgün. – *Yaman əzginəm.*

ƏZGİRTMƏK – ərköynləşdirmək. – *Uşağı çox əzgirdərsən, sora başına çıxar.*

ƏZVAY – 1) zəif, aciz, bacarıqsız, əlindən heç bir iş gəlməyən. – *Çox əzvay uşaxdı;* 2) qalın ətli, təbabətdə işlədilən çoxillik bitki, aloe. – *Əzvay həm də qiymətli dərman bitgisidi;* 3) əzvay bitkisindən alınan acı, qara və bərk maddə, dərman. – *Həkim mənə əzvay həbləri yazıb.*

FALA – fal, toyuğun altına qoyulan yumurta. – *Toyuğun falasını götürsən, o, yumurtasını azdırar.*

FARAŞ – erkən yetişən. – *Kənddilər bu il bazara xeyli faraş məhsul çıxartmışdılar.*

FARMAŞ – paltar, yorğan-döşək yığılan qab

FATMA NƏNƏNİN HANASI – qövs-i-qüzeh. – *Yağış kəsib gün çıxandan sora Fatma nənə göy üzündə öz hanasını qurdu.*

FƏHMƏLƏNMƏK – qorxmaq, havalanmaq. – *O, qarannıxda fəhmələnmişdi.*

FƏLFƏLLƏMƏK – qocalmaq, qocalıb əldən düşmək. – *Qasım kişi qocalıb fəlfəlləmişdi.*

FƏLLAX – diribaş, qoçaq, ayıq. – *Çox fəllax uşaxdı, tükü-tühdən seçir.*

FƏTİR – İrəvan Çuxurunda çörək növü. Xamırına süd, xama, yağ, şəkər tozu qarışdırılırdı. – *Fətir qalına oxşasa da, onnan şirin və kövrək olurdu.*

FİRİX – 1. çox pis. – *İşdər genə firixdir;* 2. tamam, bütöv. – *O, toyuğun dərisini firix çıxardı.*

FİS ÇIXMAX – boş çıxmaq. – *Bu iş də belə fis çıxdı.*

FİRİTDƏMƏK – fırıldaq gəlmək, yalan söz deyib qandırmaq. – *O qədər sadələvh adam idi ki, adamnar onu çox asanığnan firitdiyirdilər.*

FİTDƏMƏK – təhrik etmək, qızısdırmaq. – *Onu hə-rə bir tərəfdən fİtdiyib yoldan çıxartmışdı.*

GECƏQUŞU – 1. yarasa. – *Gecəquşular gündüzdər yatıb, gecələr uçullar;* 2. gecələr çox az yatan adam. – *Niyə yatmırsan, gecəquşusan?*

GEDƏRĞİ – gəldi-gedər. – *Gedərği şeylərə çox uy-
ma.*

GEJDƏN – səhər tezdən. – *Mən hər gün gejdən yu-
xudan durub, yola çıxıram.*

GENƏ//GƏNƏ – yenə. – *Genə sən həmin səhvi tək-
rar edirsən.*

GEYMƏ – çuxa növü, geyəcək, pencək, gödəkçə. – *O, geyməsinə çiyinə atıb çölə çıxdı.*

GƏBƏŞƏ (qalmaq) – haça-paça (qalmaq). – *O, yıxıl-
dıxdan sora bir müddət tərpanə bilmədi, yerdə gəbəşə
qaldı.*

GƏDƏ//GƏDƏÇƏ – 1. oğlan uşağı. – *Dünən sizin
gədəni şəhərdə gördüm;* 2. nakişi. – *Yadında saxla, adam
heş vax gədə//gədəçə olmaz.*

GƏDƏLİK//GƏDƏÇƏLİK – nakişilik. – *Yekə oğ-
lansan, gədəlik//gədəçəlik eləmə.*

GƏJ – 1. əhəng daşı. – *O, bazardan beş kisə gəj aldı;*
2. əhəng daşından hazırlanan suvaq məhlulu. – *Uzdalar
bütün günü divara gəj çəhdilər.*

GƏLİNBARMAĞI – yaylaqda bitən yabanı bitki
növü

GƏM – vəl. – *Kəndçilər öküzdəri qoşub, axşama
kimi gəm sürdülər.*

GƏMİRMƏ (NARINCI və ya ZƏFƏRAN da deyir-
dilər) – İrəvan Çuxurunda şaftalı növü. Müxtəlif böyük-
lükdə və formada, sarı-qırmızı rəngdə olur, tumdan ay-
rılmırdı. İyulun axırlarında yetişirdi.

GƏNDOV – kanalizasiyaya axan çirkli su

GƏNZİK – nəfəs borusu. – *Yemək gənziyində qaldığınnan o, bir xeyli çeçədi.*

GƏRMƏŞOV – qəhvəyi rəngli, yumşaq qabıqlı ağac növü

GƏVƏLƏMƏK – könülsüz, iştahasız yemək. – *Çörəyi ağzında az gəvələ.*

GƏVƏRZ – bir neçə kiçik arxın eyni yerdən qarşısının bağlanması

GƏVƏZƏ – söyüşçül. – *O, çox gəvəzə adamdı, iki sözünnən biri söyüşdü.*

GƏVƏZƏ-GƏVƏZƏ (danışmaq) – söyüş söymək, biədəb sözlərlə danışmaq. – *O, gözünü yumub, ağzını aşdı, gəvəzə-gəvəzə danışmağa başdadı.*

GƏZƏYƏN (qadın) – ayağı sürüşkən (qadın). – *Hamı bilirdi kin, qonşunun qızı gəzəyəndi.*

GƏZGİNTİ – ayağı sürüşkən, gəzəyən qız-qadın. – *Tanıyıram, gəzgintinin biridi.*

GİC – sarsaq, axmaq, özünü idarə edə bilməyən. – *Ağıllı hərəkət elə, özünü gij yerinə qoyma.*

GİC-GİC (danışmaq) – sarsaq-sarsaq, axmaq-axmaq (danışmaq). – *Adam içində gij-gij danışma.*

GİC-GÜC – axmaq, özünü idarə edə bilməyən adamlar. – *Mənnən sana məsləhət, oğul, hər gij-güjnən dosdux elmə.*

GİCBƏSƏR – başdan xarab, sarsaq. – *Nə çoxdu bu dünyada gijbəsər.*

GİCİMƏK – bəla axtarmaq, döyülməyi gəlmək. – *Gicimə, bax, əlimnən bir xata çıxacaq.*

GİLDİR-GİLDİR – gilə-gilə, damcı-damcı – *Göz-dərinnən gildir-gildir yaş töhməyə başdadı.*

GİLİF – hasar altından keçən su yolu. – *Uşaxlar gi-*

lifdən keşməyə nə qədər çalışsalar da, mümkün olmadı.

GİR – 1. fürsət. – *O, gir düşən kimi sözünü dedi;*
2. güc, qüvvə. – *Qocalmışam, qolumda ta gir qalmıyıb.*

GİRDƏN DÜŞMƏK – haldan düşmək, zəifləmək.
– *Qocalıbsan, amma boynuna almırsan kin, girdən düşübsən.*

GİRDƏŞİRİN – İrəvan Çuxurunda alma növü. Yay alması idi, ağ-sarımtıl, balaca, şirin və nazik qabıqlı olurdu.

GİRƏVƏ – fürsət; – *O, qisas almağ üçün girəvə axtarırdı.*

GİRİNC – yorulmaq, gedib-gəlməkdən əldən düşmək. – *Bu yollarda girinc olmuşam.*

GİRRƏMƏK – pusmaq, izləmək, tələyə salmaq üçün tovlamaq. – *Eşitmişdi kin, kimsə onu girriyir.*

GİRRƏNMƏK – 1. dolanmaq. – *Xeyir ola, evin həndəvərində nə girrənirsən?* 2. bir təhər başını saxlamaq. – *Həyatdı da, yaşamax çətinləşib, bir təhər girrənirik.*

GOBUD – kobud. – *Gobud adamnan danışmağın anlamı yoxdu.*

GOD – iri çəllək. – *Həyətimizin ortasında iri god var idi.*

GOPBUŞ – iri, kök adam. – *Yşaxlıxdan onun gopbuş sifəti vardı.*

GOP – yalan. – *Gopun da gərəh bir əndazəsi olsun.*

GOPÇU – yalançı. – *Çox gop eliyərsən, adını gopçu qoyallar.*

GÖDƏKÇƏ – qolsuz sıırıqlı. – *O, gödəhçəsini əyninə alıb, həyətdə düşdü.*

GÖDƏN – iştaha, tamah. – *Unutma kin, gödən boğazdan aşağıdı.*

GÖDƏN-BAĞIRSAĞINI YEMƏK – qorxuya düş-

mək. – *Sirrinin açılacağınnan vahimələnən Fərid səhərdən gödən-bağırsağını yemişdi.*

GÖDƏNCİL – iştahlı, nəfskar. – *Gödəncil adam yeməhdən doymaz.*

GÖDƏNİYEKƏ – hər şeyə tamahı düşən. – *Çox gödəniyekə arvad idi.*

GÖDƏNPƏL – iştahlı, nəfskar. – *Gödənpəl olmax da bir şey deyil.*

GÖLLƏK – sulu yer. – *Torpağın aşağı tərəfi gölləh olduğunnan orada heş vax əkin əkilməzdi.*

GÖLMƏÇƏ – kiçik su yığıntısı, çirkli su topası. – *Yağışdan sora məhlədə çoxlu gölməçələr əmələ gəlmişdi.*

GÖMBƏLƏMGÖY – gömgöy. – *Suyun rəngi gömbələmgöy idi.*

GÖRƏNƏK – qeyri-adi, təəccüblü, ağılasığmaz. – *Dünyanın nə görənəh işi varsa, bizim başımıza gəlir.*

GÖRK – nümunə, dərs. – *Qoy bu iş hamıya görk olsun.*

GÖTÜRGƏ – evin qarşısında istirahət üçün düzəldilən yarımhündür yer

GÖTÜRÜM – 1. anlaq, mənimsəmək, görüb-götürmək qabiliyyəti. – *Adamın bir götürümü olar, sənə yüz dəfə de, yenə həməh-həməndi;* 2. səliqə, əl qabiliyyəti. – *O adamın əlinin götürümü yoxdu.*

GÖTÜRÜMSÜZ – anlaqsız, mənimsəmək qabiliyyəti olmayan. – *Məllim uşaxdan xeyli gileyləndi, “götürümsüzdü” dedi-durdu.*

GÖVŞƏMƏK – 1. yemək, çeynəmək. – *Yekə oğlan-san, amma bir parça saqqızı ağzına salıb, bayaxdan gövşüyürsən;* 2. yemi mədədən qaytarıb, yenidən çeynəmək.

GÖY ALI – İrəvan Çuxurunda gavalı növü

GÖYCƏ – alça növü, incə qabıqlı, göy, turşaşirin, çox yayılan, məhsuldar növ idi. – *Göycənin kalı da yeməli olur, yetişmişdi də.*

GÖYCƏNABAT//GÖYCƏ – İrəvan Çuxurunda ərik növü. Göyümsov (yaşılımtıl) və sarı, çox şirin, dadlı, şirəli, nazik qabıqlı olurdu. Ağca-nabata nisbətən az yayılan idi. – *Göycənbət ərihlərin ən şirinidi və onnan çox gözəl ərih mürəbbəsi olur.*

GÖYƏBAXAN – lovğa. – *Göyəbaxan adam heş vax ayağının altını görməz və çox tez büdrüyüb yıxılar.*

GÖYÖSGÜRƏK – xəstəlik adı. – *Göyösgürəyin ən gözəl dərmanı eşşəh südüdü, sağasan və isdi-isdi uşağa içirdəsən.*

GÖZBAĞLICA – uşaq oyun növü. Bu oyunda iştirakçılardan birinin gözləri yaylıqla bağlanır, o isə bu vəziyyətdə oyundaşlarından birini tutmağa çalışardı. Oyundaşları müxtəlif səslər çıxarmaqla guya ona kömək etməyə çalışırdılar. Tutulan iştirakçı gözü bağlı olanı əvəz edərdi.

GÖZÜ ALACALANMAQ – gözü böyümək. – *Eşitdiyini qəfil xəbərdən gözdəri alacalanmışdı.*

GÖZÜ ALLAHA-BİLLAHA DİKİLMƏK – nə edəcəyini bilməmək, çaşıb qalmaq. – *Xeyir ola, genə gözün allaha-billaha dikilib.*

GUBBAN – yumruq. – *Arvad uşağın kürəyinə bir gubban saldı.*

GÜDARA – peyvənd növü

GÜDÜL – ayaqsız adam. – *İkinci dünya müharibəsində ayaxlarını itirmiş, geriye ancax güdülü gəlmişdi.*

GÜLABI – İrəvan Çuxurunda üzüm növü. Şirin, nazik qabıqlı, narın tumlu gilələri, kiçik salxımları olurdu.

GÜLABI ARMUD – İrəvan Çuxurunda armud nö-

vü. Meyvəsinin hər biri az qala yarım kilo gələn bu armudun çox xoş və güclü ətri olardı.

GÜLBƏSƏR – xiyar. – *İrəvan Çuxurunda “xiyar” sözü işdənməz, ancaq “gülbəser” deyilərdi.*

GÜLBURNU – gülü ucunda, körpə xiyar. – *Gülbəseri gülburnu vaxdı yeməyin də bir özgə ləzzəti vardı.*

GÜLƏŞƏNGİ – güləş rəqsi. – *Gəl sənən bir güləşəngi tutax.*

GÜLMƏXMƏR – gülü özündən olanməxmər parça növü. – *Anamın gülməxmər parçadan donu vardı.*

GÜLÜ – İrəvan Çuxurunda şaftalı növü. Erkən yetişər, meyvəsi sulu və ağ rəngli olardı. Ağacları soyuğa qarşı çox həssas olduğundan, nə qədər çox əkilsə də, az yayılan idi. İyunun axırı, iyulun əvvəlində yetişirdi.

GÜLÜ BARDAXDA OYNAMAX – kefi kök olmaq. – *Kefin sazdı, genə gülün bardaxda oynuyur.*

GÜNDİRRİK – yaşayış, dolanacaq. – *İnsanın insan kimi yaşamağ üçün gərəh bir gündirriyi olsun.*

GÜNƏVƏR – gün düşər yer. – *Pencəri qurutmağ üçün onu günəvər yerə sərmışdilər.*

GÜZƏM – payızda qırılan yun

HACI HÜSEYNƏLİ – İrəvan Çuxurunda alma növü. İyulun sonu – avqustun əvvəllərində yetişirdi. Sarı-qırmızı rəngi, nazik qabığı, şirin dadı olurdu. Cənnət almasından azca balaca idi.

HACİLEYLƏK – leylək. – *Kənddə hacıleyləhlər bütün elektrik dirəhlərinin başında özdərinə yuva qurmuşdular.*

HAÇABAŞ – İrəvan Çuxurunda üzüm növü. Yumru, ağ, iri, qalın qabıqlı, şirin, sulu, seyrək salxımlı olurdu. Kolu böyük və məhsuldar idi.

HAĞAL – hansı tərəf. – *Hağala gedirsən?*

HAXIRMAX – boğazdan tüpürmək

HAXIŞTA – əsasən bayramlarda və toy şənliklərində icra olunan qız-gəlin oyunu. Oyunda 8-12 ifaçı iki dəstəyə bölünərək sırayla qabaq-qabağa dayanıb, əl-ələ tutar, sonra növbə ilə “haxışta” sözü ilə bitən bir bayatı oxuyar, o birilər isə hər misradan sonra “haxışta” sözünü təkrar edər, əl çala-çala bir ayaq üstə atılıb-düşər, rəqs edərdilər. Əsasən Naxçıvanda və İrəvan çuxurunda yayılmış bu oyun daha çox halay oyununu xatırladırdı.

HAXURMAX – nəfəsi ilə qızdırmaq. – *O, soyuxdan donan əllərini haxurub qızdırmağa çalışırdı.*

HALBAHAL – çətinliklə, hələm-hələm. – *Belə gəlin halbahal hər qaynananın qismətinə çıxmaz.*

HALQƏRƏZ – xülasə.. – *Halqərəz, hadisə burada tamama yetdi.*

HANCARI – necə, nə cür. – *Hancarı isdiyirsən, qoy elə də olsun.*

HARABA – araba. – *Harabıya at, daşqıya isə eşşək qoşulardı.*

HARAMI – dərə-təpəli yer. – *İrəvanda dərə-təpəli yerə haramı deyillər.*

HARAMZADA – haramzada. – *Adam gərəh həyatda haramzada olmasın.*

HAVALANMAX – dəli olmaq, aqlını itirmək. – *Bu hadisədən sora o, bir qədər havalanmışdı.*

HAVAR – haray, səs. – *Havara qonşu sahədə işdiyən adamnar da gəlib çıxdı.*

HAVAR TƏPBƏK – haray çəkmək, səs salıb köməyə çağırmaq. – *Səbəbsiz-filansız qışqırır salmax, havar təpbəh ermənilərin köhnə xəsiyətidir.*

HAVARA GƏLMƏK – köməyə gəlmək, haya gəlmək – *Havara gələnnər arasında bir qadın da vardı.*

HAYXIRTI – bəlgəm

HAYIXMAX – qudurğanlığı tutmaq, həyasızlaşmaq, bolluqdan qudurmaq. – *Mən ona söz deyə bilmərəm, o hayıxıb, heş məni də eşitməz.*

HAYIL-MAYIL OLMAX – aludə olmaq, heyran qalmaq. – *Hayıl-mayıl olma, bala, o qız sənin tayın dəyil.*

HAYIZ – hansı tərəf. – *Hayıza desən, oyuz da gedə bilərih.*

HAYTA – abır-həya bilməyən, tərbiyəsiz qız-qadın. – *Fatmanisə arvadın çox hayta bir gəlini vardı.*

HELLƏMƏK//HELLƏTMƏK – yuvarlatmaq, dıgırlatmaq. – *Uşaxlar iri daşdarı dərə aşağı hellətdilər.*

HELLƏN – məftildən düzəldilmiş təkərli oyuncaq. – *Hellən sürməh uşaxlıxda ən sevimli əyləncəmiz idi.*

HELLƏNMƏK – yumbalanmaq, dıgırlanmaq. – *Uşaxlar yaşıl ot üzərində elədən belə, belədən elə hellənirilər.*

HERİK – quyruqsuz qoyun növü

HERS – hirs. – *Bu gün səhərdən onun hersi soyu-*

max bilmirdi.

HERTİ-PERTİ – yekə, kobud. – *Çox herti-perti adamdır.*

HEŞAN – döymək üçün xırmana yığılmış, səpələnmiş taxıl dərzləri

HEYN – vaxt, an, dəm. – *Bu heyndə adamlar gəlib çıxdılar.*

HEYVƏRƏ – iri, yekəpər. – *Görmüşdüm, çox heyvərə adam idi.*

HƏDƏĞƏDƏN ÇIXMAX – 1. cızığından çıxmaq. – *Sən gəl hədəğədən çıxma;* 2. gözləri ifrat böyümək. – *Elə bil gözləri hədəğədən çıxmışdı.*

HƏFTƏBECƏR – qatmaqarışiq. – *Nə sən gəl həftəbecər işdəyə baş qoş, nə də belə işdərnən mənim vaxtımı al.*

HƏH – güc, qüvvə, taqət. – *O, əvvəl-əvvəl daşı yerinnən tərpedə bilmədi, sora bir həh verdi, iki həh verdi, üçüncüdə ilahidən gələn bir güjnən daşı götürüb bir kənara atdı.*

HƏHDƏN DÜŞMƏK – taqətdən düşmək, qüvvədən düşmək. – *Onnar həhdən düşənə qədər çalışıb çabaladılar.*

HƏKKƏK – inad, hirs. – *Onun həkkəyi tutanda evi kişinin başına uçururdu.*

HƏKKƏK DAĞARCIĞI//HƏKKƏKLİ – inadkeş, hirsli. – *O, arvad deyildi, həkkəh dağarcığı idi.*

HƏQQİ – həqiqi. – *Həqqi deyirsən?*

HƏL-MƏL (bişmək) – tamam-kamal (bişmək). – *Ət həl-məl bişdiyi üçün xörəh çox daddı çıxmışdı.*

HƏLBƏT – yəqin. – *Həlbət sən məni əvvəllər hardasa görmüsən.*

HƏLƏM-HƏLƏM – hər deyəndə, hər addımda. –

O, hələm-hələm adam bəyənməzdi.

HƏLHƏLBƏT – mütləq. – *Gözlə, həlhəlbət gələcəm.*

HƏLİM – 1. xoşxasiyyət, yumşaq (adam). – *O, xəsiyyətə həlim adam idi;* 2. ilıq, istitəhər. – *Mənə bir istəkan ilıx su ver;* 3. düyünün ifrat bişməsindən sonra alınan xörək növü, sıyıq. – *O, körpəlihdə düyü həlimi ilə böyüyüb.*

HƏLİM AŞI – düyüdən bişirilən xörək növü. Ona **şilə aşı** və ya **qaşiq aşı** da deyirdilər. Vedibasar mahalında isə bu xörəyin adı **düyü aşı** idi.

HƏLLƏCOŞ – qarışıq şey, xörək növü

HƏLLƏM-QƏLLƏM – fırıldaqçı, yalançı. – *O, həmişə həlləm-qəlləm adam olub, elə indi də həlləm-qəlləm işlərlə məşğuldur.*

HƏMƏRSİN – itburnu. – *Həmərsin çayının böyrək duzdarının təmizdənməsində böyüh rolu var.*

HƏMİ – həm, həm də. – *Həmi hə deyirsən, həmi yox, mən yazıx qalmışam odnan suyun arasında.*

HƏMNİ – hamilə. – *Qadın həmni idi.*

HƏMZADDI – üstü dualı

HƏNCƏMƏ//HƏNCAMƏ – qapının rəzəsi. – *Qapını həncəmədən çıxartma.*

HƏNDƏVƏR – ətraf, yaxınlıqdakı. – *Evin həndəvərində yad adamnar dolaşırdı.*

HƏNƏK – zarafat. – *Hənəh, hənəh, axırda dəyənəh* (atalar sözü).

HƏNİRTİ – 1. zəif istilik, hərarət. – *Evdə nəinki isdilik, heş hənirti də yoxuydu;* 2. səs, nəfəs. – *Kolluxdan zəif bir hənirti gəlirdi.*

HƏRƏ – hər kəs. – *Hərə öz işiynən məşğul olsun.*

HƏRKİŞDƏ – hər kəs. – *Hərkişdə öz işiynən məş-*

ğuluydu.

HƏRRƏMƏK – 1. fırlatmaq. – *O, uşağı başı üsdünə qaldırıb hərrəməyə başdadır, 2. gəzmək, gəzib dolaşmaq. – Kim bilir, o, indi haralarda hərrənir, 3. saymaq, hörmət etmək. – Mən onun kimilərini heş hərrəmirəm.*

HƏRSİN – bir tərəfi çəngəlli, bir tərəfi dəyirmi, yastı, təndirdən çörək çıxarmaq üçün nəzərdə tutulmuş məişət əşyası. – *O hərsini bəri ver.*

HƏRTDƏNMƏK – üzünə qabarmaq, çəmkirmək. – *O, özünən böyüyün üzünə hərtdəndiyinə peşman olmuşdu.*

HƏSDƏMƏK – geri çəkilmək. – *O, fikrində israr eləməyə ürək eləmədi, dərhal həsdədi.*

HƏŞİR – səs, qara-qışqırıq. – *Həşirinə hamı tökülüşüb gəldi.*

HƏŞİR QOPARMAX – səs salmaq, haray çəkmək. – *Ermənilər həşir qoparmaxda bütün millətdərdən daha ustadılar.*

HƏŞİRİNİ BƏŞİR ETMƏK – arxasınca düşüb ürəyini üzmək

HƏŞTƏRXAN YUMURTASI – son dərəcə bərk yumurta. – *Onunku elə bil Həşdərxan yumurtasıdı, sınımax bilmir.*

HƏTƏM – əliaçıq, səxavətli. – *Deyilənə görə, yeni qonşunuz çox hətəm adamdı.*

HƏVƏ – xalça, gəbə, palaz toxumaq üçün ağacdan hazırlanan alət

HƏVƏ-CÜVƏ – dərman bitkisi, acışdıracı. – *Niyə bir yerdə dinc otura bilmirsən, altında həvə-cüvə qalıb?*

HƏVƏDƏ – nə vaxt. – *Həvədə desən, mən sənin qulluğunda hazırım.*

HƏVƏDİŞ – iri dişli adam. – *Bir də gördüh kin,*

uca, yekəpər, həvədiş bir adam qarşımızı kəsib.

HƏVƏNGDƏSTƏ – müxtəlif bərk ərzaqları döyüb xırdalamaq üçün bürünc, dəmir və taxtadan düzəldilmiş, qab və dəstəkdən ibarət ləvazimat. – *Qoca, dişsiz adamınkı həvəngdəsdədi, əlinə keçəni əzib yesin.*

HƏYƏ – 1. bəli; 2. əgər. – *Həyə gəlib çıxsə, deməli, sən deyəndi.* 3. elçi gedib qızın "hə"sini almaq mərasimi. – *Dünən qızın həyəsini verdilər.*

HİR – həkkək, əsəb. – *Hırın başını yesin.*

HİRİ TUTMAX – şitliyi tutmaq – *Bu uşağın deyəsən yenə hırı tutub.*

HİBOB//HİBOPUŞ – şanapipik. – *Bağçadan hibopuş səsi gəlirdi.*

HİKKƏ – inad, hirs. – *Çox hikkəli adamdı.*

HİM – 1. bünövrə (binada və s.). – *Ustalar binanın himini bir günə töhdülər,* 2. özül, əsas. – *Təzədən çalışmağnan alim ola bilməzsən, gərəh biliyin də himi olsun;* 3. qaş-gözlə edilən işarə. – *Dəlilər Koroğlunun bir himinə bənd idilər.*

HİNZAN – üzüm asıb saxlanan koma (daha çox İrəvan şəhəri üçün tipikdir). – *Onnar yağışın başdadığını görüb yığılmış üzümü tez hinzana daşdılar.*

HODAX – kotana, cütə qoşulmuş öküzləri idarə edən adam

HOR//HER – qarın, mədə. – *Bu gəlin əlinə keçəni horuna tökür.*

HORAVEL//HORABA ETMƏK – saçından tutub yerdə sürümək

HORTDATMAX//HORTULDATMAX – başına çəkmək, səs çıxara-çıxara içmək. – *O, həmişəki kimi, çayı hortdatmağa başdadı.*

HORUYEKƏ – qarınqulu, gödəncil. – *Mən belə*

horuyekə arvad görməmişəm.

HOV (yara haqqında) – şiş, iltihab. – *Xəsdənin yarası hov eləmişdi.*

HOVUR – müddət, vaxt, zaman. – *Sürücü bir hovur yatıb yuxusunu alannan sora yola çıxdı.*

HOYDU-HOYDUYA GÖTÜRMƏK – ələ salmaq, qovmaq. – *Cavannar bir andaca yad adamı hoydu-hoyduya götürdülər.*

HOZU – kobud, qanmaz. – *O, çox hozu adam idi.*

HOZULUX ETMƏK – kobudluq etmək, qanmazlıq etmək. – *Kamil hər addımda bir hozulux eliyirdi.*

HÖCCƏLƏMƏK – hecalaya-hecalaya oxumaq. – *O, kitabı əlinə alıb höccələməyə başladı.*

HÖCƏLƏMƏK – sadalamaq. – *O, qonşunun qabağını kəsib, səhərdən baş verən hadisələri ona höcəliyirdi.*

HÖCƏLƏYİB TÖKMƏK – dil boğaza qoymadan danışmaq, hər şeyi açıb demək, bircə-bircə sadalamaq. – *Qonşunun qabağını kəsib, genə nə höcəliyib tökürsən?*

HÖL (adam) – 1. boş, tutamsız (adam). – *Kişinin bədənini höl olmaz, bir az idmannan məşğul ol; 2. boş, yumşaq. – İşdə qətiyyəni inzibatçılığı yoxdu, çox höl adamdı.*

HÖRÜK – heyvanı otlaqda bağlamaq üçün uzun ip, kəndir. – *Kamal hər gün günorta gedib malın hörüyünü dəyişirdi.*

HÖRÜKLƏMƏK – heyvanı otlamaq üçün uzun ip və ya çatı ilə bağlamaq. – *Sənubər nənə hər gün inəyi otlarda hörüklüyüdü kin, gedib camahatın bağına girməsin.*

HÖVSƏLƏ – səbr. – *Çox hövsələsiz adamsan.*

HÖVSƏMƏ – dənli bitkiləri sovrma, təmizləmə. – *Kəndilər döyülmüş taxılı hövsəməyə başladılar.*

HÖVÜRƏ GƏLMƏK – iribuynuzlu mal-qaranın

cütləşməsi, buğaya gəlmək. – *Malların hövürə gələn vaxdı idi.*

HURREY – 1. ura! 2. hay-küy. – *Hər şeyi hurreynən həll eləməh olmaz.*

HUYLANMAX – şübhələnmək, xoflanmaq. – *Deyəsən, sən hər şeydən huylanırsan.*

HUYUXMAX//HOYUXMAX – hürkmək, qorxmaq. – *Hər şeydən huyuxma, bala.*

HÜLÜ – şaftalı növü (daha çox İrəvan şəhəri üçün tipik idi).

HÜRÜMƏK – hürmək. – *Həyətə girəndə zincirənə bağlanmış it üsdümüzə hürüdü.*

HÜRÜŞMƏK – bir neçə itin birdən hürməsi. – *Gecənin qarannığında məhlənin itdəri birdən hürüşdülər.*

HÜSEYİNİ – İrəvan Çuxurunda üzüm növü. Yumru, ağ, qalın qabıqlı, iri tumlu, şirin giləli, sıx iri salxımlı olurdu. Məhsuldar növ idi.

HÜŞDÜRÜM – ağıl kəm, yüngülxasiyyət, tez özündən çıxan. – *Bir az ağır ol, bala, hüşdürüm olma.*

HÜTDÜLÜM – yüngülxasiyyət, bambılı. – *Onun hütgülüm adam olduğu elə hərəkətinə bəlli idi.*

HÜTÜDDƏMƏK – tez-tez danışmaq (daha çox Zəngibasar mahalı üçün tipik idi). – *Genə nə hütüddü-yürsən?*

XAÇO – erməni (hay)

XAX//XALX – 1. xalq, camahat. – *Xaxın dərdi başınnan aşır, bunun kefinə bax*; 2. yad adam(lar), özgə(lər). – *Xaxda nə işin var?*

XAMRA//XƏMRƏ – 1. xəmir mayası; 2. şirin xəmir, adətən çirk bağlanmış yaraları deşib təmizləmək üçün istifadə olunur

XAMRALI – çörək növü, sacda bişirilən dairəvi və qalın çörək

XAN KABABI – şişlərə ət, ciyər düzülüb, sonra da üstündən malın, qoyunun təmizlənmiş bağırsağının keçirildiyi və beləcə bişirildiyi kabab növü

XAPAXAP – qəfildən, gözlənilmədən. – *O, bizə xapaxap gəlib çıxdı.*

XAPAMAX – qapamaq. – *Gözdərimi xapıyıb, düşünməyə başladım.*

XAPAN//XAPANAX QALMAX – kimsəsiz, tək, yalnız qalmaq. – *Mən evdə xapan qalmax fikrində dəyiləm.*

XAPDAN – qəfildən. – *Uşaxlar xapdan qışqırışdılar.*

XARAL – iri kisə, iri torba, yundan toxunan böyük çuval. – *Biri çuvalnan daşıyır, o biri xaralnan, amma ikisinin də cəzası eynidi.*

XARAZAN – kotana, arabaya qoşulan öküzlərin əvvəldən birinci cütü

XARRANMAX – mürəbbə şirəsinin qəndləşməsi. – *Bu il nədənsə bütün mürəbbələr xarrandı.*

XART DAŞI – kərənti, mişar, bıçaq itiləmək üçün bülöv daşı. – *Ay uşax, oradan o xart daşını gəti, kərəntini*

itiliyim.

XASMAĞIL – arın-arxayın (oturmaq). – *Günorta yeməyinin vaxdı çatsa da, o, xasmağıl oturmuşdu.*

XAŞAL – sallaq, qarnı böyük, qarnı yekə. – *Dünənki xaşalqarın budu gəlir.*

XAŞLAMA – ət soyutması, bozartma. – *İrəvan Çuxurunda xaşlama ən sevimli yeməhlərdən sayılırdı.*

XATIN BARMAGI – İrəvan Çuxurunda gavalı növü.

XEYLƏH – keyli. – *Onnar xeyləh yol getdilər.*

XƏÇİRGƏT – 1. ocaq üstünə, qazanın altına qoyulan dəmir atma. – *Ocağın xəçirgəti yerdə idi; 2. qapqara. – Biz sana dedih get arvad al, sən bu xəçirgəti hardan tapıb gətirdin.*

XƏDİM – burulmuş, axtalanmış canlı. – *Deyirəm xədiməm, deyir oğuldan-qızdan nəyin var.*

XƏFƏL/XƏFƏNƏK – bürkü. – *Bu gün hava çox xəfənəhdi, nəfəs almağ olmur.*

XƏKƏNDAZ – zibil götürmək üçün qısa dəstəli alət. – *O, xəkəndazınan kömür gətirib peçin içinə töhdü.*

XƏLBƏT – xəlvət. – *Son zamannar xəlbət işdər çevirirsən ha, qardaşoğlu.*

XƏLBİR – xırda torpağı, taxılı ələyən alət, ələkdən böyük, şadaradan kiçik gözü olan alət. –

XƏLƏT – 1. üst geyim növü. – *Göygöz kosa xanın xələtini gizdətmışdi; 2. nəmər. – Toyda yaxınnarı, doğmaları bəyin xələtini xüsusi təntənə ilə təqdim edirdilər.*

XƏLİLİ – İrəvan Çuxurunda tez yetişən üzüm növü. Xəlil şəxs adından idi. Ağagörməzlə bir vaxtda – iyulun əvvəlində yetişər, gilələri ağ, qırmızı, yumru, narın dənəli, nazik dərili, sulu olar, salxımları tez qırılırdı.

XƏLSƏ – dovğa (daha çox Zəngibasar mahalı üçün

tipikdir)

XƏLVƏR – 1. 10 pud həcmində keçmiş çəki vahidi, xalvar; 2. bir xeyli, çoxlu, yekə. – *Həsən kişi ayaqqabısının altında bir xəlvər palçıx düz yuxarıbaşa keşdi.*

XƏMİŞDİK – sakitlik (daha çox Zəngibasar mahalı üçün tipikdir)

XƏNCƏL//XƏNÇƏL – xəncər. – *O, belində xənçəl məclisə daxil oldu.*

XƏNNAS – xəbis. – *Adam gərəh xənnas olmasın.*

XƏPİCƏ – ucan kiçik cücü növü. – *Xarab olmuş meyvə qabına çoxlu xəpicə yığılmışdı.*

XƏR-XƏŞ – xırım-xırda məişət əşyaları. – *O, xər-xəş şkafini ələh-vələh elədi.*

XƏRC-XƏSARƏT – çəkilən xərc. – *Bu işin çox böyüh xərc-xəsarəti vardı.*

XƏRC-XÖRƏK – toyda-nişanda çəkilən xərc. Toydan əvvəl oğlan evinin ağsaqqalları ilə qız evinin ağsaqqalları oturub, sövdələşmə edər, qız atasına çatacaq başlıq (süd pulu), qız evinin toy xərci (kəbin çörəyi üçün) və s. müəyyənləşdirilərdi.

XƏRCİ – İrəvan Çuxurunda nazik qabıqlı, top salxımlı üzüm növü. Üç növü vardı: **top xərci**, **ət xərci**, **irinci xərci**

XƏRCİ – İrəvan Çuxurunda alça növü. Balaca, xırda tumlu, qırmızımtıl-sarı rəngli, turşaşirin idi. Yemək və qurutmaq üçün sərfəli, çox yayılan və məhsuldar idi.

XƏRCİ ƏRİK – İrəvan Çuxurunda ərik növü. Xırda, sarı rəngdə olurdu. Çox şirin deyildi. Sulu olur və dağ kəndlərində çox əkilirdi. İyunun ortaları yetişir, əsasən qurudulur və yeyilirdi.

XƏRPÜŞDƏMƏK – gizlətmək (daha çox Zəngibasar mahalı üçün tipikdir). – *Elə xərpüşdə kin, gəlib görən*

olmasın.

XƏSİYƏT – xasiyyət. – *O, xəsiyyətini bir tikə də dəyişməmişdi.*

XƏŞDƏMƏK – xərcləmək. – *Çalış həmişə öz pulunu xəşdə.*

XƏŞƏNƏKLI – paxıl, qurdlu. – *Qarnı xəşənəhlidi.*

XƏŞİL – doşabla yeyilən xəmir xörəyi. – *Xəşil doşabnan yeyilən xəmir xörəyidi.*

XƏYƏTİ – 1. üzüm tənəyinə dolaşan yabanı ot, alağ. – *Xəyəti təyəngi tamam bükmüşdü;* 2. tənəyi həmin alaqdan təmizləmə əməliyyatının adı. – *Mən sabah xəyətiyə gedəcəm.*

XƏYƏTİ ELƏMƏK – üzüm tənəyini yabanı otdan, alaqdan, xəyətidən təmizləmək. – *Bütün günü bağda xəyəti eləmişik.*

XICIR – çınqıl (daha çox Zəngibasar mahalı üçün tipik idi). – *Onnar xeyli xıçır daşıyıb həyətə töhdülər.*

XIXIRTDAMAX – heyvanı yerə yıxıb boğazını kəsməh

XIL – xeyli çox, dəstə, yığın. – *Evdə bir xıl uşax vardı.*

XILAM – xarab. – *Onun bir xılam maşını var.*

XILT – çöküntü. – *İstəkanın dibinə xeyli xilt yığılmışdı.*

XIM-XIM – yerə baxan, qapalı, məqsədi bilinməyən adam. – *Mən ömrümdə belə xım-xım adam görməmişəm.*

XİMİR-XİMİR – yavaş-yavaş, asta-asta. – *O, başını aşağı salıb, xımır-xımır öz işini görürdü.*

XINAMI – quda. – *Onnar çox mehriban xınamı idilər.*

XINDİRƏTÇİLİH ETMƏH – nökrəçilik etmək. – *O, ömrü boyu başqalarına xındirətçilih etmişdi.*

XIR-XIR – xırıltılı səslə danışan. – *O xır-xıra deyən bura gəlsin.*

XIRXIZDAMAX – xirtdəkləmək, başını kəsmək. – *Heyvanı tutub, beş dəyqənin içində xırxızdadılar.*

XIRMAX – burunu təmizləmək

XIRNİK – yapon xurması. – *Kal xırniyi yeməh olmur, adamı boğur.*

XIRTDANMAX – boğazı tutulmaq, boğazı gəlmək. – *Dünənnən boğazım xirtədanıb.*

XIRTİK – zəhrimar. – *Ye, xirtiyn olsun.*

XIRTİKLƏNMƏK – yemək (pis mənada). – *Gəl otur yeməyini xirtihlən.*

XIRS//XIS – his. – *Ocağın xırsı aləmi bürümüşdü.*

XISINNAŞMAX – pıçıldeşmaq. – *Onnar bir küncə çəkilib xısınnaşırdılar.*

XIŞDAMAX – döymək, əzişdirmək, tapdalamaq. – *O, oğrunu nəinki tapıb, həm də möhkəm xışdıyıb.*

XIŞMA – bir əllə götürüləcək qədər. – *Əkinçi bir xışma buğda götürüb torpağa səpdi.*

XIŞMALAMAX – xışma ilə götürmək, çox götürmək. – *Hara xışmalıyırsan, gözdə hamı yığılsın.*

XIZAN – çoxlu uşaq. – *Xızannar həyətdə oynuyurlar.*

XİCİK//XİCİK – 1. balaca. – *O, boydan xeyli xicik idi;* 2. körpə uşaq. – *Yazığın evdə bir dəsədə xiciyi var, hamısı da bala quş kimi ağzını açıb yeməh isdiyir.*

XİLLİK – qarınqulu (daha çox Zəngibasar mahalı üçün tipikdir). – *Bu xilliyin qarınının dolması çətin məsələdir.*

XİMİRTCƏK – hülqum, qığırdağ. – *Canavar qoyunun ximirtcəyinnən tutub, onu boğmuşdu.*

XİRTDƏK – boğaz, hülqum. – *O, əlini uzadıb rəqi-*

binin xirtdəyinnən yapışdı.

XİRTDƏKLƏMƏK – boğazından yapışmaq. – *O, oğlanın dalıca düşüb, onu qapının ağzındaca xirtdəhlədi.*

XİRTDƏYƏ YIĞMAX – boğaza yığmaq. – *Sən məni xirtdəyə yığıbsan.*

XİZƏR – iki nəfərin birgə işlətdiyi böyük mişar. – *Onnar xizəri gətirib qurumuş ağacı kökunnən kəsdilər.*

XİZƏRRƏMƏK – xizərlə kəsmək. – *Bu ağacı elə bu sahat xizərrəməh lazımdı.*

XOCAN – fırıldaqçı, dələduz, cibgir. – *Belə xocannarı küçələrdən birdəfəlih yığışdırmax lazımdı.*

XON – məclis. – *Genə bu nə xondu düzəldibsən?*

XON AÇMAX – geniş süfrə düzəltmək. – *O, gündə bir xon açmağı sevirdi.*

XONAV – nəm (daha çox Zəngibasar mahalı üçün tipikdir). – *Bu otax o birinnən daha xonavdı.*

XORA – yara. – *Sənnən bu xora qutarmadı kin, qutarmadı.*

XORALI – yarası əskik olmayın. – *Tanıyıram, xoralının biridi.*

XORNA ÇƏKMƏK – bərk yatmaq. – *Hamı xorna çəkirdi.*

XORT – ögey (daha çox Zəngibasar mahalı üçün tipikdir). – *O, bizim xort qardaşımızdı.*

XORTUM – udum. – *Bir xortum su işsəm, yağım sönər.*

XORUM – ot topası. – *Dünya dağılsa, bir xorum otu yanmaz.*

XORUMLAMAX – biçilib qurumuş otu qucaq-qucaq toplayıb dərz şəklində bağlamaq. – *Biz köməhli otu xorumluyub qayıtdıx.*

XORUZDANMAX – kiminsə üstünə kükrəmək,

yalançı kişilənmək. – *Xoruzdanma!*

XORUZQUYRUĞU – qıpqırmızı. – *Bir xoruzquyruğu çay süz içək.*

XORUZPİPİYİ – qıpqırmızı. – *Bu, lap xoruzpipiyi oldu ki!*

XORUZU BANNAMAX – hədd-buluğa çatmaq, ayılmaq. – *Bunun da xoruzu bannadı, nə tez, a balam?*

XOSROVŞAHI – İrəvan Çuxurunda alma növü. Qırmızı-sarı, şirin, dadlı, həm yemək, həm də qurutmaq üçün idi. İyunun sonu – iyulun əvvəllərində yetişirdi.

XOSROVŞAHI – İrəvan Çuxurunda ərik növü. Yemək və qurutmaq üçün əla növ idi. Lakin ağca-nabat və göycə-nabatdan geri qalırdı. Dəyirmi, qırmızı-sarı, şirin, dadlı olur, iyunun sonu – iyulun əvvəllərində yetişirdi.

XOSUNNAŞMAX – xısınnaşmaq, pıçıldımaq, xısın-xısın danışmaq. – *Genə orada nə xosunnaşırsınız?*

XOTUX – eşşəyin balası, qoduq. – *Qaydadı, eşşəyin xotuğu özünən qabax gedər.*

XOZAN – 1. biçilmiş, uralanmış yer. – *Sahənin məhsulu yığılmış, yerində xozanniği qalmışdı; 2. susuzluqdan ərazinin yanıb külə dönməsi. – Su yox, yağış yox, bağça-bağ yanıb xozana dönüb.*

XOZANNIX – boş torpaq sahəsi. – *Bu tərəflər xozannıxdı, gəl nə qədər isdiyirsən torpax sahəsi götü.*

XÖNDƏK – mədə, qarın. – *O, əlinə keçəni xöndəyi-nə töküdü.*

XÖNDƏYİ YEKƏ – qarınqulu, gödəncil. – *Maşallah, oğul, axdarıb bir xöndəyi yekəsini tapıbsan.*

XÖSƏK – kiçik ev, daxma. – *Onnar balaca bir xosəhdə yaşayırdılar.*

XUBUN – bir xeyli. – *O, oturub bir xubun ağladı.*

XUM – iri saxsı küp. – *Keşmişdə xumda çaxır qo-*

yardıx.

XUMUN DİBİNDƏ YATMAX – çox içmək, sər-xoşluq etmək. – *O, nəinki içir, lap xumun dibində yatırdı.*

XUNİK//XÜNÜK – ilıq. – *Suyu bir qədər xunih elə, sora gəti.*

XUNU (qarpız, adam başı) – uzunsov (qarpız, adam başı). – *O, həmişə bazardan xunu qarpız alıb gətirərdi.*

XURDUNU DOLDURMAX – yemək, mədəsinə doldurmaq, qarnına tökmək. – *Görürəm, yenə xurdunu doldurubsan.*

XURDUNA GİRMƏK – qılığına girmək. – *O, sənin xurduna girib, olan-qalanını əlindən çıxarır.*

XURT DÜŞMƏK – yorulub ölü kimi düşmək, yorğunluqdan ölü kimi yatmaq. – *O, işdən qayıdan kimi xurt düşüb, çətin ki sabaha qədər ayıla.*

XUŞUB – paxıllıq. – *Çox xuşublu adamdı.*

XUŞUBU TUTMAX – paxıllığı tutmaq. – *Deyəsən, yenə xuşubun tutub.*

XÜDÜKLƏMƏK – qıdıqlamaq (daha çox Zəngibasar mahalı üçün tipikdir). – *Uşağı az xüdühlə.*

İCƏŞMƏK – öcəşmək, çəkişmək, mübahisə etmək.
– *Uşağnan az icəş.*

İDİM – görkəm, forma, zahiri görünüş. – *Mən onu idiminnən tanıyıram.*

İLAXIR ÇƏRŞƏMBƏ – Novruz bayramına ən yaxın sonuncu çərşənbə, həmin gün bayrama hazırlıqlara sanki yekun vurulardı. Səhər-səhər adamlar “**Qəbirüstü**” deyilən mərasimə çıxar, axşam küçələrdə tonqallar çatılar, uşaqlar atəşfəşanlıq edər, adamlar, xüsusilə qızlar niyyət tutub qapıpusduya çıxar, evlərdə hər adama bayram payı bölünər, evlərdə mütləq plov qazanı asılardı.

İLLAH//İLLAHİM – xüsusən. – *Onun hamıdan, ilah da sənnən heş bir təmənnası yoxdu.*

İMƏK – iməkləmək. – *Uşax, deyəsən, yavaş-yavaş iməyə düşür.*

İNAĞ – xəstəlik adı. – *Uşaq inağ olmuşdu, xoruz kimi səs çıxarırdı, başını çərtib azacıq qan buraxdıxdan sora xəsdəlik keşdi.*

İNCƏVARA//İNCAVARA – yaxşı ki (ara sözü). – *İncəvara, uşax bütün yoxlamalardan sağlam çıxdı.*

İNNABI – İrəvan Çuxurunda iyde növü

İPİQIRIX – etibarsız. – *Adam ipiqırığ olmaz.*

İPLƏMƏ – dəli. – *Ağıllı adam belə hərəkət eləməz, sən tamam ipləməsən.*

İPLİYİ ÜZÜLMƏK – əlləşib-çalışmaqdan əldən düşmək. – *Çox işdəməhdən ipliği üzülmüşdü.*

İRAX – uzaq. – *İrax sənnən, dünən yuxuda ölü görmüşəm.*

İRAĞ OLSUN – uzaq olsun (alqış növü). – *İrağ olsun, bir az geş tərپənsəydim, uşax əldən getmişdi.*

İRƏŞMƏK – öcəşmək

İRGƏNÇİ – iyrenc hərəkətlər edən adam. – *Mən belə pinti və irgənçi adam görməmişəm.*

İRGƏNMƏK – iyrenmək. – *Son vaxdar o, hər şeydən və hamıdan irgənməyə başlamışdı.*

İRİNCİ (çox kiçik) XƏRCİ – İrəvan Çuxurunda nazik qabıqlı, top salxımlı üzüm növü olan xərci üzümün üç növündən biri, xırda giləli və toxumsuz növü. Salxımları uzun, gilələri seyrək olur, əsasən qurudulurdu.

İRİŞMƏK – qımışmaq, qımışıb gülmək. – *Nə irişirsən, ə?*

İRTMƏK – ilgək. – *O, tələsih ipə irtməh saldı.*

İRZ-İRƏNG – rəng-ruh. – *Hiss olunur kin, irz-irəngin qaçıb.*

İRZƏ – cəftə. – *Qapının irzəsi qırılmışdı.*

İRZƏLƏMƏK – cəftələmək. – *Qapını arxadan irzələ.*

İSBATDI – əməlli-başlı. – *Sən də bir isbatdı məktəb oxuyub gəlmədin.*

İSDATMAX – döymək, əzişdirmək. – *Uşaxlar onu tində tutub, möhkəm isdatmışdılar.*

İSQƏM – stol. – *İsqəm otağın ortasına qoyulmuşdu.*

İSMARIŞ – sifariş, xəbər. – *Mən sana ismarış göndərmişdim.*

İSMARRAMAX – xəbər göndərmək, sifariş göndərmək. – *Ehtiyac olanda ismarra, gələcəm.*

İSNAT VERMƏK – nişan vermək. – *Kimlərsə onu polisə isnat vermişdilər.*

İŞARMAX – işıldamaq, parıldamaq. – *Canavarın gözdəri qarannıxdan uzaxdan işarırdı.*

İŞDAHA – iştah. – *Elə işdahaynan yeyirsən kin, adamın tamahı düşür.*

İŞDƏNGİ (uşaq) – şuluq, nadinc (uşaq). – *Ömrümdə belə işdəngi uşax görməmişəm.*

İŞDƏNMƏK – şuluqluq etmək. – *Ay uşax, az işdən.*

İŞIXGÖZÜ – qaranlıq düşməmiş. – *Tələsin, işixgözü evə çatax.*

İŞQIRIX//İŞQIRIX – içini çəkmək. – *Bayaxdan onu bərk işqırax tutmuşdu.*

İŞQIRMAX//İŞQIRMAX – içini çəkmək. – *Adam çox işqıranda zarafatnan bunu onun nə isə oğurramasıyan izah eliyillər.*

İŞMAR ETMƏK – işarə etmək. – *O, uşaxlara xəlbətcə işmar elədi.*

İT XILI – çoxlu sayda. – *Bu ermənilər it xılı kimi bütün dünyaya yayılıblar.*

İT GETDİ, ÖRKƏN APARDI – səbəbsiz dava etməyə cəhd. – *Hə də, it getdi, örkən apardı, durun bir-birinizi qırın.*

İT OTU, BAĞA YARPAĞI – mənfəəti olmayan iş

İTDİRSƏYİ – göz xəstəliyi adı. – *Onun gözünə itdirsəyi çıxıb.*

İTİK – itmiş şey. – *İtiyi itməh pis şeydi.*

İV//İB – saçın ayırıcı. – *O, saçının ibini yannan ayırmışdı.*

İYNƏDƏNNİK – iynə qabı, iynə sancılan kiçik yas-tıqca. – *O, bu iynədənnişi öz əlləriynən tihmişdi.*

İYNƏGÖTÜ – maşın tikişi. – *Əllə iynəgötü getməh hər dərzinin işi dəyil.*

İYPƏNMƏK – qorxmaq, tükü ürpəşmək. – *Çətin elə adam tapıla kin, gecə qəbirsannığın yanınnan keçə, amma heş iypənmiyə.*

KAĞ – alaq etmək. – *Kağı gərəh vaxdında eliyəsən, yoxsa məhsul batar.*

KAĞLAMAX – alaq etmək. – *Onnar bostan sahəsini kağlıyıb qutardılar.*

KAHAL – 1. yarımçıq. – *O, bu gün yuxudan kahal durmuşdu. Və ya: Ət kahal bişmişdi; 2. könülsüz. – O, bu gün səhər salamımı çox kahal aldı.*

KAXET//QAXET//QARA ÜZÜM – İrəvan Çuxurunda üzüm növü. Qara, yumru, kəmsirin, qalın qabıqlı, tumlu idi. Salxımları kiçik olur və hər kolda 20-25 ədədə çatırdı. Kolları balaca və məhsulu şərəbçilik üçün daha sərfəli idi.

KAL – 1. yetişməmiş. – *Bağçada meyvələr hələ kal idi; 2. yarımçıq. – Yuxudan kal duranda bütün gün adamın başı arğır.*

KALA – pambığın açılmamış qozası. – *Pambıx planı dolmadığı üçün işçilərə kalaları yığdırmağa başdamışdılar.*

KALAFA – xarabalığa çevrilmiş tikili, uçub-dağılmış yer. – *Köhnə yurd yerində evlərin kalafalarından başqa heş nə qalmamışdı.*

KALAFALIX – xarabalıq, kalafa çox olan yer. – *Onnar kalafalıda gözdən itdilər.*

KALAN – 1. çox, çoxlu. – *Bu günkü tədbirdə kalan adam iştirak edirdi; 2. pullu, varlı. – İndiki zamanda kalan kişi tapmax özü də çətin məsələdi.*

KALLAX – qoca kişi. – *Kallax genə nə deyirdi?*

KARAN – evin üstünə atılan tir. – *El bir olsa, zərbi karan sındırar* (atalar sözü).

KARREY – qulağı ağır eşidən. – *Karrey qulağını nə*

qədər irəli soxdusa, bir şey eşidə bilmədi.

KARRI – 1. işə yaranan. – *O, həmişə çalışırdı kin, karrı adamnaran oturub-dursun;* 2. bol, çoxlu. – *Bu il bağlarda karrı məhsul gözlənilir.*

KARSALA – 1. qulağı ağır eşidən. – *Bilirsən o nə karsaladı?* 2. qalınbaş, söz təsir etməyən adam. – *Sən o karsalıya niyə söz deyirsən kin!*

KARVANQIRAN – Zöhrə ulduzu

KATDA – əyilməyən, qabağından yeməyən, dikbaş, hamıya ağalığ etməyə çalışan (adam). – *O, çox katda kişi idi.*

KATDA-KATDA (danışmaq) – yekə-yekə (danışmaq). – *Elə katda-katda danışsən kin, elə bil hamının sana borcu var.*

KEÇİMƏMƏSİ – İrəvan Çuxurunda üzüm növü. Çox dadlı, şirin, ağ, uzun, ortası nisbətən sıxılı, ipək baramasına oxşar gilələri, uzun salxımları olurdu.

KEÇİSAQQALI//KOSASAQQALI – yeyilən yabanı bitki, yemliyin bir növü

KEFQOM – kefcil, yeyib-içən (adam). – *Həmişə kefqom adam olub, elə yaşayıb, elə də ölüb.*

KERTMEN – kətmən. – *Kertmennən əkin sahəsini kağlıyılar.*

KEŞGƏ//KEŞKƏ – kaş, kaş ki. – *Keşgə insanın bütün arzuları çin olaydı.*

KƏDO – balqabaq. – *Bu il bostanda çoxlu kədo əkməmiş.*

KƏF – 1. xörək bişirən zaman suyun üzərində toplanan köpük. – *Ətin kəfi suyun üzünə çıxmışdı;* 2. hiylə, kələk. – *Kəfnən kəfən eyni köhdəndi, bunu yaddan çıxartma.*

KƏF GƏLMƏK – aldatmaq, kələk gəlmək. – *Kimə-*

sə kəf gəlməhlə yaşanmaz, oğul, gej-tez bunun bədəlini ödüyərsən.

KƏFGİR – sulu xörək bişirən zaman onun üzərində əmələ gəlmiş kəfi yığmaq üçün xüsusi qaşığı

KƏKLIYI AZMAX – iştahası pozulmaq. – *Deyəsən, yenə uşağın kəhliyi azıb.*

KƏKOTU – kəklik otu. – *Gedəh bir gözəl kəkotu çayı içəh.*

KƏLÇƏ//KALÇA – camışın bir yaşa qədər olan erkək balası. – *Uşaxlar bütün günü camışın kəlçəsini oynadılar.*

KƏLƏ – 1. kəl. – *Kolxozun fermasına bir təzə kələ alıb gətirmişdilər;* 2. oynaş, aşna. – *Kələ saxladığın bəs dəyil, hələ bir danışırsan da.*

KƏLƏ-KÖTÜR – alçaqlı-ucalı, nahamvar. – *Bu kələ-kötür yollardan uzax getməh olmaz.*

KƏLƏYƏ GƏLMƏK – dişi malın erkəh mala can atması.

KƏLƏYİNİ KƏSMƏK – əldən salmaq. – *Yolun uzunuğu yolçuların kələyini kəsmişdi.*

KƏLLƏ – 1. dikbaş, yekəxana adam. – *Bu kəlləliynən o hara qədər gedəcəh, bilmirəm;* 2. ağıllı, bilikli. – *Ağzını açan kimi bilinir kin, kəllə uşaxdı.*

KƏLLƏ-KƏLLƏ – yekə-yekə. – *Kəllə-kəllə danışmağnan hörmət qazanmağ olmaz.*

KƏLPEYSƏR – boynuyoğun. – *Kəlpeysər kişi geri çevrilib onu tərs-tərs süzdü.*

KƏMÇƏNƏK – əyri, qıyqacı. – *Əvvəl hördüyün bu divarın kəmçənəyini düzəlt.*

KƏPƏNƏK – öskürək. – *Axşamnan uşağın kəpənəyi tutmuşdu.*

KƏRBƏLAYI CƏFƏR – İrəvan Çuxurunda alma

növü. Payız alması idi. Sentyabrın sonunda yetişirdi. Bir üzü qırmızı, meyxos, bərk idi. Geniş yayılmışdı.

KƏRDİ – lək. – *Uşaxlar həyətdə iki kərdi lobu, iki kərdi də pəncər əkməşdilər.*

KƏRƏ – 1) buynuzsuz xırda qulaq qoyun. – *Bu kərə, bu da kürə qoyundur; 2) ərinməmiş (şit) yağ. – O kərə yağını qazana doldurub, ocağın üstünə qoydu; 3) dəfə. – Sana min kərə demişəm kin, hərəkətdərinə diqqət elə.*

KƏRƏM – dəfə. – *Beş kərəm beşin eliyər iyirmi beş.*

KƏRƏNTİ – dəryaz. – *Hərə bir kərənti götürüb, ot çalmağa getdilər.*

KƏRİMQƏNDİ – İrəvan Çuxurunda üzüm növü. Şirin, ağızda qəndtək xırçıldayan, yumru, narın tumlu gilələri, sıx salxımları olurdu.

KƏRKİ – ağac kəsən, ağac yonan dəmir alət. – Kərkinin ağzı əyri olduğundan həmişə özünə tərəf yonur.

KƏRMƏ//GƏRMƏ – keçmişdə mal peyini basmasının bellə kəsilməmiş forması. – *Kərmə ocaxda təndirdə yanacaq kimi istifadə olunardı.*

KƏRTDƏŞ – dikburun

KƏRTİ – boyat (çörək). – *O, kərti çörəhləri isqəmin üsdünnən yığışdırdı.*

KƏRTİLMƏK – üzə durmaq, üzə qayıtmaq. – *Böyüyün üzünə kərtilmə, bala, xeyir tapmazsan.*

KƏSƏ – kəsmə yol, yaxın yol, qısa. – *Onnar meşə yoluynan kəsə getdilər.*

KƏSƏRRİ – sərt, cəsarətli, ötkəm. – *O, həmişə kəsərrri adam olub.*

KƏSOV//KASOV – ucu yanmış yoğun ağac. – *Oğlan ocaxdan bir kəsov götürüb yaxınlaşmada olan cənavrara tərəf atdı.*

KƏSSƏK – bərkimiş torpaq. – *Kənddilər şumdan*

sora kəssəhləri əzməh üçün sahəyə yollandılar.

KƏTAN-KÖYNƏK – İrəvan Çuxurunda ceviz növü. Qabığı çox nazik olar, əl ilə asanca qırılırdı.

KƏTƏ – un, şəkər və yağdan bişirilmiş kiçik şirin çörək. – *Bizim ellərdə bişirilən kətiyə Bakıda İrəvan kətsi deyillər.*

KƏVƏK – kövrək – *Evin ikinci mərtəbəsi kəvəh daşdan hörülmüşdü.*

KƏVƏRİ – İrəvan Çuxurunda qarpız növü.

KİÇİK BAYRAM (Bayram axşamı və ya Baca-baca da deyirdilər) – Novruz bayramının 1-ci (il təhvil olunan) günü. Həmin gün valideyn evindən övlad evinə pay göndərilər, belə payla qoca ata-ana yad edilər, cavan oğlanlar, oğlan uşaqları ikibir-üçbir olub evlərə dəsmal, şal və ya papaq atardılar. Bayram axşamının Baca-baca adı da buradan – keçmişdə evin bacasından şal sallamaqdan götürülmüşdü.

KİÇİK ÇİLLƏ – qışın ikinci ayının axırındakı 20 günü

KİFSİMƏK – kiflənmək, xarab olmaq. – *Kərti çörəh qalıb kifsimişdi.*

KİKKƏ – ağac qabığında yumrulanıb bərkimiş şirə. – *Uşax vaxdı ağaşdarın kikkəsini yığıb yeyərdih.*

KİLİT – açar. – *Evi sahıbsız qoyursan, heç olmasa qapının kilidi varmı?*

KİN//KIN//KUN//KÜN – ki. – *Gəldi kin... Baxdı kın... Soruşdu kun... Gördü kün...*

KİNƏ – həb, tabletka. – *Bir az soyuxluyubsan, bu kinələri iş, keçib gedər.*

KİR – çirk. – *Əvvəl get əlinin kirini yu, sora gəl.*

KİRİMƏK – susmaq, sakit olmaq. – *Bu uşax səhərdən ağlıyır, kirimək bilmir.*

KİRİMİŞCƏ – sakitcə, dinməzcə. – *Onnar kirimiş-*

cə bir künşdə oturmuşdular.

KİRİŞ – cəhrəni işlədən ip

KİRKİRƏ – əl dəyirmanı

KİRS BAĞLAMAX – bərtik, yara sağaldıqdan sonra ətrafında əmələ gələn bərkimiş şiş. – *Xəsdənin yarası kirs bağlamışdı.*

KİRT – dəridə əmələ gələn qırış, bükük. – *İşləməhdən əllərini kirt kəsmişdi.*

KİRT DAYANMAX – qəfil hərəkətdən qalmaq, mıxlanıb durmaq. – *Bir də gördüm başımın üstündə kirt dayanıb.*

KİRT YARI – tən yarı. – *Onnar nə qazanırdılarsa, kirt yarı bölürdülər.*

KİRTİK – işlənmiş sabunun kiçik hissəsi. – *O, yerdəki sabun kirtiyini götürüb bir kənara qoydu.*

KİŞMİŞİ – İrəvan Çuxurunda üzüm növü. Üç növü vardı: 1) **Sarı kişmiş.** Ağ, yumru, tumsuz, bərk, qalın qabıqlı, çox şirin olurdu. Yemək və qurutmaq üçün əvəzsiz idi. 2) **Qırmızı kişmiş.** Qırmızı, çox şirin, tumsuz olurdu. Yemək və qurutmaq üçün idi. 3) **Çərdəkli kişmiş.** Gilələrinin kiçikliyinə görə kişmişinin bu növünü "Nar dənəsi" və ya "Nar giləsi" də adlandırırdılar. Kiçik toxumları vardı.

KİTEL – yay kostyumu. – *O, kitelini geyib, küçəyə düşdü.*

KOLA – 1. ucu olmayan mıx; 2. buynuzsuz (keçi). – *Sürüdə cəmi bir kola keçi vardı;* 3. tarlalarda yayın istisində işçilərin daldalanması üçün tikili

KOLABASMA (iş) – başdansovdu (iş). – *Sana tapşırılan işi heş vax kolabasma görmə.*

KOM – 1. topa. – *Çubuxlar kom bağlanmışdı;* 2. qoyun-quzu salınan yer

KONTAYI – kobud, ikibaşlı. – *Kontayı danışmadan başqa onun əlinnən nə gəlirdi kin.*

KOR DOLMA – ətsiz, ancaq düyüdən ibarət olan dolma. – *Uşaxlar ancax kor dolma yeyirdilər.*

KORAFƏHİM – əfəl. – *Çox korafəhim uşaxdı.*

KORBAĞIRSAX – apendisit. – *O, hiss etdi kin, korbağırsağ olub.*

KORRUX – çətinlik, qıtlıq. – *Müharibə dövrünün uşaxları hamısı korrux içində böyüyüb.*

KORT – küt. – *Onun əlində bir kort bıçax vardı.*

KORTALMAX – korşalmaq, kütləşmək, kəsərdən düşmək. – *Bıçağın ağzı kortalmışdı, daha kəsmirdi.*

KORUN-KORUN – asta-asta, yavaş-yavaş. – *O danışmır, amma içində korun-korun yanırdı.*

KOV//TOV DEYİL – hesabdan deyil. – *Bu, kov deyil.*

KÖÇƏRİ – yallı rəqsinin bir növü. Köçəri oynayanlar iki kiçik addımdan sonra atdıqları üçüncü addımda dizlərini azacıq qatlayar, çökərdilər. Buna görə də bu rəqsə əvvəllər *Çökəri* demiş, ç və k hərflərinin yerdəyişməsi nəticəsində sonralar o, *Köçəri* şəklinə düşmüşdür.

KÖK – nəsil. – *Onnar bu qan düşmənciliyinin hər iki tərəfin kökünü kəsəcəyini yaxçı bilirdilər.*

KÖKƏ – balaca çörək. – *Biz uşağ olanda anam tez-tez bizə kökə bişirərdi.*

KÖKLÜ-KÖMƏŞDİ – yerli-dibli, bütünlüklə, tamam. – *Onnar yığılıb köhlü-köməşdi gəlmişdilər.*

KÖLGƏNƏCƏK – kölgə yer. – *Nə qədər göz gəzdirdilərsə, ətrafda bir kölgənəcəh tapmadılar.*

KÖMBƏ – mağaza çörəklərinə verilən ümumi ad

KÖNDƏLƏN – 1. tərs, tərsinə, çəpəki. – *O, kağızın üsdündə köndələn bir xətt çəhmişdi; 2. böyrü üsdə. – O,*

işdəməh əvəzinə, səhərdən axşama kimi arxasını yerə verib köndələn yatırdı.

KÖRRÜ-KÖMƏŞDİ – köklü-köməcli. – *Onnar yı-
ğışib körrü-köməşdi gəlmişdilər.*

KÖRÜK – ocağa hava vurmaq üçün işlənən tuluq.
– *O, ocağı alovlandırmağ üçün tez-tez körüyü basırdı.*

KÖVŞƏN – çöl, əkin əkilən və ya mal otarılan yer.
– *Atdar kövşəndə otduydular.*

KÖVŞƏNNİK – çəmənlik. – *Kəndin aşağısında
böyüh bir kövşənnih varıdı.*

KRANTI – su kranı. – *Krantının suyu axşamnan
kəsilmişdi.*

KURİH – atın balası. – *Atın kuriyi anasının arxa-
sınca gədirdi.*

KÜBRƏ – gübrə. – *Bu il əkin sahələrinə bolluca
kübrə verilmişdi.*

KÜFLƏ – təndirdə köməkçi hava yolu. Təndiri yan-
dıranda küfləni açardılar ki, yaxşı yansın, göz düşəndən
sonra isə küfləni bağlayardılar ki, isti kənara çıxıb, od tez
sönməsin. – *Küfləsiz təndir olmaz, küflənsiz uşax.*

KÜFLƏN – yelləncək. – *Ağaşdan asılan küflən öz-
özünə yellənirdi.*

KÜLLÜK – zibilxana. – *Hər kəndin öz küllüyü va-
rıdı.*

KÜLTƏ – iri hissə. – *Nə qədər çalışsa da, iri kültəni
boğazınnan aşağı ötürə bilmədi.*

KÜLTƏLƏNMƏK – kültə-kültə olmaq. – *Qazanın
dibi genə kültələnmişdi.*

KÜNƏ – yumurtanın arxa tərəfi

KÜPƏ – kiçik küp. – *Keşmişdə hər cür ərzaxlar kü-
pələrdə saxlanardı.*

KÜRƏ – qulaqlı qoyun-quzu

KÜRSƏYƏ GƏLMƏK – itlərin cütləşmək meylinə düşməsi

KÜRSÜ – keçmişdə qışda təndiri (təndir tam yerdən olardı) yandırıb, od səngiyəndən sonra üstünə taxta kürsü qoyub ətrafına yığışar, ayaqlarını təndirə sallayıb isinirdilər. Buna kürsü deyilərdi.

KÜRÜŞNƏ – balıqların, böcəklərin bir yerə tökdüyü çoxlu yumurta. – *Balıqların kürüşnə töhməh vaxdı gələndə çayyuxarı üzüb, münasib yer tapıllar.*

KÜRÜŞNƏSİNƏ OD DÜŞMƏK – susuzluqdan yanmaq, suya təşnə olmaq. – *Sən nə qədər su içirsən, kürüşnənə od düşüb?*

KÜRÜTDƏMƏK – kürümək. – *Onnar həyətin qarını kürütdüyükdülər.*

KÜT – təndir isti olanda onun divarlarından düşüb od və ya kül içində bişən yöndəmsiz çörək. – *Təndir çox isdi olanda kündələr də küt gedir.*

KÜŞDƏMƏK – toyuqları qabağa qatıb aparmaq. – *O, toyuqları küşdüyüb həyətdə saldı.*

QABAX STOLU – stol. – *O içəri girəndə uşaxlar qabağ stolunun dalında oturub, yeməh yeyirdilər.*

QABARMAX – adamın üzünə qayıtmaq, cavab qaytarmaq. – *Söz deyillər, qabarma, otu yerində, eşit.*

QABIRĞASI QALIN – söz eşitməyən, gec qanan. – *Adam kin, oldu qabırğası qalın, onun olar ayağı yalın.*

QABQIRAN – lalə (daha çox İrəvan şəhəri üçün tipikdir). – *Qabqıranı dərəndə yarpaxları tez tökülür.*

QABLAMA – saxta (daha çox Zəngibasar mahalı üçün tipikdir). – *Onun əlindəki qızıl qablama idi.*

QABLAMAQAZAN – qapaqlı böyük qazan (daha çox İrəvan şəhəri üçün tipikdir). – *Qablamaqazan plov bişirməh üçün daha münasibdir.*

QABLIX – qın (daha çox İrəvan şəhəri üçün tipikdir). – *O, öz ülgücü üçün qablıx tihdirmişdi.*

QADAX – zarafat (daha çox Zəngibasar mahalı üçün tipikdir). – *O, heş vax öz qadağınnan əl çəhmədi.*

QAXAC – qurumuş ət

QAXI – əsası olmayan şər sözlər. – *O, bu qaxılara layiğ adam deyil.*

QAXINC – üzə vurulan, başa çaxılan eyib. – *Adamın hər eybi qaxınc ola bilməz.*

QAQA – hər növ şirniyyat, şirni

QAQQA – töhə, tapılmayan şey. – *Evdə hamı onu qaqqa tuturdu.*

QAQQANAX ÇƏKMƏK – şaqqanaq çəkmək. – *O, ürəhdən bir qaqqanax çəhdi.*

QALAX – keçmişdə kəsilmiş kərmələrin, yapılmış yappaların və ya təzəklərin qüllə kimi hörüldüyü tiğ. – *Vedibasar mahalının Şahablı kəndinnən olan Aşix Cəlil*

1918-ci ildə ermənilər tərəfinən tutularax əvvəl dili boğazınan qoparılmış, sora isə kərmə qalağının içinə atılaraq diri-diri yandırılmışdı.

QALAXLAMAX – üst-üstə yığmaq. – *Həyətdəki tikinti materialları bir küncə qalaxlanmışdı.*

QALET – peçenye. – *Uşax əlindəki qaleti yeyə-yeyə həyətdə oynuyurdu.*

QALIN – İrəvan Çuxurunda çörək növü. İki barmaq qalınlığında, qarış yarım-iki qarış uzunluğunda çörəklər olardı. – *Qalın təndirdə bişirilərdi.*

QALIN ADAM – canı bərk, işə davamlı adam. – *O, çox qalın adamdır, heç vaxt işdən yorulmur.*

QALLAX – badımcan (daha çox Zəngibasar mahalı üçün tipikdir).

QAMAŞIXSIZ – utanmayan, heç kəsdən çəkinməyən. – *Qamaşixsiz adamdı, heç kəsdən çəkinməyi yoxdur.*

QANATMA//QƏNƏTMƏ – saqqız kolunun şirəindən alınan təbii saqqız növü. Bu ad təzə çeynən zaman tərkibindəki acı maye xəstə damaqları qanatdığı üçün ona verilmişdi, iki-üç saata saqqızın acısı gedər, acılıq qurtaranda qanama da kəsilərdi.

QANBAĞIR OLMAX – ürəyi üzülmək. – *Uşağı qovub qanbağır eləmə.*

QANBUR – qozbel. – *Kişinin qanburu boynunun kökündə idi.*

QANÇIR OLMAX – sətəlcəm olmaq. – *Tərri-tərri soyux su işmə, qançır olarsan.*

QANDIĞI QRAFA YOXDUR – yəni heç nə bilmir. – *Qandığı qrafa yoxdu, amma dünya-ələmə ağıl verir.*

QANIRMAX – burmaq, arxaya əymək. – *Koroğlu Dəmirçioğlunun boynunu qanırub onu yerə çırpdı.*

QANOV – həyət çəpəri ilə yol arasında kiçik arx. –

Kənd yollarının hər iki tərəfində qanov olardı.

QANRILMAX – çevrilmək, dönmək. – *Kişi qanrılıb, çiyinin üsdünnən geri baxdı.*

QANTAR – 1. iri tərəzi; 2. çiyində su daşımaq üçün ikitağlı alət

QANTƏPƏR – bişirilib yeyilən yabanı bitki növü

QAPAX (Yarma da deyirdilər) – İrəvan Çuxurunda saftalı növü. Üz bölünür, üzləri asanlıqla tumdan ayrılırdı, sarı-qırmızı rəngdə olurdu. İyulun axırlarında yetişirdi. – *Qapax şəfdəli yaxçı yetişəndə həm qabığı asanığnan soyulur, həm də şirin olur.*

QAPI – həyəət. – *Uşaxlar bütün günü qapıda oynadılar.*

QAPIKƏSDİ – toyda qız ata evindən çıxanda qızın qardaşının və ya qız evindən bir nəfər ailəyə ən yaxın oğlan uşağının qapını kəsib oğlan tərəfindən, yəni oğlanın atasından və ya ata əvəzi adamdan xüsusi nəmər alması. – *O, qapıkəsdiyə bəyin atasınnan bir qızıl sahat aldı.*

QAPIPUSDU – Novruz bayramında ilaxır çərşənbə axşamı adamlar ürəklərində niyyət tutub, qapıpusduya – bağlı qapı arxasından içəridə danışılanlara qulaq asmağa çıxardılar, eşidilən ilk söz ürəkdə tutulan niyyətin həyata keçib-keçməyəcəyinə vəsilə hesab olunardı.

QAPIŞMAX – savaşımaq. – *Uşaxlar bir göz qırpmında qapışdılar.*

QARA – plov xuruşu. – *Uşaxlar plovun özünnən çox qarasını yeməyi xoşduyullar.*

QARA BADIMCAN – badımcan. – *Qonaxlar qara badımcan dolmasını həvəsnən yedilər.*

QARA TUT – İrəvan Çuxurunda tut növü

QARA YEL – şimaldan əsən güclü külək. – *Qara yel bir anda ağacın kal meyvələrini sıyırıb yerə töhdü.*

QARA YETİM – valideynlərinin hər ikisi dünyasını dəyişmiş adam. – *Onun bəxdi olsaydı, heş qara yetim olmazdı.*

QARABAT – çarpayı (rusca **kravat** sözündəndir). – *O, qarabatda mışıl-mışıl yatırdı.*

QARABATDAX – aralarında qızıl olan qara muncuq boyunbağı. – *Boyunbağılar üç cür olur: ancax muncuxdan ibarət olanına qarabatdağ, onnan bir az böyüyünə çəçih, lap böyüyünə isə silsilə deyillər.*

QARAÇALI – tikan növü. – *Qaraçalı kolu kimi gözümün qabağında az bitib dur.*

QARADAM – daxma. – *Keşmişdə insannar qaradamnarda yaşayırdılar.*

QARAQAXCEY – qapqara qız. – *Bir qaraqaxçey qızı var, daha tərifləməhdən bir təhər olub.*

QARAQAXET – arılıqdan dərisi sümüyünə yapışmış qarayanız adam. – *Onun bir qaraqaxet qızı var.*

QARAQAZAN – qatarın paravozu. – *Qaraqazan uzaxdan fit verə-verə gəlirdi.*

QARALAMAX – adını qara dəftərə yazmaq, haqqında pis düşünmək. – *Hiss eliyirdi kin, onu qaralayıblar.*

QARALANMAX – şübhələnmək. – *Arvad son vaxdar ərinnən yaman qaralanırdı.*

QARAMA – qapaz. – *Arvad uşağın başına bir qarama saldı.*

QARANeyİN AĞZINI AÇMAX – ağılamağa başlamaq. – *Genə qaraneyin ağzını aşma.*

QARASAQQIZ – qırdan olan saqqız növü. – *Uşaxlar bütün günü qarasaqqız çeyniyirdilər.*

QARAYANDI – qaramtıl, qarabəniz. – *Onun qarayandı rəngi vardı.*

QARAYANIX – zəhmətkeş (daha çox İrəvan şəhəri

üçün tipikdir). – *Biz qarayanıx camahatıx, kimsədən qorxumuz yoxdu.*

QARAYANIZ – qarabəniz. – *Qarayanız olsa da, gözəl qızdı.*

QARAYER – məzar, qəbir. – *Onu qarayer aparsın (qarğış).*

QARAYOLA – cəhənnəmə ki. – *Qarayola kin, sabah sən gəlmİYƏCƏHSƏN.*

QARAZIRTIX – qapqara, eybəcər, çirkin. – *Qarazirtixin biridi, mən onun nəyini bəyəNƏCƏM.*

QARDAŞDIX – qardaş tutulmuş adam. – *Onnar qardaşdix olmuşdular.*

QARĞADİLİ//QARQADİLİ – arqo, kiçik bir qrupun ümumi milli dildən fərqli olan şərti jarqonu

QARI – qolun dirsəkdən yuxarı hissəsi

QARINQARTA – malın içalatı

QARMAX – 1. yamşaqılı yaylığı başda bərk saxlamaq üçün yaylığın üstündən başa taxılan aşağısı ip, yuxarısı dəmir olan bəzək əşyası; 2. hər hansı bir şeyi asmaq üçün vasitə

QARMALAMAX – qamarlamaq. – *O, əlinə keçəni qamarrıyıb ciblərinə doldurdu.*

QARNI KAMANÇA ÇALMAX – möhkəm acmaq. – *Onun qarnı bayaxdan kamança çalırdı.*

QARNIYARIX – yeməli yabani bitki növü. Qırışdıq yerlərdə bitən, tağı yerlə sürünən, meyvələri sentyabrın axırlarında yetişən, yetişəndə qarnı yarılan, qarnının içi qırmızı, tumları əncir tumlarına oxşar olan bu meyvələr başağrısına kömək edərdi.

QARPIZDANMAX//QOLTUĞU QARPIZDANMAX – loğvalanmaq. – *Azacıx tərifdən qoltuğun qarpızdanmasın, hələ yolun başlanğıcından.*

QARSALANMAX – 1. içi yaxşı bişmədən üzü yanmaq. – *Təndir iti olduğu üçün çörəyin üzü qarsalanmış, içi çiy qalmışdır*, 2. alazdanmax. – *Ehtiyatsızdix üzünən əlinin dərisi odda qarsalanmışdı*.

QARSMAX – gödəltmək, daraltmaq. – *O, yenicə aldığı paltarını gen olduğuna görə bir az eninnən, uzun olduğuna görə isə bir az boyunna qarsmağ üçün dəriyə apardı*.

QART//QARTALMIŞ (bitki, insan) – 1. yetişib vaxtı ötmüş. – *Göyərtilər artıq qartalib çubuxlamışdır*, 2. hədd-buluq yaşını ötmüş. – *Qızın yaşı ötmüş, qartalib evdə qalmışdı*.

QART-QART (danışmaq) – lovğa-lovğa, yaşından böyük (danışmaq). – *Yaşca balaca olmağına baxmıyaraq, böyüh adam kimi qart-qart danışmada davam edirdi*.

QARTDALANQAZ – təndirdə çörəyin quruyub bozarmışı. – *Təndirin isdisi azaldığından oradan çıxan çörəhlər də qartdalanqaz olurdu*.

QARTELMİŞ (təhqiramiz ifadə) – hədd-buluq yaşını ötmüş, evdə qalmış qız. – *Qartelmiş, eşitdim genə dalımcən danışibsən*.

QAŞ – 1. dağın, təpənin hündür yeri. – *Çoban sürünü qaşdan endirdi*, 2. yəhərin arxasında və qabağında olan dik. – *O, yəhərin qaşında çox rahat oturmuşdu*.

QAŞIX AŞI – qovurma və ələyəzlə bişirilən sulu düyü xörəyi. Ona **həlim aşı**, **şilə aşı** da deyirdilər. Vedibasər mahalında isə bu xörəyin adı **düyü aşı** idi.

QAŞINMAX – bəla axtarmaq. – *Bala, deyəsen, sən qaşınırsən*.

QAŞQA – alın. – *Dəli şeytan deyir bunun qaşqasından bir yumruğ ilişdir*.

QAŞOV – mal-heyvanı qaşımaq üçün nəzərdə tutu-

lan xüsusi daraq. – *O, qaşovu əlinə götürüb, inəhləri qaşovlamağa başladı.*

QATAR – Novruz bayramında yumurta oyunu. Bu oyunu oynayanlar çox sayda yumurtanı ortalığa qoyar və onları bir-bir toqquşdurmağa başlayardılar, kimin yumurtası sınsa, onu başqası ilə əvəz edərdi. Axırda kimin yumurtası salamat qalsa, o, yumurtaların hamısını udmuş sayılırdı. Uduzan tərəf yumurtaların hamısının xərcini çəkirdi.

QATDALAMAX – qatlamaq. – *Yuyulub ütülənmiş paltarrar qatdalanıb şkafa yığılmışdı.*

QATDAMA – yağda bişirilib üstünə şəkər tozu səpilməmiş qoğal. – *Anam kənddən qatdama yollamışdı.*

QATIX AŞI – dovğa. – *O, qatığaşını qabağına çəkib ləzzətnən yedi.*

QATMA – ip, kəndir. – *Ay uşax, ordan bir qatma gəti.*

QAVSARA – ağac qabığından və ya çubuqdan toxunmuş səbət. – *Uşaxlar da qavsara qayıрмаğa girişmişdilər.*

QAYIL//QƏYİL – razı, qane. – *Mən buna qayıl deyiləm.*

QAYIM – bərk

QAYIŞBALDIR – yorulmaq bilməyən adam. – *Bu qədər gedib-gəlməh olmaz, sən qayışbaldırsan?*

QAYNAMA – bulaq. – *Zəngibasar mahalında bulağa qaynama da deyillər.*

QAYNARRAMAX – qab-qacağı qaynar su ilə yumaq. – *O, yağlı qabları qaynarradı.*

QAYSAVA//QAYSABA – yağda bişirilən ərik qurusu xörəyi

QAZANDİBİ – toy evinə, bəyə ərki çatan qohum-

dost cavanlar toydan sonra da bir həftə gedib-gələr, olub-qalandan yeyib-içər, buna zarafatla “qazandibi” deyirdilər.

QAZAYAĞI – həm çiy, həm də bişirilib yeyilən bitki növü. – *Qazayağı daş-çınqıllı yerrərdə daha çox bitirdi.*

QAZI-QAZI – toylarda tez-tez oynanan oyun havası. – *Cavannar meydana girib, bir gözəl qaza-qazı oynadılar.*

QAZMAX – undan və yumurtadan hazırlanıb plovun altına salınan və qızardılan lavaş. – *Uşaxlar plovun qazmağını daha çox sevərdilər.*

QƏBİRSANDIX//QƏBİRSANNIX – qəbiristanlıq. – *İrəvan Çuxurunda Novruz bayramı ərəfəsində, İlaxır çərşənbə axşamında hamı qəbirsandığa gedib, dünyadan köçmüş doğmalarını yad edərdi.*

QƏBİRÜSTÜ – İlaxır çərşənbə axşamı səhər-səhər bütün kənd əvvəl qəbiristanlığa axışib, ölüləri ziyarət edər, mollalar yasin oxuyar, əhd edənlər orada adamlara şirniyyat paylayardı. Qəbirüstündən qayıtdıqdan sonra kənddə ili çıxmamış rəhmətə gedənlərin evlərinə gedilib başsağlığı verilər, ehsanı yeyilər və ya şərbəti içilərdi. Bu mərasim “qəbirüstü” adlanardı.

QƏCƏLƏ – 1. çox danışan. – *Mən belə qəcələ adam görməmişəm;* 2. sağsağan. – *Qəcələnin həyətdə gəlməyi pis əlamətdi.*

QƏCƏMƏDAŞ – xırda yumru daşla olan oyun növü, beşdaş oyunu. Oyunda hər iştirakçı bir əlilə yuxarı daş atıb, ovcundakı beş kiçik daşı yerə töküdü. Sonra həmin daşı yenə yuxarı atıb, o, aşağı enincə yerdəki daşları bir-bir, iki-bir yığmalıydı. Başqa sözlə, şərt təkəcə yerdəki daşları yığmaq yox, həm də göydəki daşı hər dəfə

göydəcə tutmaq, yerə düşməyə qoymamaq idi. Hərəkətləri qüsursuz icra edən qalib sayılırdı. Bu oyunu əsasən qızlar oynayırdılar.

QƏÇİ – qayçı. – *O, qəçini əlinə alıb, parçanı kəsdi.*

QƏDDƏMƏK – ağac parçasını, çubuğu və ya qələmin ucunu yonmaq, yonub itiləmək, çərtmək. – *O, bıçağınan çubuğun ucunu qəddiyirdi.*

QƏFƏDAN – kiçik, hündür çaydan (**qəhvədan** sözüdür). – *Keşmişdə çayı qəfədanda qoyardılar.*

QƏHƏT – tapılmayan. – *Üç aydı kin, mağazalarda qənd qəhətə çıxmışdı.*

QƏLƏM – ağacın kəsilib əkilən şivi. – *Bağban ağaşdan iki qələm kəsib, torpağa sancdı.*

QƏLƏMƏ – qovaq ağacının bir növü, bəzi rayonlarda əbrişim, səhv olaraq çinar da deyilir. – *Qələmə ağaşdarın ən ucası sayılır.*

QƏLƏNDƏR – təqvim, kalendar

QƏMBƏR – ağlaşan. – *Qəmbəri genə ağlamax tutdu.*

QƏMƏLTİ – qatlanmayan iri mətbəx bıçağı. – *Onun əlində iri bir qəməlti varıdı.*

QƏNƏH OLMAX – qane olmaq. – *İnsan gərəh Tanrının ona verdiyi hər qismətə qənəh olsun.*

QƏNƏT – qanad. – *Sağ ol kin, bu yetimnəri qənədinin altına alıbsan.*

QƏNİRSİZ – 1. misilsiz, tayı-bərabəri olmayan. – *O, qənirsiz gözəl idi; 2. çox, həddindən artıq. – Həsən valideynlərini qənirsiz isdiyirdi.*

QƏNSİLƏR – kolxoz idarəsi, yəqin ki, rusca “kantselyarski” – “dəftərxana” sözüdür.

QƏPIYƏ GÜLLƏ ATMAX – kasıblamaq. – *Sən nəvax qəpiyə güllə atmıyıbsan kin?!*

QƏRƏM – 1. daim, həmişə. – *Onu axtarmağa dəyməz, çünkü qərəm işdədir*; 2. səbr, fasilə. – *Bir aramın-qərəmin olsun.*

QƏRƏMƏT//QARAMAT – fikir, dərd, qüssə. – *Sir-sifətinən qərəmət yağır.*

QƏRƏMƏT BASMAQ – dərdə-qəmə batmaq, tamam ruhdan düşmək, tənbellik tutmaq, həvəssiz olmaq. – *Genə onu qərəmət basıb, xeyir ola?*

QƏRR AHLANMAX – qürrələnmək, kimə və nəyə isə ümidli olmaq. – *O, övladının hər kiçik uğuruna qərrahlanırdı.*

QƏT KƏSMƏK – qat kəsmək. – *Paltarı o qədər ütüləmişdilər kin, qət kəsmişdi.*

QƏTTƏZƏ – təptəzə. – *Bu gün geydiyi paltar qəttəzə idi.*

QƏYAXMAX//QAYAXMAX – karıxmaq, çaşmaq, səhv etmək. – *Şagirdlər qəyaxıb, dərsin vaxdını səhv salmışdılar.*

QƏYİŞ – qayış. – *Qəyişi belinə bağla.*

QƏZƏL OXUMAX – boş-boş danışıb zəhlə tökmək, çərənləmək. – *Başımın üsdündə dayanıb qəzəl oxuma, tələsirəm, işim var.*

QƏZİL – keçə tükü. – *Deyillər ilan qəzildən qaçır.*

QƏZİYƏ//QƏZƏ – qəza. – *Bu da allahın bir qəziyəsidir.*

QIBLA//QIVLA – qiblə. – *O, üzünü qıblıya tutub, duva eliyirdi.*

QIDIX – bədənə toxunma nəticəsində adamda gül-mək əmələ gəlməsi. – *Uşağı qıdıqlamazdar, ətini tökər.*

QIDIĞI TUTMAX – qıdıqlanmaq. – *Eləmə, qıdığım tutur.*

QIFA – qıf

QIĞILAMAX – qorxub geri çəkilmək. – *Hə, hünərin buymuş, qısqı azca güj gələn kimi qığıladın.*

QIJQIRMAX – kiminsə üstünə şeşələnmək. – *Ağzınnan bir kəlmə söz çıxmadan üsdümə niyə belə qıjqı- rırsan?*

QILOYŞA (adam) – yaltaq, sürtük (adam). – *Mən ömrümdə belə qıloyşa qız görməmişəm.*

QIMÇİK – gödək. – *Sana elə gəlmirmi kin, bir az qımçih geyinirsən?*

QIMLAMAX – nişan almaq (daha çox Zəngibasar mahalı üçün tipikdir)

QIMZANMAX – yanını yerdən qaldırmaq. – *Bir az o yana qımzan.*

QIMZATMAX – yerindən qaldırmaq, tərpətmək. – *Oğlannar yükü yerinnən ancax qımzada bildilər.*

QINCITMAX – tamın bir hissəsini qopartmaq, aza- cıq kəsib götürmək. – *O, barmağını qapı arasında qoyub qıncıtmışdı.*

QIND – künc. – *O, çəkilib stolun bir qındında otur- muşdu.*

QINDAB – nazik ip

QIRA – 1. kal yemiş; 2. qovun növü

QIRANTI – su kranı. – *Dünənnən bəri qırantılar quruyub.*

QIRBORA – çox duzlu. – *Bu günkü yeməh qırbora olub.*

QIRCEN – qıvırcıq saç. – *Qırcennərini yığışdır.*

QIRCENNİ – qıvırcıq saçlı, dağınıq saçlı. – *Qırcen- ni qızını da gəti.*

QIRCIN – yararsız ot-ələf, mal-qara yeyib qurta- randan sonra otun qalan yararsız hissəsi. – *Malın qaba- ğınnan götürülən qırcın tövlənin bir küncünə yığılmışdı.*

QIRDUZ – həddindən artıq duzlu, şor. – *Genə xörəh qırduz olub.*

QIRXBUĞUM – bişirilib yeyilən yabanı bitki növü

QIRXLIX – qoyun qırxmaq üçün enli ağzı olan xüsusi iri qayçı. – *O, qırxlığı götürüb, qoyunnarı qırxmağa getdi.*

QIRIX-SALXAX – qırılıb-tökülmüş. – *Bir qırıxsalxax maşının var, saxlıybsan yolun ortasında.*

QIRILDATMAX – danışmaq. – *Öz-özünə qırıldadırsan da, beşdə alacağın yox, üşdə verəcəyin yox.*

QIRIM – təhər-töhür. – *Kirayənişin ev sahibinin qırımına baxıb, əşyalarını yığışdırdı.*

QIRIN-QIRTI – qırıq-quruq, çörək qırıntıları. – *O, bəyin süfrəsinin qırın-qirtisi ilə böyümüşdü.*

QIRIŞMAL – dəcəl, şuluqçu, ümumiyyətlə qınaq sözü. – *Ə, qırışmal, sana deməmişəm özünü yaxçı apar?*

QIRMIZI ALÇA – İrəvan Çuxurunda alça növü. Yumru, ceviz boyda, turşa-şirin, çox yayılan və məhsuldar idi.

QIRMIZI BADIMCAN – pomidor. – *O, qırmızı badımcan dolmasını çox xoşduyurdu.*

QIRMIZI GİLAX – İrəvan Çuxurunda gilax növü. Yəni **gilənar**, “vişnə”. Tünd qırmızı, turşaşirin, qan-qırmızı, sulu, xırda, yumru olurdu. Məhsuldar və çox yayılan idi. Gözəl mürəbbəsi olurdu.

QIRNI – xəsis. – *Hacı Qaranın başına nə gəlirsə, qırnılığınan gəlir.*

QIRRAŞDIX – ot bitməz, daşlı-qumlu, susuz yerlər. – *Qırraşdix ərazilərə tezdiynən su çəkilib abaddaşdırılacaq.*

QIRROŞ – qurumsaq. – *Ə, qırroş, mən sana deməmişəm səni bizim məhlədə görmüyüm?*

QIRSAQQIZ (adam) – tutduğundan əl çəkməyən (adam). – *Yenə qırsaqqız olub yaxamnan yapışma.*

QIRT – kürt. – *Toyux qirt yatırdı.*

QIRT TOYUX – qirt yatan toyuq. – *Qirt toyux kimi çölə niyə çıxmırsan, qorxursan umurtaların soyuya?*

QIRT YATMAX – kürt yatmaq. – *Toyuxlar bu il qirt yatmax bilmir.*

QIRTAĞAN – özünü çəkən. – *Öz aramızdı, yaman qirtağansan.*

QIRTİŞMİŞ – qırışıb-büzüşmüş. – *Onun qirtişmiş sifəti vardı.*

QIRTMIX – 1) başda kəpək. – *O, başının qirtmişini təmizdədi; 2) dəridə qaysaq. – Yarası təzəcə qirtmix bağlamışdı.*

QISQI – hədə-qorxu. – *Deyəsən, qısqı güj gəlib, işə yaman yapışbdı.*

QISNAX – qınaq. – *Yəqin ki bu qısnaxın ona bir faydası olar.*

QISNAMAX – qınamaq, danlamaq. – *Hərə bir tərəfdən qısnadı.*

QIŞ ARMUDU (PAYIZ ARMUDU və ya **DAŞ ARMUD** da deyilirdi) – İrəvan Çuxurunda armud növü. Orta böyüklükdə, payızda yığılanda göy, bərk, saxlanıb qışda yetişəndə sarı, yumşaq, sulu və çox yeməli olurdu.

QIVLA – qiblə. –

QIVRAX – 1. saz. – *Yaşına baxmıyarax, çox qivrax qalmısan; 2. zirək, cəld. – O, qivrax hərəkətdəri ilə özünün cavannarı heyran qoymuşdu; 3. xırda, balaca, kiçik. – O, boydan bir balaca qivraq idi.*

QIVŞİMİŞ – çürümüş, iylənmiş

QIYIMSIZ – simic, heç kəsə heç nə qıymayan. – *Çox qıyımsız adamsanmış.*

QIYPINMAX – 1. çəkinmək. – *Onun yad adamnaran bir damcı da qiypınmağı yoxudu*; 2. diksinmək, ürpənmək. – *O, qəfil səsdən qiypındı.*

QIZARTDAX – qırmızımtıl. – *Divara vurulmuş xalçanın qizartdax rəngi vardı.*

QIZİLÖZƏN – qida borusu (daha çox İrəvan şəhəri üçün tipikdir). – *Az bibar ye, qızılözənini yandıracaq.*

QIZIRQALANMAX – bir şeyi başqasına əsirgəmək, xəsislik etmək. – *Mən sənnən ötrü heş vax heş nəyə qızırqalanmamışam.*

QİDİK//QİDIX – keçi balası, çəpiş. – *Genə keçinin qidiyi yoxa çıxıb.*

QİDİYOL – uşaq oyun növü. Uşaqlar tabaşirlə yerdə kvadratlar çəkər, yastı daşı tək ayaqla bu kvadratlarda gəzdirərdilər. – *Qidiyol qız uşaxlarının ən sevimli oyunu idi.*

QRİBDİŞİN – gülü özündən olan parça növü. – *Qribdişin parçadan həm don, həm də yaylıx olur.*

QOBUX – qoyunun sidik kisəsi (daha çox Zəngibasar mahalı üçün tipikdir)

QOCA KALLAX – lap qoca kişi. – *Qoca kallax özünən qırx yaş cavan qıznan evlənmək eşqinə düşüb.*

QODEN//QODEM – vəzəri. – *İrəvan Çuxurunda qodem kimi tanınan göyərti növünü başqa bölgələrimizdə vəzəri, acitərə kimi tanıyıllar.*

QODUXLUX – türmə, həbsxana. – *Belə hərəkətdərə görə adamı qoduxluğa basıllar.*

QODUXŞAMAX – şiltaqlıq etmək, şinəşmək. – *Uşağı bu qədər qoduxşatmazdar.*

QOLAY – münasib, rahat, asan. – *Bu iş bir o qədər də qolay iş deyil.*

QOLAY-QOLAY – hər deyəndə, hər dəfə. – *Belə iş*

qolay-qolay adam əlinə keçməz.

QOLÇAX – çörəyi təndirə yaparkən qola keçirilən xüsusi parça tikmə. – *O, təndirə çörəh yapanda mütləq qoluna qolçax taxırdı.*

QOLLO – balacaboy adam, gödəksaç. – *Onun bir qollo qızı vardı.*

QOM – topa, kom halda. – *Get baxçadan toyuxlara bir qom ot yığ gəti.*

QOMARMAX – başına yığılmaq, mühasirəyə almaq. – *Adamnar bir andaca başımıza qomardılar.*

QONQUTMAX – gəlib yanında durmaq, çöməlib oturmaq. – *Nə qonqudubsan bura, get işinnən məşğul ol.*

QOPARAĞINI GÖTÜRMƏK//QOVARAĞINI GÖTÜRMƏK – qovub uzaqlaşdırmaq. – *Onun qovarağını elə götürdülər kin, bir də bu tərəflərə dolanmaz.*

QORA – yetişməmiş turş üzüm. – *Arı sancan yeri qoraynan sürtəndə arğısını götürür.*

QORABIŞİRƏN AYI – yayın orta ayı – 15 iyuldan 15 avqusta qədər olan dövr. – *Genə qorabişirən ayı gəldi, isdidən qırılacıyız.*

QORAZI//QOROZ – lovğa, yekəxana, ədabaz. – *Çox qoraz adamdı.*

QORMA-QODUX – uşaq-muşaq. – *Küçədə səhərə qədər hay-küy salannar hamısı qorma-qoduxlar idi.*

QOTAZ – qoyunun və ya keçinin boğazından sallanan bir cüt vəz

QOVAX – başda yaranan kəpək. – *Neyniyirəmsə, bu qovağın qabağını alabilmirəm.*

QOVALAMAX//QAVALAMAX – qovmaq. – *Uşaxlar toyuxları qovalıyıb həyətdən çıxartdılar.*

QOVUNA GETMƏK – bir işin incəliyinə varmaq. – *Sən nahax bu işin bu qədər qovuna gedirsən.*

QOVURĞA//QORĞA – qovrulmuş buğda. – *Qışda nənəm hər axşam səjda bizə qorğa qovurardı.*

QOVRA – yiyə. – *Qovra olsaydı, bu bıçaqları yaxşı itilirdih.*

QOVUD – əl dəyirmanında çəkilməmiş buğdadən və doşabdan, yaxud şəkər tozundan hazırlanmış çərəz növü. – *Uşax vaxdı anamın hazırıradığı qovudun dadı hələ damağımnan getmiyib.*

QOVURMA//QORMA – qovrulub qısa saxlanan ət. – *Qormaynan bişirilən xörəh təzə ətnən bişirilən xörəhdən qat-qat daddı olur.*

QOVURMA//QORMA QAZANI – qapaqlı böyük qazan (daha çox Vedibasər mahalı üçün tipikdir). – *Qorma qazanı qorma qovurmağ üçün əvəzsizdir.*

QOVURMALIX//QORMALIX – 1) qovurma hazırlanması prosesi. – *İrəvan Çuxurunda qormalix bir çox incəlihləri olan böyüh bir mərasim idi;* 2) qovurma üçün nəzərdə tutulmuş heyvan. – *Arvad, qormalix almışam, hara bağlıyım?*

QOVZAMAX – qaldırmaq, çevirmək. – *O, başını qovzuyub adamnara baxdı.*

QOYUNGÖZÜ – yumru giləli üzüm növü

QOYUNITİ – qurdbasər iri çoban iti. – *Sürüyə yaxınnaşannarın qarşısını iri qoyunitdəri kəsdi.*

QOZ-QOZ (danışmaq) – yekə-yekə (danışmaq). – *O, dosdunun qoz-qoz danışdığını görüb, söhbəti dəyişdi.*

QOZ-QOZ (oynamaq) – meydan sulamaq, hədə-qorxu gəlmək – *Sən kimnən qoz-qoz oynadığını bilirsənmi?*

QOZA – neft lampasının odluğu

QU DEYİRSƏN QULAX TUTULUR – yəni heç kəs yoxdur. – *O, dörd tərəfə göz gəzdirdi, gördü qu deyir-*

sən qulax tutulur.

QULAĞAĞİRƏN – 1) cücü növü; 2) hiyləgər, qılıqlı adam. – *Qulağagirən adamdan uzağ ol.*

QULUNC – bel ağrısı, əzələ ağrısı. – *Son zamannar o, tez-tez qulunc olur.*

QUNDAQ – 1. qarğıdalı məhsulunun qabıqlı vəziyyəti. – *Uşaxlar qarğıdalı sahəsinə girib, hərəsi bir qucax qundağnan geri döndülər; 2. körpə, bələkdə olan uşaq. – O, qundağı divanın üsdünə qoyub, o ğiri otağa keşdi.*

QUNDUR – ağıl. – *Ağzını açan kimi elçilər gördülər kin, qızın qunduru əskihdi.*

QURAMA – uydurma, yalan. – *Bu işdərin hamısı quramadi.*

QURCALANMAX – yerində qurdalanmaq. – *O, yerində qurcalana-qurcalana qalmışdı.*

QURCUXMAX – yerində sakit oturmayıb sağa-sola tərpnəmək. – *Anası uşağın qurcuxduğunu gördü.*

QURD ÜRƏYİ YEMƏK – qorxmaz olmaq. – *Zalım oğlu elə bil qurd ürəyi yeyib, heş nədən qorxmur.*

QURDYEMƏZ – 1. heyvanda qida borusu – *Qəs-sab ətin qurdyeməzini kəsib atdı; 2. çirkin (adam). – Qurdyeməz özünən başqa heş kəsi bəyənmir.*

QURĞU – düzən, qayda-qanun. – *Fələyin qurğusu belədi.*

QURSAĞI DAR – darqursağ, hövsələsiz. – *Sən nə qədər qursağı dar adamsan!*

QURSAĞINDA QALMAX – niyyəti gözündə qalmaq. – *Çox umuddanma, qursağında qalar.*

QURSAX – 1. canlıların mədəsində olan bir hissə; 2. mədə

QURTUM – udum. – *Suyu qurtumnan iç.*

QURUD – qurudulmuş süzmə, qatıq

QURUD AŞI – xörək növü

QUŞDİLİ – arqo, kiçik bir qrupun ümumi milli dildən fərqli olan şərti jarqonu. – *Onnar quşdili danışdırlar.*

QUŞƏPPƏYİ – bişirilən və çiy yeyilən yabanı bitki. – *Uşax vaxdı quşəppəyini ovcumuzda ovub, duznan yeməhdən doymazdıx.*

QUŞQUN TƏKLİFİ – yalançı təklif, nəzakət xətrinə edilən təklif

QUYMAX – unla, şəkər tozu ilə və yağla bişirilən xörək növü. – *Quymağı bir az qızardanda daha yeməli olur.*

QUYRUX BULAMAX – yaltaqlanmaq. – *Kişi quyrux bulamaz.*

QUYRUX DOĞAN AY – avqustun ikinci yarısı

QUZUQULAĞI – həm çiy yeyilən, həm də dovğa bişiriləndə istifadə olunan yabanı bitki növü

QUZULAMAX – 1) torpağın nəm, yağ olması nəticəsində uçub dağılmış, dağılıb tökülməsi. – *Dívar son zamanlar tamam quzuluyub gedir;* 2) yumşalmaq, sözünü geri götürüb razılaşmaq. – *Əvvəl-əvvəl çox sərt başdadı, sora yavaş-yavaş quzulamağa başdadı.*

QÜRRƏLƏNMƏK – 1. lovğalanmaq. – *O, genə qürrələnməyə başdadı.* 2. güvənmək. – *Sən kimə belə qürrələnirsən?*

QÜVVƏT – qüvvə. – *O, indi içində böyük bir qüvvət hiss eliyirdi.*

QÜVVƏTDİ – qüvvəli. – *Onun qüvvətli qolları, qüvvətli biləhləri varıdı.*

LƏĞİM – yeraltı yol. – *Onnar evin altınnan lağım atmışdılar.*

LAPDAN – qəfildən. – *Sözü heş vax adama belə lapdan deməzdir.*

LARI – toyuq cinsi; döyüşkən toyuq və ya xoruz

LAS-LAS – qat-qat

LATAYIR – söyüş, nalayiq söz. – *Min cür latayır eşitməhdən bezmişdi.*

LATİK – çəkələk, sürütmə

LAVAŞ – çörək növü, yuxa (Azərbaycanda bu çörək növünə *İrəvan lavaşı* da deyirlər). – *İrəvan Çuxurunda yapılan lavaş öz nazihliyiynən seçilərdi.*

LAVAŞA – turş giləmeyvə mətindən hazırlanmış, lavaş kimi yayılıb qurudulan turşu növü

LEHMƏ – duru palçıq, bataqlıq

LEJAN – bol, çox. – *Bu il bağımızda məhsul lejandı.*

LEJDƏNMƏK – qoxmaq, iylənmək, çürüyüb xarab olmaq. – *İydən hiss olunurdu kin, heyvanın cəsədi artıx lejdənib.*

LEŞ – 1. meyid, cəsəd. – *Ölmüş heyvanın leşinə sahib çıxan yox idi,* 2. bədən. – *Leşini çək o yana.*

LEŞİM – düz bağırsağın bayıra çıxan hissəsi

LEYLAŞ – mahir, bacarıqlı. – *Qumar oynamaxda onnan bacarmax çətindi, çünkü o bu işin leylaşdı.*

LEYSAN – şıdırğı yağış. – *Bir anın içində hava oldu, leysan başdadı.*

LƏÇƏR – həyasız. – *Məhləmizdə bir ləçər qız var, ta allah gösdərməsin.*

LƏĞƏR – çox yeyən, qarınqulu. – *Uşağı ləğər elə-*

məzdər.

LƏHLƏMƏK – töyşümək. – *O, ləhliyə-ləhliyə özünü çatdırdı.*

LƏXŞƏK – lağlağı (daha çox İrəvan şəhəri üçün tipikdir). – *Çox ləxşəh adamsan.*

LƏXŞƏKLİK – lağlağılıq (daha çox İrəvan şəhəri üçün tipikdir). – *Bu qədər ləxşəhli olmaz, bəsdı.*

LƏLƏDAĞ – əl aparıb aman gətirmək. – *Hamı təzə qonşudan lələdağ idi.*

LƏLƏŞ – yaxın dostu ünvanlanan söz, “qaqaş” mənasında. – *Lələş, bir dəfə də bizi eşit.*

LƏLİK – yorğun, giryən. – *Düz bir ildi kin, sən bu yollarda ləlihsən.*

LƏLİK OLMAX – yorulub əldən düşmək. – *Bir işin arxasınca yüz dəfə gedib-gəlməhdən ləlih olmuşam.*

LƏLİMƏK – əldən-ayaqdan getmək. – *Hələ bu harasıdı, hələ çox ləliyəcəhsən.*

LƏLÖYÜN – son nəfəsdə, son anda. – *Lələyün evə çatdım.*

LƏMİS OLMAX – halsız, süst olmaq. – *Xəsdə yataxda ləmis yatırdı.*

LƏMPƏ – 1. lampa; 2. çıraq. – *Ay uşax, işıqlar keşdi, ləmpəni gəti; 2) tavan. – Evin ləmpəsi tökülüb gedir.*

LƏNGƏR VURMAX – müvazinətini itirmək. – *O bir annix ləngər vurdu, sora özünü düzəltdi.*

LƏPİK – 1. yastı. – *Uşaxlar çaylaxdan xeyli ləpik daş yığıb gətmişdilər. 2. çəkələk, sürütmə ayaqqabı. – O, ayağında ləpik həyətdə dolaşırdı.*

LƏVƏRƏ – iri, sallaq (dodaq). – *Onun ləvərə dodaxları vardı.*

LİĞ – duru palçıq. – *Lığa girmə.*

LİĞ-LİĞA – palçıq bataqlığı, duru palçıq gölməçə-

si. – *Yağışdan sora küçəmiz lığ-lığa olmuşdu.*

LİGİRS – yaxşı bişməmiş, içi xamırlı. – *Çörəyin içi lığirs idi.*

LIX – lax (yumurta). – *O, lıx yumurtaları zibilliyə atdı.*

LIX ÇIXMA – 1. toyuğun altına qoyulan yumurtaların xarab olması. – *Yumurtalar lıx çıxdı*; 2. yalan çıxma. – *Bu məsələ də belə lıx çıxdı.*

LIXLAMA – dopdolu. – *Çayda balıq lıxlama idi.*

LIXLAMAX – 1. laxlamaq. – *Maşının təkəri lıxlı-yırdı*, 2. ağzına qədər doldurmaq. – *İstəkanı bu qədər lıxlama.*

LIRT – boş, gen (bədən, paltar). – *Paltar əyninə lirt dururdu.*

LİCİM – paltar, geyim, əyin-baş; – *O, bir il idi kin, licimini dəyişmirdi.*

LİLLƏTMƏK – gizlətmək, aradan çıxartmaq, yox etmək. – *Arvad köhnə əşyaları hara lillətməmişdisə, gözə dəymirdi.*

LİMHALİM – dopdolu, ağızbaağız. – *Çəlləyin içi limhalim dolu idi.*

LOBU – lobyə. – *İrəvan Çuxurunda lobunun “qırx-günnüh” və “dırmaşan” adlanan növləri daha çox əkilirdi.*

LOXMA – iri tikə. – *İmkan ver, qoy bir loxma çörəh yeyim.*

LOXMALAMAX – loxma-loxma yemək. – *O, qarşısına qoyulan yeməyi loxmalamağa başladı.*

LOMBA – iri parça, yekə tikə. – *Dəvə kişinin üzünə bir lomba tükürdü.*

LOMBALAMAX – tikələri iri-iri yemək. – *Qardaş, mən mıcı-mıcı yeyə bilmirəm, mənimki lombalamaxdı.*

LOPA – 1. hikkə. – *Onda olan lopa heş kəsdə yoxdu; 2. topa. – Göydən yerə lopa-lopa qar yağırdı; 3. sabun bişirilərkən çıxan qalıq, çöküntü, tullantı. – Keşmişdə kasıbçılıxdan sabın yerinə lopa işdədənnər də varıdı.*

LOPUX – 1. barmaqların ucu ilə şişirdilmiş ovurda vurulan yüngül zərbə – *Onnar beş lopuxdan məşdəşdilər; 2. boş şey.*

LÖH (adam) – 1. asta yerişli. – *Yorulmuş qoca löh-löh yeriyirdi; 2. boş. – O, çox löh adamdı.*

LÖHMƏ – duru palçıq

LÖPBƏZ//LOPBƏZ – özündən razı, gopçu, lovğa. – *O, löpbəz adam idi.*

LÖPBƏZDƏNMƏK – özündən demək. – *Yaxcı, az löpbəzdən.*

LÖPBƏZDİK – lovğalıq. – *Löppəzdih yaxcı xəsiyət dəyil.*

LUMBULLATMAQ – lüm-lüm udmaq, çeynənməmiş udmaq. – *O, əlinə keçəni lumbulladırdı.*

LÜL-QƏMBƏR – sərxoş. – *Onnar yeməhxanadan çıxanda lül-qəmbər idilər.*

LÜLÜK – lülək. – *Çaydanın lülüyü axıdırdı.*

LÜMBƏ (toyuq) – qısaquyruq toyuq. – *Bizim bir lümbə toyuğumuz vardı.*

MAA//MANA – mənə. – *Maa bir sözü beş dəfə demə.*

MAC – kotanın, cütün, xışın dəstəyi

MACAR – çaxır növü

MAÇA – qoyunun qol əti. – *Qoyunun maçasınnan yaxçı xaş olur.*

MADAR – tək, bircə, yeganə. – *Dədəsinin, anasının madar oğludu.*

MAĞAR – toy çadırı. – *Mağar qurulmuşdu.*

MAĞİL – heç olmazsa, yaxşı ki, sən ki (ara sözü). – *Mağıl sən bu məsələnin mahiyyətini bilirdin, gərəh mənə əvvəldən xəbərdar eliyəydin.*

MAĞMUN – fağır, yazıq. – *Adam gərəh bu qədər mağmun olmasın.*

MAHNA – bəhanə. – *Əlinə yaxçı mahna keçib.*

MALAÇA – İrəvan Çuxurunda tez yetişən armud növü. Sarı, uzun, lampavari, şirin, sulu, ətirli, nazik, zərif qabıqlı olurdu. Çox əkilən, çox yayılan, çox yeyilən, çox məhsuldar növ idi.

MALAĞA – çömçə (daha çox İrəvan şəhəri üçün ti-pikdir)

MALALAMAX – işi düzənə çəkmək, ört-basdır etmək. – *Sən bu işi nahax malalıyırsan.*

MALLEY – key, gec qanan. – *Bəsdi malley oldun, bir az diribaş ol.*

MALLEYLİK – keylik, gec qananlıq. – *İncimə, sənin başına nə iş gəlibsə elə malleyliyinnən gəlib.*

MAMAÇA – mama, uşaq tutan qadın. – *İrəvan Çuxurunda uşaq tutan qadına mamaça deyillər.*

MAMILI-MATAN – özünü xanım kimi apanan,

ərköyün. – *Onu uşaxlıxdan mamılı-matan böyüdüblər.*

MAN – eyib, nöqsan. – *O, özünə man bilmiyənnən sora, bizə nə düşüb.*

MANDA – bişirilib yeyilən və ya duza qoyulan yabanı bitki, xımı. – *Yayda dağdan manda yağmağa elliyənən gedərdih.*

MANDIXMAX – çaşıb qalmaq. – *Oğlan mandıxıb qalmışdı, nə deyəcəyini bilmirdi.*

MANSIRA – mühasirə. – *Əsgərrər mansırıya düşdühlərini çox gej annadılar.*

MANŞIR – nəm-nişanı olan, bəlli. – *Ala itdən manşırdı (xalq məsəli).*

MANŞIRRAMAX – nişanlamaq, işarə qoymaq. – *Manşırradığım ağaşdara xüsusi qulluğ eliyirəm.*

MANŞIRRI – nişanlı, tanınan. – *Mənim əşyalarım hamısı manşırrıdı.*

MARITDAMAX – pusmaq, güdmək. – *Pişiş siçan marıtdıyan kimi nə gözünü zilliyibsən üzümə?*

MAŞ – qırmızı və ağ rəngli xırda lobyə növü. – *Aşınkı maşdı, maşınkı aş.*

MATAH//MATAX – nadir tapılan, qənimət şey. – *Aranda bitən hər şey yaylaxda matah sayılır.*

MAYA – 1. çörək və çörək məhsulları bişirilən zaman xamıra qatılan acıxəmrə və ya droj. – *Xəmirə maya qatmasan qıjqırmaz;* 2. pendir hazırlamaq üçün ilıq südə vurulan maddə. Bu maddə əsasən heyvanın qurudulmuş qursağından hazırlanardı. – *Südü bişirənnən sora tam soyumamış mayalamax lazımdı.*

MAYAXOŞ – meyxoş, turşməzə. – *Bu alça növü nə turşdu, nə də şirin, mayaxoşdu.*

MAYALANDIRMAX – təzə doğulmuş heyvanı ilk dəfə əmizdirmək. – *Gülsüm arvad buzovu mayalandırdı.*

MAYIF – gözdən şikəst, kor. – *Onun elə bir eybi yoxdu, bir gözdən mayıfdı, bir də ağıldan saqqat.*

MAZAX – zarafat, əyləncə. – *Mənimki mazaxdan keçib.*

MAZAXLAŞMAX – zarafatlaşmaq. – *Get mazaxlaşmağa tayını tap.*

MEÇİD – məscid. – *İrəvan Çuxurunda, deməh olarkin, hər kəndin öz meçidi vardı.*

MERƏT – ölü paltar, ölüyə məxsus əşya, hər hansı xoşagəlməz əşya. – *Bu merəti ortalıxdan yığışdırın.*

MƏĞLƏTƏ – mübahisə, qalmaqal. – *Yığışdırın bu məğlätəni.*

MƏHLƏ – məhəllə. – *Hər məhlənin yazılmamış öz qanun-qaydaları olur.*

MƏXLƏS – xülasə. – *Məxləs, axırda taylı tayını tapdı.*

MƏKƏ – qarğıdalı (daha çox İrəvan şəhəri üçün tipikdir). – *İrəvan şəhərində qarğıdalıya məkə də deyirdilər.*

MƏLƏFƏ – döşək ağı, prostın, uşaq anadan olduğu zaman büküldüyü parça. – *Ev yiyəsi tələsik yataxların mələfələrini yenisi ilə əvəz etdi.*

MƏLƏK-DÜMBƏLƏK – uşaq oyun növü, çiling-ağac. Oyun bir qarış enində ucları yonulmuş çilingdən və ondan 5-6 dəfə böyük ağacdən ibarət olardı. Ağacı çilingin küncündən vurub qaldırar və yeddi dəfə çiləyərdilər. Kim çiləyə bilərdisə, oyunu o başlayardı. Oyunu başlayan dairə çəkib onun içindən ağaqla çilingi gücü çatan qədər uzağa vurardı. İkinci oyunçu həmin uzaqlıqdan çilingi birinci oyunçunun əlindəki ağaqla qoruduğu dairəyə atmağa çalışardı. Ata bilsə, birinci oyunçu uduzmuş sayılır, oyun digər oyunçuya keçirdi.

MƏLYƏT – dəyər. – *Bu işin məlyəti nədi kin, bu qədər həyəcənnənirsən?*

MƏMƏZAN – uzunsov. – *Qış sərt keçirdi, hər yan buz bağlamışdı, evlərin çardaxlarınnan buz məməzannarı sallanırdı.*

MƏRƏCÖYÜZ//MƏRƏÇÖYÜZ – pəncər növü, qulancaq; çeçələ barmaq nazikliyində uzanıb dik qalxan bu bitkilər göbələklə birlikdə ya odda ütülüb, ya da tavada qızardılıb yeyilərdi.

MƏRƏK – ot, saman saxlanılan yer. – *Qışın yaxınlaşmağına baxmıyaraq, mərək hələ də boş idi.*

MƏRƏKƏ – 1. yığıncaq, yığnaq. – *O, çoxlu xərs çəhmiş, böyüh bir mərəkə düzəltmişdi; 2. dava-dalaş, hay-küy. – Toyun axırına yaxın mərəkə düşdü, ağız deyəni qulağ eşitmirdi.*

MƏRGİZ – əkin sahəsində, bostanda şırım açmaq, kiçik arx qazmaq üçün dəmir alət. – *Keşmişdə əkin sahəsində işdərin çoxu mərgiznən görülərdi.*

MƏRGİZDƏMƏK – əkin sahəsini mərgizlə şırımlamaq, kiçik arx çəkmək. – *Kolxozçular sahəni mərgizdiyib qutarannan sora evə buraxıldılar.*

MƏRZƏ – reyhanaoxşar ətirli göyərti; onu daha çox küftəyə vururlar. – *Mərzə reyhana oxşasa da, onnan çox fərlidir.*

MƏSXƏRƏ//MASQARA – lağ. – *Bu qədər məsxərə lazım deyil.*

MƏSXƏRƏYƏ QOYMAX – ələ salmaq. – *Onnar təzə gələn işçini məsxəriyə qoymağa başdıyanda mən otaxdan çıxdım.*

MƏŞƏDİ (toyuq) – boynunun tükü tökülmüş toyuq. – *Toyuxların üçü məşədidir.*

MƏŞƏPAŞA – çox yeyən adam

MƏTƏL – məhəttəl. – *Mən onun hər işinə mətəl qalmışam.*

MICI-MICI – yavaş-yavaş. – *Hərəkətin kimi, yeməyin də mıcı-mıcıdı.*

MİĞDISI – yekəqarın, çoxyeyən. – *Harada yeməh varsa, bizim miğdısı ordadı.*

MİĞMİĞİ – 1. ağcaqanad. – *Bu il miğmiği əlinnən tərpenməh olmuyacax; 2. yavaş tərpenən adam. – Miğmiği olma, qızım, bir az cəld tərpen.*

MINDAR – murdar. – *Üsd-başının mindarranacağınnan qorxduğunnan hamıdan uzax gəzirdi.*

MİRÇALIX – saqqız kolu

MİRÇALIX SAQQIZ – saqqız kolunun şirəsindən alınan təbii saqqız növü, qanatma saqqız

MİRİX – dişsiz. – *Dişdəri tez töküldüyü üçün hamı onu mırıx deyə çağırırdı.*

MİRİZ – qaş-qabaq. – *Genə niyə mırızını sallıyıbsan?*

MİRİZ-DAMAX – qaş-qabaq. – *Mırız-damağın yernən gedir, de görüm neynəmişəm* (bir mahnıdan).

MİROVA GƏLMƏK – pişiklərin cütləşməsi. – *Mırova gələn pişiklərin səs-küyünnən səhərə qədər evdə ya-ta bilmədih.*

MİRT – 1. çirk. – *Mətbəxdəki qab-qacax tamam mirt içindəydi; 2. çohbət, söz. – Otu, sənnən bir az mirt vurax.*

MIRTDAMAX – qab-qacağı çirkləndirmək. – *Evdəki qab-qacağın hamısını mirt dama!*

MIRTDANMAX//MIRTILDAMAX – mızıldaya-mızıldaya deyilmək, öz-özünə danışmaq. – *Dodağının altında az mirt dan. Və ya: – Mirtıldama!*

MIRTLI – çirkli. – *Mətbəxə keçib gördü kin, qab-*

ların hamısı mirttdi.

MISMAX – susmaq, səsini içinə çəkmək. – *Uşax mısıb bir künşdə otumuşdu.*

MISMIRIX – qaş-qabaq. – *Xeyir ola, bu nə mismirixdi?*

MISMIRIĞINI SALLAMAX – qaş-qabağını tökmək. – *Uşaxlar mismirixlərini sallamışdılar.*

MISMIRIXLI – qaş-qabaqlı. – *O, bütün günü mismirixli gəzdi.*

MIZ QOYMAX – qulp qoymaq, irad tutmaq. – *Hər şeyə miz qoymağa bir dənəsən.*

MIZMIZI – lazımsız qədər çox ehtiyatlı, hər şeyi bəyənməyən, vasvası. – *Mən ömrümdə belə mızımı adam görməmişəm.*

MİCAS – xasiyyət, iy-dadbilmə hissiyatı. – *Micası pis olduğu üçün hər yerdə yeməh yemirdi.*

MİÇƏKGƏN – miçətkən; ağcaqanad, milçək və s. həşəratlardan qorunmaq üçün tənzifdən qurulan yataq örtüyü. – *O, ağacın altında özü üçün yaxcı bir miçəkgən qurmuşdu.*

MİL – yoğun tir, taxta atma. – *Evi tikib qutardıxdan sora usda damın millərini atdı.*

MİLAX – İrəvan Çuxurunda irigiləli üzüm növü. İki növü olurdu: ağ milax, qırmızı milax. Kişmişidən iri, sulu, şirin, nazik dəriyəli olur, 15 iyulda yetişirdi.

MİNGİRRƏMƏK – gözaltı etmək. – *Oğlan qonşunun qızını mingirrəmişdi.*

MİRQƏZZƏB – cəllad, qəddar. – *Ömrümdə elə nainsaf, mirqəzzəb adam görməmişəm.*

MİSİR BUĞASI – ifrat kök adam haqqında işlədilən təhqiramiz ifadə. – *Zalım oğlu elə kökəlib, elə bil Misir buğasıdı.*

MİSQALI//AĞ ÜZÜM – İrəvan Çuxurunda üzüm növü. Üç növü vardı: **1) Adi misqalı.** Yumru, ağ, sulu, nazik qabıqlı, şirin olurdu. **2) Erkək misqalı.** Adi misqalıya nisbətən qalın qabıqlı, sıx salxımlı, yaşılmıtl giləli olurdu. **3) Əlvən misqalı.** Misqalı adlansa da, onlara oxşamırdı. Qırmızı-sarımtıl rəngdə, misqalıdan böyük və qalın qabıqlı, şirin və dadlı olurdu. Salxımları iri və uzun idi, iyulun ortalarında yetişirdi.

MİSMİL – təmizkar. – *O, işində də, evdə də çox mismil qızdı.*

MİTİL – döşək, yastıq torbası, ağı. – *Yorğan-döşəyin üzü o qədər üzülmüşdü kü, mitili çöldə qalmışdı.*

MİTİLİNİ ÇÖLƏ ATMAX – qovmaq. – *Axırda onun da mitilini çölə atdılar.*

MOÇAR – ağacın xırda kökləri. – *Ağacın moçarı həyətin ortasına qədər işdəmişdi.*

MOÇUX ELƏMƏK//MOÇUXLAMAX – bizdəmək, dürtmələmək, barmaq eləmək. – *Moçuxlama, qoy oturduğu yerdə otursun.*

MOLLA ÜZÜMÜ – İrəvan Çuxurunda üzüm növü, ağ, yumru, qalın qabıqlı, iri tumlu, sulu gilələri, uzun salxımları olurdu

MOR DÜŞMƏK//MORRANMAX – qurd düşmək. – *Konfətdər qalib tamam morranmışdı.*

MÖÇÜK – büzdüm. – *Toyuğun möçüyü bişəndə çox daddı olur.*

MÖHRƏ – divar palçığı. – *Keşmişdə evlər möhrəynən suvanırdı.*

MÖHÜB – ev əşyası. – *Qonşu qonşuya möhübə gedər.*

MÖV – üzüm tənəyi. – *O, səhərdən mövlərə qulluğ eliyirdi.*

MURAZ – istək, arzu, murad. – *Tanrı hamını murazına yetirsin.*

MUSUR – tarlalarda yayın istisində işçilərin daldanması üçün tikili. – *Musur sahənin başında yerrəşirdi.*

MÜCRÜF (etmək) – zay etmək. – *Yediyini yeyir, yemədiyini mücrüf eliyir.*

MÜTRÜF – görməmiş. – *O, çox mütrüf adam idi.*

NACAX – mətbəxdə işlətmək üçün kiçik əl baltası. – *O, nacağı əlinə alıb, əti dorğamağa başladı.*

NAĞILLAMAX – nağıl etmək, danışmaq. – *O, hadisəni mənə təzədən nağılladı.*

NAQQAL – çox danışan adam. – *Sən nə naqqal adamsan ə!*

NAQQALLIX – uzunçuluq. – *O, bütün pis xəsiyətdərini tərgitdi, naqqallıxdan başqa.*

NARGİLƏ//NAR DƏNƏSİ – İrəvan Çuxurunda becərilən kiçik giləli üzüm növü

NARINCI (ZƏFƏRAN və ya **GƏMİRMƏ** də deyirdilər) – İrəvan Çuxurunda şaftalı növü. Müxtəlif böyüklükdə və formada, sarı-qırmızı rəngdə olur, tumdan ayrılmazdı. İyulun axırlarında yetişirdi.

NAZBALIŞ – qu tükündən düzəldilmiş iri balıq. – *O, başını nazbalışa qoyan kimi yuxuya getdi.*

NEYBƏT – çirkin, kifir, eybəcər. – *Mən ömrümdə belə neybət adam görməmişəm.*

NƏFƏR – ailə üzvləri. – *Nəfəri də götü, axşam bizə gəl.*

NƏFİT//NƏVİD – neft

NƏM-NÜM – naz-qəmzə. – *Nəm-nüm eləmə, alacaxsansa al, yaxçı paltardı.*

NƏMÇİK – nəm, yaş. – *Buralar nəmçihdi, çox otuma, xəsdələnersən.*

NƏMƏNƏ – nə. – *O, nəməne adamdı kin, mənim sözümü danışır.*

NƏMƏR – toyda ev sahibinə və çalğıcılar verilən pul. – *Biz nəmərimizi salıb toydan çıxdıx.*

NƏMİŞDİK – nəm yer, nəm çəkən yer. – *Mən bu-*

rada qala bilmərəm, bura bir qədər nəmişdihdi.

NƏS – nəhs, tərs. – *Nəs gətimə, inşallah işdər düzələr.*

NƏSDİK – nəhslik, tərslik. – *Çox nəsdih eləmə, allaha xoş getməz.*

NƏTƏRƏS – həmişə işi, sözü tərsə çəkən adam, nataraz. – *Özü kimi nətərəsi bir də özüdür.*

NƏVERİM – bir şeyə yaramayan, lazımsız. – *Harda nəverim şeylər varsa, sən tapıb alırsan.*

NƏZİK – nazik, yuxa. – *Əynin nəzihi, xəsdələnersən, get qalın geyin.*

NIX DAYANMAX – yorulub əldən düşmək. – *O, sözünün üstündə nix dayanmışdı, dönmürdü kin, dönmürdü.*

NIX DEYİNCƏ – sona qədər, yorulunca. – *Qonaxlar nix deyincə oynadılar.*

NİNIX – 1. burnunda danışan. – *Qonşunun bir nınix qızı var;* 2. əlindən iş gəlməyən. – *Onnan nə qoçaxlıx gözdüyürsən, nınığın biridi.*

NİRXİZ – başqasının pisliyini istəyən, xənnas (adam). – *Çox nırxız adamdı, heş kəsin yaxşılığını isdəməz.*

NİYAZ – İrəvan Çuxurunda qurbanlıq növü. Ni-yazı xəmindən bişirərdilər. O, həmcə Sacarasınnan kiçik olar, xəmiri südlə yağrular, bir az da şəkər və ya bal qatı-lardı. Onu sacda və ya təndirdə bişirər, hissələrə bölüb camaata paylayardılar.

NOBAT – 1. növbə. – *Heç kəs irəli soxulmasın, hərə öz nobatını gözdəsin;* 2. növbə ilə qoyun-quzu otarılma-sı. – *O, bu gün evdə yoxdu, səhər tezdən nobata gedib.*

NOQARA – dəvəyə vermək üçün arpa unundan və ya kəpəkdən hazırlanmış çörək.

NÖVRƏST – İrəvan Çuxurunda ərik növü, yəni tez yetişən. Ən erkən, gilasa birgə yetişən növ idi. Ağ, yumru, sulu idi. O qədər şirin olmurdu.

NÖYÜS – nəfs. – *Onun çox pis nöyüsü var, adama mütləq ziyan yetirir.*

OBAŞDAN – tezdən, sübhdən. – *Obaşdan yuxudan durub bütün işdəri görməh lazımdı.*

OCAX – əkində toxum əkmək üçün açılan çala. – *Kolxozçular qarpız toxumlarını ocaxlara atıb, üsdünü torpaxladılar.*

ODDAMAX – acılamaq. – *Qabağına kim çıxırdısa, odduyub buraxırdı.*

OĞAL – o yan, o tərəf. – *Mən yolun oğalına keçirəm, oturub səni gözdüyəcəm.*

OMA – omba. – *Deyəsən, oması qırılıb.*

OMAC – unun su çilənib ovulmuşu. – *Özünə omac ova bilmir, başqasına ərişdə kəsir (atalar sözü).*

OMAC AŞI – omacdən bişirilən duru xörək. – *Anam omac aşını həmişə əvəliklə bişirirdi.*

ON BEŞ İNƏYİ SAĞINA GƏLMƏK – oturduğu yerdən durmaq istəməyən tənbel adam. – *Elə oturub, elə bil on beş inəyi sağına gəlir.*

ORALIQ OLMAX – narahat olmaq, bir işi həyata keçirmək üçün hərəkət etmək. – *Qonşu çox danışıdı, amma mən oralıq olmadım.*

ORDUBAD ƏRİYİ – İrəvan Çuxurunda ərik növü. Cevizdən azca böyük, sarı, şirin, şirəli, nazik qabıqlı idi. Daha çox qurudulurdu.

ORTAYAGİRMƏ – Dirədöyməyə yaxın xalq oyun növü. Lakin dirədöymədən fərqli olaraq, bu oyunda qayış olmazdı. Oyunçular iki dəstəyə ayrılar, cızığın içərisindəkilər qol-qola çatıb üz-üzə dairəvi dayanar, arxaları cızığın bayırındakılara düşərdi. Bir nəfər cızığın içərisindəkiləri qoruyar, bayırdakılar isə cızığı ayaqlamadan tullanıb içəridəkilərdən birinin belinə minməyə çalışardı.

İçəridəki qoruyucu cızıqdan çıxmaq şərti ilə ayağı ilə bayırdakılardan birinin ayağına toxunsa və ya cızığın içindəkilərdən birinin belinə minən sürüşüb, ayağı yerə dəysə yaxud da ki yerə bir pəncə boyu yaxınlaşsa, cızığın bayırındakı dəstə uduzmuş sayılar, dəstələr cızığın içində və çölündə yerlərini dəyişərdilər.

OTARMAX – aldatmaq. – *O, düz bir il bizi otardı.*

OTDUX – otlaq. – *Sürü səhərdən otduxda otduyurdu.*

OTURACAX – stul, skamya. – *Parkda xeyli təzə oturacax vardı.*

OTURAX İSTOLU – stul. – *Oturax istolları otağın bir küncünə yığılmışdı.*

OTURUM – dəfə. – *Koroğlu bir oturuma yeddi qazan aş yeyirdi.*

OTURUM QALMAX – oturub qalmaq, tərpenməmək. – *Niyə dərbənmirsən, oturum qalıbsan?*

OVAND – parçanın üz tərəfi. – *Ovandı nədi kin, asdarı da nə ola.*

OVCALAMAX – əlin barmaqları ilə ovmaq. – *O, nənəsinin ayaxlarını xeyli ovcaladı.*

OVDUX – içərisinə quru çörək, xiyar, göyərti və s. doğranmış ayran – yemək növü. – *Yayda sərin ovduğun ləzzətinin yerini heş nə vermir.*

OVXALAMAX – əlin içi ilə ovmaq. – *Nənə hər dəfə kürəyini nəvələrinə ovxaladırdı.*

OVXARRAMAX – bıçağı, baltanı itiləmək. – *Uşaxlar baltanı ovxarramağa apardılar.*

OVSANATA KEÇMƏK – dini haqq-heaba düşmək. – *Verilən əhsan ovsanata keşdi.*

OVSAR//OVSARBAĞI – dəvə noxtası

OVŞARI – xəncərə oxşayan iri bıçaq.

OVURTDAX – üzü ətli. – *O, uşaxlıxdan ovurtdax olub.*

OVURTDANMAX – üzü ətlənmək, kökəlmək. – *Maşallah, ovurtdanıbsan.*

OVUŞDURMAX – ovmağın başqa bir növü. – *Uşax nənəsinin əllərini ovuşdurdu.*

OVUZ – çəltiyin qabığı. – *Düyünü övsüyənnən sora ovuzunu çıxardılar.*

OYMA – qadın paltarına, donuna salınan naxış, bəzək – *O, kənddə ən güjdü oyma usdası idi.*

OYUX – 1. taxılı, bostanı, meyvəni quşlardan qorumaq məqsədilə ağaca paltar geydirilərək düzəldilən müqəvvə. – *Bostanın içindəki oyux həqiqətən adama oxşuyurdu;* 2. şitil basdırmaq üçün yerdə qazılan balaca çala. – *Arxda oyuxların sayı şitillərin sayı qədər idi.*

OYUZ//OYÜZ – o tərəf. – *Çayın oyuzuna çoxlu adam toplaşmışdı.*

ÖDDƏK – qorxaq. – *Mən onun belə öddəh olduğunu təsəvvür etməzdim.*

ÖDDƏKLİK – qorxaqlıq. – *Gəl bu öddəhliyin daşını birdəfəli at.*

ÖDƏLƏMƏK//ÖDƏLƏYİB TÖKMƏK – dil boğaza qoymamaq. – *İki sahatdı ödəliyib tökürsən.*

ÖDƏŞMƏK//ÖDDƏŞMƏK – hər iki tərəfin öz borcunu ödəməsi. – *Vəssalam, səninki səndə, mənimki məndə, ödəşdih.*

ÖFGƏ – 1. ağ ciyər. – *Ta məndə bağır-öfgə qalmadı; 2. hirs, hikkə. – Öfgə ilə qalxan zərərənən oturur.*

ÖFGƏLƏMƏK – əzə-əzə ovmaq, ovuşdurmaq, ovxalamaq. – *Kisəçi onu yerə uzadıb yaxçı-yaxçı öfgələdi.*

ÖFGƏLƏNMƏK – əsəbiləşmək. – *Yaxçı-yaxçı, öfgələnmə.*

ÖFT//ÖHD (olmaq) – dərs olmaq. – *Qoy bu iş sana öft olsun.*

ÖKÜZ – sağlam, iri və ya qanmaz adam haqqında işlədilən ifadə

ÖKÜZ OMBASI – 1. kobud, qanmaz. – *Sən allah, incimə, o öküz ombasıdı, dediyini bilmir; 2. yekəpər. – Nə forması var, nə yaraşığı, öküz ombasıdı.*

ÖLƏZİMƏK – zəifləmək. – *İşix öləziyib...*

ÖLÜM-ZULUM – çox çətinliklə. – *Ölüm-zulum özümüzü qatara çatdırı bildih.*

ÖLÜŞGƏMƏK – susuzluqdan yanıb ölgünləşmək. – *Bostanda bütün tağlar ölüşgəmişdi.*

ÖLÜVAY – aciz, zəif. – *Tanıyıram, çox ölüvay uşaxdı.*

ÖRGƏNMƏK – öyrənmək. – *İnsan ömrü boyu ör-*

gənir.

ÖVRƏŞ – oğraş. – *Adam kişi olar, övrəş olmaz.*

ÖVSƏMƏK – tabaqlamaq, taxılı tabaqlayaraq tə-
mizləmək. – *Onnar taxılı övsüyüb qutardılar.*

ÖYƏ – ögey. – *Onnar öyə qardaş idilər.*

ÖYƏC – üçdən artıq yaşı olan erkək qoyun. – *Öyəc
var kin, əlli kilo ət verir.*

ÖYNƏ//ÖYÜN – dəfə, kərə. – *Sən gündə neçə öynə
yeməh yeyiirsən?*

PADOŞ (adam) – üzübərk (adam). – *Mən hələ belə padoş adam tanımıram.*

PAXIR – nöqsan, eyib. – *Bir anda onun bütün paxırını açıb ortuya töhdülər.*

PALAZQULAX – iri qulaxlı

PAMBIĞI YELLİ – yelbeyin, yüngülxasiyyət. – *Ona çox da bel bağlama, o hələ pambığı yellidi.*

PAMPAX – ölüvay, yazıq, fağır. – *Əvvəllər çox pampağ uşax olub.*

PAMPAXLIX – yazıqlıq. – *Pampaxlıx onun evini yıxıb.*

PARÇ – su içmək üçün birqulplu qab. – *O, parçı su ilə doldurub, başına çəhdi.*

PARÇA BİÇİMİ – oğlan evinin toydan bir gün əvvəl qız evinə paltar aparma mərasimi

PARTDAMA – xəstəlik növü. – *Görüm səni partdama aparsın.*

PARTDAMAYA DÜŞMƏK – qəfildən xəstələnib ölümcül vəziyyətə düşmək. – *O, nə yemişdisə, birdən-birə partdamaya düşdü.*

PASAX – kir, çirk. – *Get üst-başının pasağını təmizdə, sora gə.*

PASDAN – oturub yerindən durmayan, tənbel adam. – *Pasdan, bəsdı yatdın, dur ayağa.*

PATRIC – yabanı bitki adı

PAY-PUŞ – pay. – *O, bağın bu ilki məhsulunu yığıb, qonşular arasında pay-puş elədi.*

PAYIZ ŞƏFTƏLİSİ – İrəvan Çuxurunda şaftalı növü. Payızda yetişdiyi üçün bu ad verilmişdi. Lap soyuqlar düşənədək ağacda qalırdı. Çox yayılan, çox yeyilən idi.

PAZI – çuğundur. – *Pazı bir sıra xəstəliklərin dərmanı olduğundan xalq təbabətində geniş istifadə edilir.*

PAZIBAŞI – çuğundurun yarpağı. – *Pazıbaşını dorğuyub xörəyə töküllər.*

PÇAX – bıçaq. – *O, pçağnan ehdiyatsız davrandığından əlini yaralamışdı.*

PENCƏR – göyerti. – *O, həyətdə hər cür pencər əhmişdi.*

PENİR – pendir

PEYDAH OLMAX – peyda olmaq, qəfil görünmək. – *Onnar elə bil yox yerdən peyдах oldular.*

PEYDARPEY – aramsız, dalbadal. – *Üş gün idi yağış yağır, peydarpey şimşəh çaxırdı.*

PEYSƏR – boyunun ardı. – *Peysərinən dəyən qəfil şapalax onu yerinnən hoppatdı.*

PEYVAS//PEYVAST – peyvənd. – *Həyətimizdəki meyvə ağaşdarının çoxu peyvas ağaşdardır.*

PƏL VURMAX – mane olmaq. – *İş görəndə ona pəl vurmax isdiyənnər həmişə tapılır.*

PƏLƏBİĞ – yekə və uzun bığlı. – *Onun pələ bıqları vardı.*

PƏLƏMƏPÖTÜR – kobud sifət, anormal kök. – *Ağıllı qızdı, amma bir qədər pələməpötürdü.*

PƏLƏVAR – ev tikintisi zamanı evin üstünü örtərəkən atmaların arasının hörülməsi. – *Usdalar hörgünü başa vurduxdan sora, atmaları atıb, pələvarı hörməyə başladılar.*

PƏMPƏÇƏ – pəncə, qapaz. – *Şir pəmpəçəsini ovunun üsdünə qoydu.*

PƏMPƏÇƏLİ – əlli-ayaqlı, qoçaq. – *O, çox pəmpəçəli adam idi.*

PƏNDƏM – qəbz, qəbizlik. – *Xəsdə beş gün idi pən-*

dəmididi.

PƏNDƏM OLMAX – qəbiz olmaq, düz bağırsağın tutulması. – *O, tez-tez pəndəm olurdu.*

PƏRDİ – tavan. – *Güjdü yağışdan sora evin pərdisi dammağa başdamışdı.*

PƏRPƏTİKAN – tikan növü

PƏRPİYAN – bişirilib yeyilən və ya turşuya qoyulan yabanı bitki növü

PƏRTDƏGÖZ – dombalangöz. – *O, sinfimizin pərtdəgözü idi.*

PƏRTOV – ağzı xarab, söyüşcül. – *Hamı bilirdi kin, o, ağızdan pərtovdu.*

PƏRTOVLAMAX – ağına-bozuna baxmadan ayaqlayıb keçmək. – *Əkin yerrərini az pərtovla.*

PƏSƏLƏNG OLMAX – yorulmaq, əldən düşmək

PƏTİK – pəltək. – *Qızdar ağızını açıb danışan kimi elçilər gördülər kin, qızdar pətihdilər.*

PƏTİKLİK – pəltəklik. – *Uşağın pətiqliyi anadan-gəlmə idi.*

PIXMAX – doymaq. – *Mən yeməhdən pıxmışam.*

PIRSIMAX – ruhdan düşmək. – *O, pırsıyıb bir künjdə oturmuşdu.*

PIRTMAX – dar yerdən çıxmaq. – *O, adamnarın içinnən pirtıb çıxdı.*

PIŞQA//SPIŞQA – kibrit (rusca “spiçka” sözündəndir). – *Uşax pışqaynan oynamamalıdı.*

PIŞQI//BIÇQI – mişar. – *O, pışqıynan ağacın budağını kəsib yerə saldı.*

PİN – hin. – *Sənəm arvad üş gün idi toyuxları pinnən çölə çıxartmırdı.*

PİNƏ BAŞMAĞ ALTINA – başqasına lağ etmək mənasında xalq deyimi

PİNƏ ETMƏK – başqasının uğursuzluğuna sevinmək

PİSİKMƏK – dilxor olmaq, ruhdan düşmək. – *Hər uğursuzduxdan sora psihməh olmaz.*

PİŞİ-PİŞİ – daha çox yaylağa gedəndə və yaylaqdan qayıdanda bişirilən balaca şirin çörək növü

PİŞİRMƏK – bax: bişirmək

PİŞMİŞ – bax: bişmiş

PİYPALAN – yağlı ət. – *Mən sənnən ət isdədim, bu piypalanı niyə doldurursan tərəziyə.*

POMPUL – kəkil. – *Toyuğun qəşəng pompulu var.*

POMPULLANMAX – böyümək, irilmək. – *Maşallah, balaca artıx pompullanıb.*

POMPULLU – başında kəkili (pompulu) olan. – *O, uşaxlıxda şirin, pompullu qız olub.*

PONÇAX – qotaz. – *Nişan qoçunun boynunda pompuzu vardı.*

PONQARRAMAX – qaynayıb çıxmaq. – *Bulax ponqarrayıb yerdən çıxırdı.*

PORALAMAX – acılmaq, danlamaq. – *O, hər dəfə qarşılaşanda qonşusunu poralamaxdan çəkinmirdi.*

POSDAMAX – axırıncı dənəsinə qədər yığmaq, toplamaq. – *Uşaxlar bağın meyvəsini tamam posdadılar.*

POŞA – çığırqan, əxlaqsız, tərbiyəsiz (qadın). – *Yaman poşa qadındı.*

POŞALIĞ ELƏMƏK – çığır-bağır salmaq. – *Söz ağzımdan çıxmamış bir poşalix elədi kin, qorxumnan geri çəkildim.*

POTA – balacaboy, yastı-yapalaq, kök, dolu (adam). – *Bayram pota bir kişi idi.*

POTİ – yarımboğaz rezin uşaq çəkməsi. – *Uşax vaxdı hərəminin bir potisi vardı.*

POZDAMAX – dil boğaza qoymadan danışmaq. – *O, elə pozduyub gedirdi.*

PÖRƏNNƏMƏK – hər tərəfdən cücərib qalxmaq. – *Bu yaz ağaşdar yaxçı pörənniyib.*

PÖRTDƏMƏ – xörək növü, bozartma, ətin soyutması. – *Gülsənəm arvad gözəl pörtdəmə bişirir.*

PÖRTDƏTMƏK – əti yağsız suda qaynadıb bişirmək. – *Aşbaz əti qazanda pörtədətib götürdü.*

PÖRTƏDƏNNİK – quşlarda çitədənnikdən aşağıda mədə əvəzedicisi. Pörtədənnik nəinki yemi, toyuğun udduğu daş dənəciklərini də əridir. – *Toyuğun pörtədənniyinin iç pərdəsi böyrəh daşının əridilməsində əvəzsiz vasitədi.*

PÖŞƏLƏMƏK – pörşələmək, qaynar suya basıb çıxarmaq. – *Toyuğu isdi suda pöşələdihdən sora tükünü yoldular.*

PUÇUR – əmma, günah, səhv. – *Axır kin dözmüyüb, bir puçur buraxdın.*

PUŞQAX – bax: buşqax

PUTDAŞI – yonulub hamarlanmış daş

PÜLÜK – sünnət dərisi

PÜSTƏQARIN – azyeyən. – *Yaman püstəqarın olubsan.*

PÜTÜN – bütöv, bütün

RAQATKA – quşatan. – *Uşax vaxdı hərəmiş bir raqatka düzəldib düşərdih ağaşdardakı quşdarın canına.*

RƏFƏTƏ//İRƏFƏTƏ – açılmış lavaşı isti təndirin divarına yapmaq üçün təxminən bir metr uzunluğunda, el-lipis şəkilli, içi pambıqla dolu xüsusi qalın və əl tutacaq yeri olan döşəkcə.

ROZA-PROZA – İrəvan çuxurunda qız uşaqlarının ən çox sevdikləri oyun növlərindən biri. Bu oyun zamanı iki qız uşağı uzun ipin uclarından tutub fırladar, bir, bəzən də iki-üç nəfər bu ipin ortasına girib, atılıb-düşər, çalışardı ki, ipə ilişməsin.

SAA//SANA – sənə. – *Saa neçə dəfə demişəm kin, öz işinnən məşğul ol.*

SABIN – sabun

SAC KABABI – ətin sacın üstünə qoyulub, sonra da üstünə pomidor, badımcən düzülüb bişirildiyi kabab növü

SACARASI – İrəvan Çuxurunda qurbanlıq növü. Xəmiri yağla, südlə yoğurar, sonra ocağın üstünə sac qoyub, o sacın içinə yoğrulmuş xəmiri çörək kimi yayar və üstünü də digər sacla örtərmişlər. Sacarası bişdikdən sonra onu götürüb, hissə-hissə doğrayıb, kənd camaatına paylayarmışlar. Bişmə qurban kəsmək imkanı olmayanlar üç Sacarası bişirsə idi, o, bir Bişmə qurbana əvəz sayılmış.

SACAYAĞI – üstünə qazan qoymaq üçün dəmirdən hazırlanmış üçayaqlı dayaq. – *O, sacayağını götürüb, ocağın üsdünə qoydu.*

SAÇINI SÜPÜRGƏ ETMƏK – hər əziyyətə qatlaşmaq, dözmək. – *Ana saçını süpürgə eliyib uşaxlarını böyütdü.*

SADA – tamamilə, büsbütün. – *Danışdıqları sada yalan idi.*

SADIR – 1. çirkli. – *Çirkdən üst-başı sadır bağlamışdı;* 2. sidikli. – *Uşağın tumanınnan sadır qoxusu gəlirdi;* 3. şaqqıldağ. – *Qoyunun quyruğu sadır bağlamışdı.*

SAHABI – İrəvan Çuxurunda üzüm növü. Haçabaşdan iri və uzun, ağ və qırmızı, sulu, çox nazik qabıqlı, narın tumlu idi. Salxımları iri və uzun, kolu kiçik olurdu.

SAXLANC – 1. bir şeyi gizli saxlamaq üçün yer. – *Düzünü de görüm, saxlancın haradır;* 2. gizli saxlanan şey. – *Hər arvadın saxlancı var.*

SAĞ-SÜLLÜ – düz-əməlli. – *Dosdux eləməyə bir sağ-süllü adam tapmadın?*

SAĞDIŞ//SALDIŞ – toyda bəyin sağında dayanan şəxs, sağdaş. – *Onu az qala hər toyda saldış seçirdilər.*

SAGIN – mal-qaranın sağılma prosesi. – *Fermada sağın hər gün axşam sahat 7-də başdıyırdı.*

SAĞMAL – sağılan. – *Mənim beş sağmal inəyim var.*

SAQIRTQA – Xırda bit, gənə (qoyunda). – *Qoyunun yunu saqırtqaynan dolu idi.*

SAQQAT – əskik, şikəst. – *Ağıldan saqqat olma.*

SAQQIZ AĞACI – dağlıq ərazilərdə bitən yabani bitki növü. – *Bizim dağlarda saqqız ağacı sıx-sıx bitirdi.*

SALDAŞ – iri, bütöv və yastı daş. – *Onnar yerə saldaş döşəmişdilər.*

SAL-SAL – ağır tərپənən, tənбəl (adam). – *Adam gərəh bu qədər sal-sal olmasın.*

SALXINTI – avara, sallaxana. – *Salxıntı kimi küçələri az veyillən.*

SALIX VERMƏK – xəbər vermək, soraq vermək. – *Sən niyə mənə vaxdında salix vermiyibsən?*

SALLAXANA – avara-avara gəzən, veyil, əlindən iş gəlməyən. – *Sallaxana olma, evin-eşiyin var.*

SALMA ÇAY – şirin çay. – *Mən səhərrər mütləq salma çay içirəm.*

SALMANCA – bişirilib yeyilən yabani bitki növü. – *İsdi vuran adamı qaynadılmış salmancanın suyunda çimdirəndə çox xeyri olur.*

SAMLAMAX – səmtinə tutmax. – *O, daşı əlində samladıxdan sora nişan alıb atdı.*

SAMSAX – çox kirli. – *Köynəyin samsax olub, çıxart yusunnar.*

SANAMAX – saymaq. – *Pulu sanıyanda azalır.*

SANDAL – yay uşaq ayaqqabısı

SAPILCA – su götürmək üçün uzun qulplu qab.
– *Sapılca mətbəxdə bir künşdən asılmışdı.*

SARI ALÇA – İrəvan Çuxurunda alça növü. Xırda, yumru, sulu, şirin, çox məhsuldar və çox yayılan, çox yeyilən növ idi.

SARI GİLAS (bu növə **şampan giləs** da deyirdilər) – İrəvan Çuxurunda giləs növü. Sarı, sulu, dadlı, şirin, xırda tumlu olurdu.

SARI YAĞ – ərinmiş kərə yağı. – *Sarı yağın döyməci çox daddı olur.*

SARI YEMİŞ – İrəvan Çuxurunda yemiş növü.

SARILIX – kəhrəba. – *Onda nənəsinnən qalma bir düzüm sarılıx var.*

SARIÇİÇƏK – dağ çiçəyi, əsasən, yaylaqda yığılıb pendirə qatılar, pendiri kəsəndə içindən sarıçiçək çıxar və pendirə xüsusi dad verərdi.

SARITIKAN – tikan növü, sarı rəngli, acışdırtıcı tikanı olardı

SATIL//SƏTİL – vedrə

SAVAX – sahə suvarıldıqdan sonra suyun kəsilib buraxıldığı yer. – *Sahə suvarıldıxdan sora suyun kəsilib buraxıldığı yerə İrəvanda savax deyirdilər.*

SAYA – sadə, bəzək-düzəksiz. – *O, saya parçadan paltar geyməyi daha çox xoşduyurdu.*

SAZDIX – qamışlıq (daha çox Zəngibasar mahalı üçün tipikdir)

SEÇMƏ – odun əvəzinə işlədilən təzək xırdaları.
– *O bir vedrə seçmə gətirib ocağın başına töhdü.*

SELAB//SELAF//SELAV//SELOV – 1. sel suyu.
– *Dağdan gələn selav kəndin qoyunnarını yuyub apardı;*

2. selin açdığı yol, dərə, arx, oyuq. – *Uşaxlar selavda qoyun-quzu otarıllar.*

SELBASAR – sel suyu ilə suvarılan yer, sel basan yer. – *Bu yerrər kəndin selbasar torpaxlarıdı.*

SELLƏMƏ – əkin yerinin çoxlu su ilə nizamsız suvarılması. – *Su gur gələndə suçular sahəni selləmə suvarmağa üstünnüh verirdilər.*

SEŞMƏ – qırma. – *Onnar patron gilizdərinə barıt və seşmə ilə doldururdular.*

SEVƏLƏMƏK – oxşamaq. – *Nənəsi uşağı xeyli sevələdi.*

SEZON – fəsil. – *Meyvə sezonu başladı.*

SƏBƏRRƏNƏ-SƏBƏRRƏNƏ – səndirləyə-səndirləyə (daha çox Zəngibasar mahalı üçün tipikdir). – *O, məhləsağı səberrənə-səberrənə gəlirdi.*

SƏBƏRRƏNMƏK – səndirləmək (daha çox Zəngibasar mahalı üçün tipikdir). – *İlk zərbədən səberrəndi, amma tez də özünü düzəltdi.*

SƏBZİ – kəvər. – *Zəngibasar mahalında səbzini çox əkər və cürbəcür səbzi yeməhləri bişirməyi sevərdilər.*

SƏBZİ-QOVURMA – xörək növü

SƏBZİ-PLOV – xörək növü

SƏBZİKAR – göyərti əkilən yer. – *İrəvanda pencər əkilən yerə səbzikar deyirdilər.*

SƏDƏMƏ TOXUMAX – zərər, ziyan çəkmək. – *Ona sədəmə toxunannan sora heç özündə-sözündə deyil.*

SƏDR DÜYÜSÜ – uzunsov düyü növü; keçmişdə Zəngibasar mahalında çox becərildiği üçün “Zəngibasarın sədr düyüsü” kimi məşhur idi.

SƏFƏNG – sapand. – *Bu işdərinə görə bir gün camahat səni səfəngə qoyub atacax.*

SƏKİ – sanki, guya. – *Səki bu işdərdən heş bir xəbəri yoxdu.*

SƏQQƏT – ayaqdan şikəst, əlil. – *Xarici qonaxların içində iki nəfər də səqqət varıdı.*

SƏQQƏT OLMAX – ayaqdan şikəst, əlil olmaq. – *Neçə ildi kin, səqqət olub yerdə qalmışam.*

SƏLƏ – söyüd şivlərindən hörülmüş, məişətdə işlənən uzunsov və ya dəyirmi iri tas, aşsüzən; çörək sələsi. – *İrəvan Çuxurunda məişətdə ən çox işdənən əşyalardan biri də sələ idi, sələsiz ev olmazdı.*

SƏLƏK – dayaz sələ

SƏLLİMİ – özbaşına, başlı-başına. – *Mallar dağın döşünə yayılıb səllimi otduyurdular.*

SƏMRƏMƏK – yeyib kökəlmək. – *Mallar yaylaxda çiçəhli otdan bol-bol yeyib səmriyiblər.*

SƏNDİRRƏMƏK//SƏNTİRRƏMƏK – büdrəmək. – *Səntirrəməh olar, yıxılmağ olmaz.*

SƏNƏK – saxsıdan qayrılmış qulplu su qabı, səhəng. – *Keşmişdə ana-nənələrimiz bulaxdan suyu su sənəhlərində daşıyırdılar.*

SƏNGİMƏK – yavaşmaq, sakitləmək, ara vermək. – *Bir azdan yağış səngidi.*

SƏRDƏST – heyvanın bel əti (daha çox Zəngibasar mahalı üçün tipikdir). – *O, ət alanda hər dəfə malın sərdəstini də alırdı.*

SƏRƏCƏ – bostan-tərəvəz sahələrinin baş tərəfi (daha çox Zəngibasar mahalı üçün tipikdir). – *İşçilər məhsulu yığıb töhmüşdülər sərəcələrə.*

SƏRNƏ – əkin sahəsinin ayrı-ayrılıqda suvarılan hissələrindən hər biri. – *Əkini əvvəl sərnələrə bölür, sora suvarıllar.*

SƏY – ağıldan kəm. – *Səy adamnan nə gözdüyür-*

sən?

SƏYƏLLƏNMƏK – başı fırlanmaq, gicəllənmək.
– *Uşax səyəllənən kimi qolunnan tutdular.*

SƏYRİMƏK – göz qapağının oynaması. – *Səhərdən gözüm səyriyir.*

SİĞARRAMAX – sığallaya-sığallaya ovmaq. – *Anası uşağın belini bir xeyli sığarradıxdan sora arğısı keşdi.*

SIXCALAMAX – silkələmək, bərkə-boşa çəkmək. – *Uşağı bir az sıxcaladıxdan sora açıb hər şeyi danışdı.*

SIXLƏT//SIXLƏTDİK – sıxlıq. – *Ev yaman sıxlətdi//sıxlətdihdi.*

SIPIXMAX – bir küncə qısılmaq. – *Uşax bir künsdə sıpıxıb oturmuşdu.*

SIPITMAX – gizlətmək, xəlvət aradan çıxarmaq. – *Bayax əlindəkini hara sıpıtdın?*

SIRA – növbə. – *Onnar qoyuna sıraynan gedillər.*

SISQA – çox arıq. – *O, çox sısqqa uşağ idi.*

SITQAMAX – sızıldamaq. – *Bu qədər ağılyıb-sıtqamax sana yaraşmır, oğul.*

SIZQI – az axar. – *Bulaxdan bir sızqı gəlirdi.*

SİCİLLƏMƏ – hərbə-zorba, ultimatum. – *Mənə göndərdiyin bu sicilləmədən mən bir şey annamadım.*

SİFDƏMƏK (əti) – əti sümükdən ayırmaq. – *Tez ol, bu əti sifdiyib mənə ver.*

SİLƏ – dolu, ağızlabir. – *Vedrəni silə doldur.*

SİLGİ – məktəbdə lövhənin tabaşirini təmizləmək üçün kiçik yastıqca. – *Uşaxlar silgini nobatnan aparıb gətirirdilər.*

SİLKMƏK – çırpmaq. – *O, üsdünün tozunu silkib, evə daxil oldu.*

SİLSİLƏ – çəçikdən böyük olan ən iri boyunbağı. – *O, anasının qalma qızıl silsiləni çox nadir hallarda*

boynuna taxardı.

SİMLƏMƏ – xəstəlik, infeksiyanın qana keçməsi. – *Özünü az soyuğa ver, axırda simliyəcəhsən.*

SİMSAR – qohum. – *Bakıya oxumağa gələndə onun burada heş bir simsarı yox idi.*

SİND – yaş. – *Müharibə başdıyanda heş bilmirəm sindim neçə olardı.*

SİNEYVAZ – İrəvan Çuxurunda yemiş növü.

SİNİRMƏK//SİNDİRMƏK – 1. həzm etmək. – *Qoy bir yediyimi sinirim, sora vəziyyətə baxarız;* 2. dözmək, qəbul etmək. – *Mən bu adamın nə özünü, nə də hərəkətdərini sinirə bilmirəm.*

SİNİRSƏMƏK – öyrəşmək, vərdiş etmək

SİNMƏK – gizlənmək məqsədilə aşağı əyilmək. – *O, həyətdə sinə-sinə girdi.*

SİNSİMƏK – inamını itirmək.

SİRİLLAH (qalmaq) – mat-məttəl (qalmaq). – *O, bütün bu işdə rə sirillah qalmışdı.*

SİTAR – paltar. – *Əynində sitarı yox idi.*

SİTARDAN DÜŞMƏK – geyilib köhnəlmək. – *Əynindəki paltarı o qədər geyilmişdi kin, sitardan düşmüşdü.*

SİTİLLƏMƏK – üşümək, soyuqdan titrəmək. – *Uşax soyuxdan sitilliyirdi.*

SİYİLCİM – arıq, lakin diribaş uşaq

SOFU – xəstəlik dərəcəsinə təmizkar adam. – *Qonşumuzun arvadı çox sofı arvad idi.*

SOĞANÇA – 1. xörək bişirilən zaman doğranıb yağda qızdırılmış soğan. – *Sulu xörəh bişiriləndə əvvəl soğança edilir;* 2. xörək növü. – *Soğança soğan, yağ, su, kartof və quru çörəhdən hazırlanır.*

SOLDUŞ – toyda bəyin solunda dayanan şəxs, sol-

daş. – *Bəyi oğurramağ üçün gərəh əvvəlcə saldışın-solduşun başını qatasan.*

SOLMAZ ÇİÇƏYİ//SOLMAZ GÜLÜ – dağ çiçəyi, çox kiçik kolları, xırda dairəvi sarı çiçəkləri olar, çiçəkləri tam açılıb pardaxlanmamış yığılıb dəstə bağlanar, gətirilib evdə asılar, bu dəstələr tam yeddi il öz tərəvətini itirməzdi.

SOLUX – nəfəs. – *Dayan bir soluğunu dər, sora yoluna davam eliyərsən.*

SOLUX VERMƏK – fasilə vermək, ara vermək, yardımçı olmaq. – *Sən işə bir solux ver, mən sana hər şeyi başa salaram.*

SOMU – peç, soba. – *Havalar soyuyur, somunu qalamax lazımdı.*

SONALAMAX – seçmək, yaxşısını axtarmaq. – *Sən deyəsən əvvəldən seçib-sonalıyıbsan.*

SONCUXLAMAX//ZONCUXLAMAX – şillax atmaq. – *Yerində az soncuxla, yıxıl yat.*

SONQULLAMAX – şikayət etmək (güzərandan və s.). – *O qədər sonqulluyursan kin, allaha da xoş getmir.*

SORTUX – bir udum. – *İstəkanın dibində bir sortux süd qalib.*

SORTUXLAMAX – acgözlüklə sümürmək. – *Körpə anasının döşünü sortuxlamaxda davam edirdi.*

SOSUR (adam) – vasvası, adama yovuşmayan. – *Belə sosur adam olmaz.*

SOUTQALANMAX – gileylənmək, sızıldamaq, şikayətlənmək. – *Genə başdadın soutqalanmağa.*

SOVXA//SOXA – ölən adamın paltarı, yiyəsiz mal. – *Bu kimin sovxasıdı atıb bura?*

SOY-SOP – nəsil-kök. – *Adamın gərəh soyu-sopu olsun.*

SOZALMAX – halsızlaşmaq, ölüvaylaşmaq, xəstə-

lənmək. – *Bu gün genə sozalırsan.*

SPANAX – şomu

STOL – stul

SUCAX – sulu yer, su çox olan yer. – *Sucax yerdə çəltih əkəllər, buğda yox.*

SUCUX – qoz ləpəsi ipə düzülür, içərisinə azca un qatılıb, qarışdırılıb, qaynadılmış doşabın içinə salınır, çıxarılıb asılırdı. Süzüləndən sonra üstündə qalan mət quruyur və sucuq olurdu. – *O, elə hey nənəsinin kənddə hazıradığı sucuxlardan danışırdı.*

SUCUX CEVİZ – İrəvan Çuxurunda ceviz növü. Qabığı qalın olar, ancaq ləpəsi asan çıxardı.

SULTAN ALÇASI – İrəvan Çuxurunda alça növü. Sarı, iri, ətli, sulu, mürəbbə və qurutmaq üçün əvəzsiz, çox yayılan və məhsuldar növ idi.

SULTAN QARPIZI – İrəvan Çuxurunda yastı, şirin qarpız növü. – *Sultan qarpızı o biri qarpızlardan şirin olur.*

SULUX – əlin, bədənin dərisinin bir hissəsinin zədələnmə (yanma, yaralanma və s.) nəticəsində köpməsi. – *Uşax anasına əlinin suluğunu göstərib kövrəldi.*

SULUXLANMA – dərinin suluq olması. – *Onun əlinin yanmış yeri artıx suluxlanmışdı.*

SUMMAT – boy-buxun, qədd-qamət (daha çox Zəngibasar mahalı üçün tipikdir). – *Onun summatda babasına oxşamağına heş kəs şübhə etmir.*

SURFA – süfrə. – *Qızdar surfanı açıb, qonaxları dəvət etdilər.*

SURFALAMAX – parçalamaq. – *Canavar qoyunu surfalamışdı.*

SUVADAX – çox, bol. – *Divar suvadax miğmiği idi.*

SUYA ÇƏKMƏK – yuyulub qurtarandan sonra paltarı təmiz suya tutmaq. – *Yuyulmuş paltarrarı suya çəhmədən ipə asma.*

SUYU AXMAX – tamah salmaq. – *Sənin də hər gördüyünə suyun axır.*

SUYUX – tamahkar, qarınqulu. – *Suyux adam ona deyillər kin, onun-bunun qapısında suyunu axıdır, qapı-qapı gəzib qarını otarır.*

SUYULMAX – meyl göstərmək, yumşalmaq. – *Çox tez suyulursan, bəbə bir fikirşəsən?*

SUYUM – təhər-töhür. – *Onun bir suyumu rəhmət-dik nənəsinə oxşuyur.*

SÜDƏCƏR//SÜDƏCƏR-SÜDƏCƏR – hər il dalbal, ildə biri doğulan uşaq. – *Onun uşaxları sūdəcər-sūdəcər idi.*

SÜDLÜ ÇƏKMƏ – südlə bişirilən şirin plov. – *Süddü çəhmənin kin, üsdünə bir az da şəkər tozu tökürsən, olur qiyamət.*

SÜLÜ – corab, paltar toxumaq üçün xüsusi uzun mil. – *Uşaxlar sülüləri hara qoymuşdularsa, axtarıb tapa bilmirdilər.*

SÜMSÜK – sırtıq, veyil-veyil gəzən, sülənən. – *O, sümsüyün biridi, mən onun etibarına inanmıram.*

SÜMSÜNMEK – qapı-qapı gəzib sülənmək. – *Sə-hərə qədər harada sümsünürdün?*

SÜPÜRGƏ – kötücədən sonrakı övlad. – *O, kötücəsini görsə də, hələ canı suludu, süpürgəsini də görəcəh.*

SÜRƏ – 1. tərəf (daha çox Zəngibasar mahalı üçün tipikdir); 2. müddət. – *Bir sürə ortalıxlarda görünməsən yaxıcıdı.*

SÜRMƏK – sürgün etmək. – *Repressiya illərində onnarı ailəlihcə Sibirə sürmüşdülər.*

SÜRTÜK – adamın yaxasından əl çəkməyən, sırtıq.
– *O, çox sürtüh adam idi.*

SÜRÜTMƏ – çəkələk, şap-şap. – *O, ayağına sürütmə geyib çölə çıxdı.*

SÜTÜL – yetişməkdə olan. – *Sütül uşaxdı, onun gələcəyi hələ qabaxdadı.*

SÜYSÜN – boyunun dalı. – *Onun yumruxlux yaxcı süysünü var.*

SÜYÜLLƏNMƏK – veyllənmək. – *Küçələrdə az süyüllən.*

SÜZÜLMƏK – parça-paltarın işlənilib-sürtülüb nazilməsi, cırılması. – *O paltarı ta geymə, ətəhləri süzülüb.*

ŞABBADAN – birdən, qəflətən. – *Sözü şabbadan üzə deməh onun xəsiyəti idi.*

ŞADARA – taxılı ələmək üçün alət; iri gözlü xəlbir

ŞADARA-ŞADARA OLMAX – deşik-deşik olmaq. – *Parçanı güvə yemiş, parça şadara-şadara olmuşdu.*

ŞAH TUT – İrəvan Çuxurunda tut növü

ŞAHAD – 1. şahid; 2. dəyirməndə üyüdülmən taxıl üçün alınan haqq

ŞAHNAMAYA QOYMAX – lağ etmək, ələ salmaq.

– *Başqasını şahnamıya qoymax elə də kişilih deyil.*

ŞAHTƏRƏ – yabanı dərman bitkisi

ŞAQQANAX – qəh-qəhə. – *Bu sözdən sora qonaxlar şaqqanax çəkib güldülər.*

ŞAQQARAMA – lap isti hava. – *Yayın şaqqaramasında Bakının havası dözülməz olur.*

ŞAQQILDAX//ÇAQQILDAX – qoyunun yununa yapışib qurumuş peyin. – *Qoynnarın quyruğu şaqqıldax bağlamışdı.*

ŞALAX//ŞALAĞ – 1. iri, uzunsov ərik (*ətraflı məlumat üçün bax: Badamı ərik*). – *İrəvan Çuxurunun şalağ eriyinnən heş harda yoxdu;* 2. uzunsov şirin qovun. – *Şalax yemiş adi yemişdərdən xeyli uzun olur.*

ŞALLAX – 1. qamçı, qırmanc. – *Ağa hirsdənəndə nökerini şallağan döyərdi;* 2. uzunboy adam. – *Yekə şallaxsan, amma adam eşitmirsən.*

ŞAMI – balaca-balaca küftələrlə bişən yemək

ŞANA – yaba. – *Kənddilər şanaynan sahənin otunu topladılar.*

ŞAPALAX – səsli şillə. – *Qəfil açılan şapalax bomba kimi partdadı.*

ŞAPALAXLA ÜZ QIZARTMAX – hər hansı işi çətinliklə yoluna qoymaq. – *Səninki iş görməh yox, şapalaxnan üz qızartmaxdı.*

ŞAPBAN – iri, yekə. – *Onun şapban əlləri və ayaxları vardı.*

ŞAPBAN-ŞAPBAN – iri-iri

ŞARPATDAMAX – birnəfəsə döymək. – *Yalan danışmağının üstündə onu bir neçə dəfə şarpatdamışdılar.*

ŞATIR – çörəkyapan.

ŞATIRRIX – çörəkbişirmə sənəti. – *Onnarın sənəti həmişə şatırrix olub.*

ŞELLƏNMƏK – kef eləmək. – *Genə yeyib-içib şellənirsən.*

ŞELPİK//ŞƏLPİK – yağsız ət

ŞEN – abad. – *Allah evini şen eləsin.*

ŞENNƏTMƏK – abad etmək, abadlaşdırmaq. – *Onnar qısa vaxda kəndi şennətməyi bacardılar.*

ŞENNİK – kənd, oba, yaşayış məntəqəsi. – *Uzaxda şennik olduğu hiss olunurdu.*

ŞENNİKLİ – abad olan. – *Bura çox şennikli yer idi.*

ŞEŞDİ – yivli tüfəng. – *Deyilənə görə, şeşdi tüfəhlər yaxşı atıllar.*

ŞEŞƏLƏNMƏK – özünü çəkmək. – *O, genə şeşələndi.*

ŞEŞSİZ – yivsiz tüfəng. – *Deyilənə görə, şeşsiz tüfəhlə nişan vurmazdar.*

ŞEYTAN – 1. ilbiz. – *Uşax vaxdı gedib dəmir yolunun kənarından şeytan yığardıx.* 2. xəbərçi (adam). – *O, həmişə şeytan olub.*

ŞEYTAN ŞAPALAĞI – dəcəl, şiltaq (uşaq). – *O, adi uşax deyil, təmiz şeytan şapalağıdı.*

ŞEYTAN TƏNBƏKİSİ – göbələk növünün adı

ŞEYTANÇILIX – xəbərçilik. – *O, elə bil kin, şeytançılıx eləməhdən zövq alırdı.*

ŞƏBBƏLİ – tez hirsələnən, dəli. – *O, əməlli-başdı şəbbəlidi.*

ŞƏBƏKƏ//ŞƏBƏTƏ – lağ. – *Sənin ağzınan bir ciddi söz çıxmıyıb, səninki şəbəkədi.*

ŞƏBƏKƏYƏ QOYMAX – lağa qoymaq, ələ salmaq. – *Sən camahatın uşağını az şəbəkiyə qoy.*

ŞƏFTƏLİ – şaftalı. – *Külək şəftəli ağaşdarının narıncı çiçəhlərini bütün kəndə səpələmişdi.*

ŞƏHLƏNMƏK – üstünə qabarmaq, əl qaldırmaq. – *Şər vaxdı uşağın üsdünə şəhlənməzdər.*

ŞƏHRƏ – sarı yağın üstünə çıxmış şirə. – *Yağın üzü şəhrə vermişdi.*

ŞƏHRƏLİ – yağlı ət, heyvan. – *O, yaxcı şəhrəli heyvan alıb.*

ŞƏHRƏSİZ – yağsız ət, heyvan. – *Bu dəfə aldığın ət şəhrəsizdi.*

ŞƏKƏR – qənd. – *Uşax şəkəri ağzına atıb, xartıldada-xartıldada yeməyə başdadı.*

ŞƏLƏLƏMƏK – 1. şələ götürmək. – *O, şələni eşşəyin belinə şələliyib yola düzəldi; 2. müdafiə etmək. – Sən onu az dalına şələlələ.*

ŞƏLPƏ – iri, sallaq

ŞƏLPƏQULAX – iri, sallaq qulaq adam

ŞƏLPİK – keyfiyyətsiz, yağsız ət. – *Bu dəfə aldığın ət şəlpihdi.*

ŞƏMBƏLLƏ – nadinc uşaq. – *Çox şəmbəllə uşaxdı.*

ŞƏMƏLƏT – lağ, rişxənd (daha çox İrəvan şəhəri üçün tipikdir)

ŞƏMƏLƏT ELƏMƏK – lağ etmək, rişxənd etmək, ələ salmaq. – *Camahata az şəmələt elə.*

ŞƏPƏ – tiğ, təpə. – *O, dorğanmış odunnarı həyatın bir tərəfində şəpə vurmuşdu.*

ŞƏPİK – yavan, yağsız ət. – *Qəssəb alıcıya genə şəpik ət satıb.*

ŞƏR VAXTI – axşamüstü, hava qaranlıqlaşanda. – *Evə tez gəl, şər vaxdına qalma.*

ŞƏR-ŞAMATA – şər, böhtan. – *Ta bu qədər şər-şamata olmaz da.*

ŞƏR-ŞAMATA ELƏMƏK – şər atmaq, üzə durmaq. – *Bəsdi, camahata nahax yerə şər-şamata eləmə.*

ŞƏRİT – paltar qurutmaq üçün ip

ŞƏROVLU – duzlu, duzlanmış. – *Şərovlı penir heş vax dadıxmaz.*

ŞƏSDİ – bədəncə iri. – *O, çox şəsdi adam idi.*

ŞƏST – şərəf, ləyaqət, vüqar. – *Nə dedim kin, şəsdinə toxundu?*

ŞƏSTLƏ – təkəbbürlə, qürurla, cəsarətlə. – *Oğlan şəsdnən otağa daxil oldu.*

ŞƏTƏ – əkini kağlamaq üçün alət, alakeş. – *Şətəynən soğan kağhyallar.*

ŞƏTƏSİ İŞLƏMƏK – bacarmaq, gücü çatmaq. – *Belə yerrərdə sənin şətən işdəməz.*

ŞIXŞATMAX – üz vermək, üz verib başa çıxartmaq. – *Uşağı şixşətməzdar.*

ŞİDIRĞI – ara vermədən, tez, cəld. – *Birdən-birə şıdırğı yağış yağmağa başladı.*

ŞİRİM – zəmidə kiçik su arxırı. – *Suçü zəmini əvvəldən aşdığı şırımnarnan suvarırdı.*

ŞİRRAMA – güclü, şıdırğı, birdən. – *O, suyu şırrama töhdü.*

ŞİLXOR – 1. üçillik erkək və ya dişi at; 2. ayağını balaca sürüyən adam. – *Ə, şilxor dəyilsən ki, tez-tez gə.*

ŞİL – şikəst, əl-ayağı iflic olmuş adam

ŞİLƏ – qız toyu. – *Bu gün axşam qızın şiləsidir.*

ŞİLƏ AŞI – düydən bişirilən xörək növü. Ona **həlim aşı** və ya **qaşiq aşı** da deyirdilər. Vedibasər mahalında isə bu xörəyin adı **düyü aşı** idi.

ŞİLLƏ – sillə. – *O, ona dəyən bu tərs şilləni ömrü boyu unutmayacaxdı.*

ŞİNƏSMƏK – şiltaqlıq etmək, şuluqluq etmək. – *Ay uşax, az şinəş, axırı pis olacax.*

ŞİR – yağlı boya. – *O, divara şir yaxırdı.*

ŞİRAZƏ – kitabın vərəqlərini saxlamaq üçün onun arxa tərəfinə vurulan tikiş. – *Şirazə kitabın möhkəmliyini təmin eliyir.*

ŞİRAZƏÇİ – şirazə işi ilə məşğul olan adam

ŞİRCİ – rəngsaz. – *O, tanınmış şirçi idi.*

ŞİROQRDU – dadamal öyrənmiş. – *Yaman şiroqurdusan ha!*

ŞİRŞİRƏ – İrəvan Çuxurunda üzüm növü. Haçabaşdan xırda, şirin, ağ-sarı gilələri, kolda çoxlu iri salxımları olurdu.

ŞİŞ – bir tərəfi başı çəngəlli, o biri tərəfi nazik, iti uclu, daha çox təndirdə közü qurdalamaq və ya təndirin içinə düşmüş çörəyi (kütü) çıxarmaq üçün istifadə olunan uzun dəmir alət

ŞİŞƏK – ikillik qoyun. – *Qoyunun birilliyi toxlu, ikiilliyi şişəh, üçilliyi öyəc addandır.*

ŞİŞƏYƏN – lovğa, özündən razı. – *Çox şişəyən adamdır.*

ŞLÜZ – dəmirdən su bəndi. – *O, şlüzü qaldıran kimi su fontan vurdu.*

ŞOĞOL//ŞOĞUL – divarın düzlüyünü yoxlamaq üçün işlədilən alət. – *Həş bir usda şoğolsuz hörgü apara*

bilməz.

ŞONQARXANA – çox soyuq. – *İclas zalında otur-
max mümkün deyildi, çünkü zal şonqarxanaydı.*

ŞORALANMAX – çox axmaq, tökülmək. – *O vax
çatdıx kin, qanı şoralanır.*

ŞORAN – 1. şor, duzlu. – *Buralar şoran yerdə, bu-
rada çətin ki nəşə bitsin;* 2. çoxlu, dolu – *Bu il sahlələrdə
qarpız şorandı.*

ŞORTDAMAX – ordan-burdan tikiş vurmaq, aralı-
aralı tikib getmək, başdansovdu tikmək. – *Dərzi parçanı
şortduyub bir kənara atdı.*

ŞORTU – əxlaqsız qadın. – *O, çox şortu qadın idi.*

ŞORUNU ÇIXARTMAX – ağ etmək, həddini aş-
maq. – *Sən allah, məsələnin bu qədər də şorunu çıxartma.*

ŞOŞ – şose. – *Onnar şoşnan piyada gedirdilər.*

ŞOTUR – dırnaqda əmələ gələn xəstəlik adı. –
Onun barmaqları şotur olub.

ŞUXUR – qalmaqal, şuluqluq. – *Mənasız yerə şu-
xur salmıyın.*

ŞULQUNTU – tərbiyəsiz, dələduz, yolunu azmış.
– *O, uşaxlıxda çox şulquntu olub.*

ŞUMAL – 1. hamar, şümşad. – *Usdalar sürtüb-sür-
tüb divarın üzünü şumallaşdırmışdılar;* 2. uca boylu. – *O,
şumal boylu oğlan idi.*

ŞUR – səs, xəbər. – *Bu nə şurdu yayıbsan?*

ŞÜFGƏ – üzüm tənəyinin şivi. – *Uşax vaxdı bağın
şüfgələrini yığıb yeyərdih.*

ŞÜMŞƏT – şümşad, hamar, düpbədüz. – *Daşın üzü
yonulub, şümşətdənmişdi.*

ŞÜŞ – dümdüz. – *Bir də gördüm şüş durub gözü-
mün qabağında.*

ŞÜŞ QURUMAX – quruyub qalmaq. – *Bəd xəbər-*

dən o, şüş qurudu.

ŞÜTÜMƏK – boş-boş gəzmək, veyllənmək. – *O, bütün günü küçələrdə şütüyüb.*

ŞÜV – şiv. – *Yağan dolu bağın şüvlərini sıyırıb yerə qoymuşdu.*

ŞÜVƏN – şivən, ağlaşma. – *Bu nə şüvəndi, genə ana-bala başdıyıbsınız?*

ŞÜVƏRƏK – nazik, uzun, qədd-qamətli. – *O, cavanlığında şüvərəh oğlan idi.*

ŞÜVGƏ//ŞÜFGƏ – üzüm tənəyinin göy zoğu. – *Biz uşax vaxdı şüfgəni yığıb, qabığını soyub yeyərdih.*

TA – daha sözünün təhrif olunmuş, qısaltılmış danışıq forması. – *Ta mən sənin dalınca gəzmiyəcəm.*

TAB – taqət, dözümlük. – *Adamın tabı olar, bir az dərəcə düşün kimi şikayətdənməz.*

TAB GƏTİRMƏK – davam gətirmək. – *Sən bu çətinliyə çətin tab gətirəsən.*

TAFQIR – dəfə (daha çox Zəngibasar mahalı üçün tipikdir). – *Paltarrarı bir tafqır da yusan, təmizdənər.*

TAĞ – qarpız, xiyar, yemiş və s. bostan bitkilərinin qanadı-budağı. – *Yemişin tağı uzanıb arxın içinə tökülmüşdü.*

TAXDA – 1. əkin sahəsinin bərabər hissələri, əkin sahəsində zolaq. – *İşçilər bu gün iki taxda badımcan şitili vurdular;* 2. qadın paltarının, tumanının çin vurulan bərabər hissələri. – *Paltarın neçə taxda oldu?*

TAXDASI ƏSKİK – yüngülxasiyyət adam. – *Təəsüf ki, onun taxtası əskikdi.*

TAXDASIZ ADAM – yüngülxasiyyət adam. – *Taxdasız adama söz kar eləməz, bildiyini eliyəcəh.*

TAMAS – tomat. – *O, xörəyə tamas atmağı yaddan çıxarmışdı.*

TANA – 1. qulağın sırğa salınan yumşaq yeri. – *Qulağının tanasını uşax vaxdı deşmişdilər;* 2. burun deşiklərinin sağ-sol aşağı yumşaq ətrafı. – *Burnunun tanaları qızarıb, deyəsən, genə xəsdələnilsən.*

TAPAN – dırmıq, mala

TAPANÇI – əkin sahəsini malalayan adam

TAPANNAMAX – əkin yerini malalamaq. – *Şundan sora torpağı tapannamax lazımdı.*

TAPI – nazik, ortası deşik təndir çörəyi. – *Təndir çö-*

rəhləri içində tapının da öz yeri var.

TAPUŞKA – yüngül ayaqqabı, ket (rusca **тапо́чка** sözündəndir). – *O, küçüyə tapuşkaynan çıxmışdı.*

TAR – 1) hində toyuqların yatması üçün düzəldilən taxta yer. – *Toyuxlar tarda yatmışdılar;* 2) dərəyə toplanmış qar yığını. – *Qar evin dalında tar bağlamışdı.*

TARIM – dartılmış. – *İp tarım durduğu üçün qorxusu yoxdu.*

TARIM ÇƏKMƏK – dartılıb bağlanmış. – *İpi boş bağlama, tarım çəh.*

TARMA – üzüm talvarı. – *Evin qarşısında böyüh bir tarma vardı.*

TARRAŞMAX – toyuqların tara çıxmağı. – *Toyuxlar axşamnan tarrışmışdılar.*

TASDIXLAMAX – təsdiqləmək. – *Biri dedi, o biri təsdiqlədi.*

TAVOOT – təfavüt. – *Ya elə, ya belə, tavootu nədi.*

TAY – 1. bab, bərabər, münasib. – *Taylı tayın tapmasa, günü ah-vaynan keçər;* 2. tək, cütün hər hansı tayından biri. – *O, öküzün bir tayını açıb buraxdı;* 3. kisəyə, yeşiyə qablaşdırılmış yük. – *Fəhlələr tayları daşdılar;* 4. üst-üstə yığılmış ot, taxıl, saman, odun və s. qalağı. – *Onnar kisələri daşayıb tay vurdular.*

TAYA – bir yerə toplanan ot yığını. – *Onnar qurumuş otu daşayıb, axşama böyüh bir taya vurdular.*

TAZZAX – arıq və yağsız ət. – *Genə tazzax ət alıbsan.*

TEL – 1. sap. – *Ordan mana bir az tel ver;* 2. baş tükü. – *Telini az dara.*

TELAN – 1. aşıqların **alçı** (yanı üstə dikinə) durması üçün onların yanlarını cilalayardılar. Aşıqların yanları bəzən o qədər cilalanardı ki, onları necə atsan, mütləq

alçı durardı, aşığın başqa duruşu olmazdı. Belə aşıqlara **telan** deyilər və onların aşıqlar arasında xüsusi nüfuzu olardı. – *Aşıqların içində iki dənə telanı vardı; 2. doğma, əziz; uşaqları əzizləmək mənasında onlara ünvanlanan söz. – Ay mənim telan balam! Və ya: – Mənim telan balam gəlsin.*

TER – mədə, gödən. – *O, əlinə keçəni terinə doldurdu.*

TEŞİ – ip əyirmək üçün alət. – *Ay uşax, teşini gəti, ip əyirəcəm.*

TƏBƏNNƏŞMƏK//TƏMƏNNƏŞMƏK – salamlamaq. – *Onnar təbənnəşib ayrıldılar.*

TƏBƏRRİK – nadir tapılan şey, matah. – *Kamil tələbəlihdən qalan əşyalarını təbərrik kimi qoruyub saxlıyırdı.*

TƏBƏRZİ//TƏBƏRZƏ – İrəvan Çuxurunda ərik növü. Yarı sarı-yarı qırmızı olurdu.

TƏBRİZİ – İrəvan Çuxurunda iydə növü

TƏBRİZİ//TƏBƏRZİ – İrəvan Çuxurunda üzüm növü, ağ, çox şirin, sulu, nazik dərili, narın tumlu, böyük və seyrək salxımları olur, 20-30 iyul arası yetişirdi.

TƏHMƏCÜT – tək-cüt (uşaq oyunu). – *Uşaxlar bir yerə yığılib təhməcüt oynamağı sevirdilər.*

TƏHRİNDƏN – təhər-töhüründən, görünüşündən. – *Təhrinnən pis adama oxşamırdı.*

TƏK – həftənin ikinci günü, çərşənbə axşamı. – *İlin sonuncu tək günü, yəni Novruz bayramına ən yaxın sonuncu tək İlaxır çərşənbə addanır.*

TƏKƏMSEYRƏK – tək-tük, seyrək. – *Əkilən toxumnar təkəmseyrəh bitmişdi.*

TƏKƏSAQQALI – həm çiy, həm də bişirilib yeyilən yabanı bitki növü

TƏKİ//TƏKİN – tək. – *Sən bu məsələni mənim təkin bilə bilməzsən.*

TƏLBƏ – tərəzi. – *Zəngibasar mahalında tərəziyə təlbə də deyirdilər.*

TƏLFƏL (adam) – əlləm-qülləm (adam). – *Mənim təlfəl adamnaran işim olmaz.*

TƏLİYƏT – bacarıq, səliqə-sahman. – *İnsanda təliyəət yaxşı şeydi.*

TƏLİYƏTSİZ ADAM – səliqəsiz, əlindən iş gəlməyən, bacarıqsız adam. – *Mən sənə bu qədər təliyətsiz qız olduğunu təsəvvür etməzdim.*

TƏLLƏMƏ – qalaqlama. – *Mən dedim qabı silə doldur, sən təlləmə doldurdun.*

TƏLLƏMƏK – 1. tovlamaq. – *Uşağı təlliyib pulunu əlindən alıblar;* 2. qalaqlamaq. – *Bu qədər üst-üsdə təlləmə.*

TƏMİZÇİ – sinifdə səliqə-sahman işlərinə baxan şagird. – *Sinifimizin təmizçisi həmişə qızdardan olar, o, lövhənin təmizdiyinə və silginin yerində olmağına nəzarət edərdi.*

TƏNDİRƏSƏR – təndirxana. – *Təndirəsər evin arxasında yerrəşirdi.*

TƏNƏF – yoğun ip. – *Çadırın tənəflərini möhkəm dartmaq lazımdı.*

TƏNİKƏ – tənəkə (nazik dəmir). – *Dəmirçilər tənəkədən çoxlu əşyalar düzəldillər.*

TƏNTİMƏK – tələsmək, tıncıxmaq, hövsələsini itirmək. – *Elə təntiyibsən, elə bil kin, dalınca atdı gəlir.*

TƏNTÜRÜST – yerbəyer. – *Allah ömür versin, bir uşaxları təntürüst eliyim, sorası allah bilən məsləhətədi.*

TƏNZİF – nazik ağ parça, cuna. – *O, yarasını tənzif-nən sarımişdı.*

TƏPCƏK//TƏPKƏC – belin dəmir hissəsindən yuxarıda ayaq vurmaq üçün xüsusi taxta ayaqlıq. – *Ayağını belin təpcəyinə elə çırpdı kin, təpcəh qırılıb töküldü.*

TƏPƏRRİ – qoçaq, iş bacaran. – *Maşallah, çox təpərri uşaxdı.*

TƏPİLMƏK – soxulmaq, girmək, dürtülmək. – *Uşax adamnarın arasında içəri təpildi.*

TƏPİMƏK – bir qədər qurumaq. – *Paltarrar ipdə təpiyib.*

TƏPİNMƏK – kiminsə üstünə yerimək, hədə-qorxu gəlmək. – *Qoca əlinə ağaş götürüb, uşaxlara təpindi.*

TƏPİŞDİRMƏK – tez-tez yemək. – *Az təpişdir, tez ol, tələsirih.*

TƏPİTMƏ – yaxı. – *Ara həkimi xəsdənin kürəyinə təpitmə qoydu.*

TƏPİTMƏK – 1. qurutmaq. – *O, isdanmış paltarını ocağın isdisində təpitdi;* 2. odda qızdırmaq. – *O, əti odda təpitdihdən sora yedi;* 3. yaxı. – *Qoca sətəlcəm olmuş oğlanın kürəyinə təpitmə qoydu.*

TƏPMƏK – soxmaq. – *Özünü hara təpirsən?*

TƏRHALVA – yağda qovurulmuş un və doşabdan bişirilən halva növü

TƏRSİKMƏK – tərs gətirmək. – *Bütün işdərim elə bil qəsdən tərsikib.*

TƏRSMƏSSƏB – tərs adam. – *Elə yumşax görünməyinə baxma, çox tərsməssəb adamdı.*

TƏS – atın peyini

TƏSDƏMƏK – geri itələmək, yaxın buraxmamaq, qovmaq. – *İşdən hamını təsdədihdən sora meydanda təh qaldı.*

TƏSİB – təəssüb. – *Görürəm, təsib çəkirsən, sağ ol.*

TƏSİBKƏŞ – təəssübkeş. – *O, çox təsibkeş oğlandı.*

TƏSMƏT – xəcalət. – *Bu işin təsmətinən çətin qutarasan.*

TƏT – yox. – *Nəfsinə tət deməyi bacarmalısan.*

TƏTƏLƏBAZ – fırıldaqçı. – *Gəl bu tətələbazdığı burax.*

TƏVƏKƏLİ – başdansıvdu (daha çox Zəngibasar mahalı üçün tipikdir). – *Usda qapıları təvəkəli düzəldib.*

TƏVRƏK – dəyirmanın daşını oxla birləşdirən dəmir hissə. – *Təvrəh qırılarda daş hərrənmir.*

TƏYƏNG – tənək (üzüm kolu). – *İrəvan Çuxurun-da qışda təyəngləri şaxda aparmasın deyən torpağın altına quyluyullar.*

TİĞ – təpə, taxıl yığını. – *Uşaxlar tığın ətrafına yığılmışdılar.*

TİĞ VURMAX – qalaq vurmaq. – *Onnar odunnarı bir yerə yığıb tığ vurmuşdular.*

TİĞLAMAX – çərləmək, ürək xəstəsi olmaq. – *Pis arvadnan pis qonşu adamı tığladar.*

TIXACI/TIXANC – su sənəyinin ağızına taxılan əski parçası. – *Sənəyin tıxacı ağızında dəyildi.*

TIXCAMAX – basa-basa doldurmaq, tıxac vurmaq. – *Uşaxlar sənəyin ağızını tıxcadılar.*

TIXLAMA – qatıq-çörək doğraması. – *Tıxlama da bir cür yeməh növüdü.*

TIXMER/TIXMEL ADAM – balacaboy adam. – *Baxıb gördü kün, oğlan tıxmerdi.*

TIN – kin (daha çox Zəngibasar mahalı üçün tipik idi). – *Hər boş şeyə görə adam tın saxlamaz.*

TIN-TIN – burnunda danışan adam. – *Qızın nişan-nandığı oğlan tın-tın idi.*

TINAZ – tənə, qınaq. – *Elin tınazınan qorx.*

TINCIXMAX – tənənfəs olmaq, havası çatma-

maq, darıxmaq. – *Son zamannar o, durduğu yerdə tıncı-xırdı.*

TINIX – əlindən iş gəlməyən. – *Onun da qismətinə belə bir tınx arvad çıxmışdı.*

TINTIRAXLI – bəzəkkeş, təmtəraqlı. – *O qədər də tıntırxlı məclisə ehtiyaş görmürəm. Və ya: Çox tıntırxlı oğlandı.*

TIRPAN GƏLMƏK – talamaq, qarət etmək

TISAĞAN – küsəyən. – *Yaman tisağansan.*

TISI YATMAX – sakitləşib yerində oturmaq. – *O, sana nə dedi kin, birdin-birə belə tısın yatdı?*

TISMAX – 1. susmaq. – *Öz aramızdı, elə birdən tısdın ha!* 2. küsmək. – *Sən də hər sözdən tısırsan.*

TİFAR – divar. – *Mən nə bilim kin, tifarın dalında nə var.*

TİFTİK – didilmiş. – *O, paltarının tıfdihlərini təmizdiyirdi.*

TİFTİKLƏNMƏK – tiftik-tiftik olmaq. – *Paltaryuyan maşınnan çıxan paltarrarın hamısı tıfdihlənmişdi.*

TİKƏLƏMƏK – tikə-tikə eləmək. – *Bu toyuğu tikələ qoy ortuya.*

TİKMƏ – əl tikişi, naxışlı tikiş işləri. – *Keşmişdə cavan qızdar öz tihmələrini ər evinə cehiz aparardılar.*

TİL – çıxıntı. – *Uşağın başı stolun tilinə dəydi.*

TİLİŞGƏ//TİLİŞKƏ – ilişgən, hər hansı bir şeyin düzlüyünə əngəl törədən, ilişən hissə. – *Ağacın tilişgəsi əlini yaralamışdır, doğranan odundan çıxan nazik parçalar. – Odunun tilişgələri hər tərəfə yayılmışdı.*

TİNYƏT – xasiyyət. – *Tinyəti pis adamnan xeyir gözdəməh olmaz.*

TİRƏBORAN – arasıkəsilmədən yağan yağış. – *O, tirəboranda biz çöldə idih.*

TİRƏLİK – nifaq, ayrı-seçkilik. – *Onnarın arasında yenə tirəlih başdıyıb.*

TİYAN – iri qazan. – *Get qonşudan tiyanı gəti.*

TİYƏ – balaca bıçaq. – *O, əlində tiyə otağa daxil oldu.*

TOBA – tövbə. – *Toba-toba, əgər mənim bu işdən xəbərim varsa.*

TOXDAMAX – sakitləşmək, özünü ələ almaq. – *O, bir qədər sora toxduyub, yola düzəldi.*

TOXLU – qoyunun birillik balası. – *Həyətdə iki toxlu otduyurdu.*

TOXMAX – ağacdən düzəldilmiş ətdöyən mətbəx aləti. – *Toxmağnan döyülüb bişirilən ət daha daddı olur.*

TOP XƏRCİ – İrəvan Çuxurunda nazik qabıqlı, top salxımlı üzüm növü olan xərci üzümün üç növündən biri. Gilələri kiçik, yumru, sulu, ağ-yaşılımtıl olan, geniş yayılmış bu məhsuldar üzüm növü şərab üçün daha sərfəli idi. Salxımda gilələri çox sıx olduğundan "top" adını almışdı.

TOPARRAMAX – bir yerə yığmaq, cəmləmək. – *O, bir anda hamını bir yerə toparradı.*

TOPBUZ – yaylaqda uşaqların sevimli bitkilərindən idi. – *Uşaxlar bir dəsədə topbuz yığıb gətimişdilər.*

TORALMAX – 1. yaxşılaşmaq, kökəlmək. – *Maşallah, bir az toralıbsan;* 2. qaralmaq, qaralmaqda olan. – *Hava yavaş-yavaş toralır.*

TORAN – axşam qaranlıq düşən vaxt. – *Tələsin, bir azdan toran düşəcəh.*

TORANNIX – qaranlıq. – *Torannıxda biz çətin kin yolu tapax.*

TORTA – kərə yağını əritdikdən sonra qazanın dibində qalan çöküntü. – *Yaxcı yağın tortası az çıxır.*

TOSEMEL – qısaboy adam. – *Tosemel adam...*

TOSMƏRƏK – qısaboy adam. – *Tosmərəh boyu ilə yerə-göyə sığmırdı.*

TOSUN – ərköyün. – *Deyəsən, səni çox tosun böyüdüblər.*

TOV – 1. fürsət. – *Gözdüyürəm bir tov gəlsin, işimi görüm;* 2. tələ. *Heş bilmirəm bu nə tov idi, məni saldılar.*

TOVLA//TAVLA – tövlə. – *Heyvannar tovluya salınmışdılar.*

TOVLAMAX//TAVLAMAX – 1) aldatmaq. – *O, adamnarı tovlamaxdan sanki ləzzət alırdı;* 2) qovurmaq. – *Aşbaz əti qazanda tovladı;* 3) ipi əyirdikdən sonra ikiqat edib təzədən əyirmək. – *O, ipi tovladı;* 4) hərləmək, fırlamaq. – *Kamil uşağın qollarınnan yapışıb, onu xeyli tovladı.*

TOVLAMIX//TAVLAMIX – mal-heyvanı hörükləmək üçün baş tərəfi dairəvi, itiuclu dəmir parçası

TOY – nağara. – *O, toy çalanda barmaxlarını görməh olmurdu.*

TOYBAŞI//TOYBABASI – toyu idarə edən adam

TOYÇU – 1. toy musiqiçisi. – *Toyçular bu gecə yorulmax bilmirdilər;* 2. nağara çalan. – *Toyçu toyda çox usdalıqnan çalırdı.*

TOYDAMI – toyxana, toy məclisi keçirilən yer. – *Keşmişdə toyları toydamında eliyərdilər.*

TOZANAX – toz-torpaq. – *O, arxasınca möhkəm tozanax buraxıb, bir andaca yoxa çıxdı.*

TOZANQI – toz halında yağan (yağış). – *Səhər tozanqı yağış yağdı.*

TÖHƏ – nadir tapılan şey, matah. – *Hər kəsin uşağı özü üçün töhədir.*

TÖRƏLİ – o qədər də xoşa gəlməyən şey. – *Törəli*

arvadı var, hələ bir qısqandır da.

TÖRƏMƏ – nəsil. – *Kəndin adamlarının hamısı qohumudu, bir kişinin törəmələriydi.*

TULAMAZDI (atmaq) – tozlama. – *O, ağacı götürüb tulumazdı atdı.*

TULAZDAMAX – atmaq, tullamaq. – *Əlinə keçəni arxamızca tulazdadı.*

TUMANÇAQ – tumansız. – *Ə, bu uşaxlar küçədə niyə tumançax gəzir?*

TURŞƏLƏK – 1. çiy-çiy yeyilən yabarı bitki növü; 2. turşməzə. – *Xörəyin turşələh dadmağı onun xarab olmağına dəlalət edirdi.*

TURŞU – şoraba. – *İstolun üsdünə cürbəcür turşular düzülüşdü.*

TUŞ – qarşı, qabaq. – *Evimiz çinar ağacının tuşundadı.*

TUTACAX – isti qab götürmək üçün bir-birinə bağlı olan iki parça tikməsi. – *O, tutacağan isdi qazanı götürüb yerə qoydu.*

TUTAMSIZ – əlindən iş gəlməyən, bacarıqsız. – *O qədər tutamsız idi kin, əlinə aldığı iki stəkannan biri mütləq sınımalı idi.*

TUTAŞMAX – dalaşmaq. – *Genə uşaxlar heş nəyin üsdündə tutaşdılar.*

TUTMA – 1. İrəvan Çuxurunda yemiş növü, **duz qırrası** da deyərdilər. Xırda vaxtı kiçik, göy olardı, lap xiyar kimi. Onu öz yarpağına büküb, torpağa basdırardılar. Orada böyüyər, yetişərdi. Saralar, şirinliyindən çat-çat olardı; 2. xəstəlik adı, ürəkkeçmə; 2. tərslik, inad. – *Genə bu qızın tutması tutdu.*

TUTUŞDURMAX – alovlandırmaq. – *Ocax yanmır, get tutuşdur.*

TUTUŞMAX – yanmaq, alovlanmaq. – *Ocax tutuşmax bilmir.*

TUTUZDURMAX – uyğunlaşdırmaq

TÜKÜ DURULMAX – əmələ gəlmək, kökəlmək, pullanmaq. – *Hiss olunurdu kun, tükü bir az durulub.*

TÜLƏ – yetişməmiş yemiş, qıra. – *Uşaxlar bostannan çıxanda əllərində bir neçə tülə vardı.*

TÜLKÜQUYRUĞU – İrəvan Çuxurunda üzüm növü, yaşılımtıl, sulu, kəməşirin, nazik dərili, seyrək salxımlı olurdu.

TÜLÜ – hiyləgər, oğru, cibgir, əqidəsi məlum olmayan.

TÜLÜNGÜ – hiyləgər, oğru. – *Əşi, ona baş qoşma, tülüngünün biridi.*

UBORNU – ayaqyolu

UCBAT – görə. – *Sənin ucbatınnan mən də ilişib qaldım kənddə.*

UÇUX – qızdırma zamanı və ya qorxudan dodaqlarda əmələ gələn kiçik yara, səpgi, çat-yara. – *O nə uçuxdu dodağında?*

UÇUXLAMAX – suluqlamaq, dodaqların uçux etməyi. – *Qorxudan dodaxlarım uçuxladı.*

UĞUNA-UĞUNA – yana-yana. – *O, uğuna-uğuna ağıladı.*

UĞUNMAX – həyəcandan boğulmaq. – *Görürsünüz uğundu, tez olun ona şu verin.*

ULUXANLI ŞALAĞI – Zəngibasara mahalının Uluxanlı kəndində becərilən yemiş növü

UNNUCA – bişirilib yeyilən yabanı bitki növü

UNNUX – dəyirməyə un doldurulan yer. – *Unnux bomboş idi.*

URCAH ELƏMƏK – tanış eləmək, rastlaşdırmaq, calaşdırmaq. – *Səni mənə urcah eliyənin atasına nəhlət.*

URCAH OLMAX – rast gəlmək. – *Heş özüm də bil-mirəm kin, onnara nə vax urcah olmuşam.*

URUF – ruh. – *İndi onun urufu çoxdan göylərdədi.*

URUFU İNCİMƏK – ruhu incimək. – *Mən bu məsələni elə həll eliyərəm kin, onun heş urufu da inciməz.*

URVA – kəndənin yapışmaması üçün süfrəyə səpilən un

URVAT – xətir, hörmət, qiymət. – *O, bu dünyadan urvatdı köşdü.*

URVATDAN SALMAX – hörmətsiz eləmək. – *Gəl bu işi bu qədər urvatdan salma.*

USTUBLU//USTUFLU – üsullu, yavaş, ehtiyatla, ehmal. – *Ustublu ol, şüşələri əlindən salıb qırarsan.*

UŞQUNMAX – uşağın bir şeyə təkidlə can atması, uçunması. – *Uşax anasını görüb uşqunmağa başladı.*

UYAR – uyğunluq. – *Sənin bu məsələyə qarışmağının uyarı yoxdu.*

UYUŞMAX – öyrəşmək. – *Hələ də bu adamlara uyuşa bilmirəm.*

UZUNSAP – İrəvan Çuxurunda alma növü. Ağ rəngli, uzunsov, kəmşirin, qalın qabıqlı idi. Avqustun əvvəllərində yetişirdi.

UZUNSÜLLƏMƏ – uzunsov. – *O, gülbəsəri uzun-sülləmə dörd bölüb duzdadı.*

ÜÇAYAX – yallı rəqsinin bir növü. Bu rəqsi oynayaqda üç addımdan sonra sağ və sol ayağın əvvəl ucunu, sonra dabanını yerə toxundurur, yenidən irəliyə doğru üç ağır addım atırlar.

ÜÇƏM – üçüz, bir dəfəyə üç bala vermək. – *Bu il sürüdə beş qoyun üçəm doğub.*

ÜFÜRƏ ÜFÜRƏ – üstündə əsə-əsə. – *Mən bütün bunnarı üfürə-üfürə saxlamışam, indi götürüm atım çölə?*

ÜFÜRƏK – uşaq şarı. – *O, dükannan iki ədəd üfürək almışdı.*

ÜFÜRMEK – püflmək, şişirtmək. – *O, şarı üfürüb şişirtdi.*

ÜLKMƏK – hürkmək. – *Sənin kin günahın yoxdu, niyə öz-özünən ülkürsən.*

ÜLKÜTMƏK – hürkütmək. – *Ovçu asda-asda yeriyirdi kin, ceyrannarı ülkütməsən.*

ÜRƏK-GÖBƏYİNİ YEMƏK – qorxuya düşmək. – *O, qorxudan ürəh-göbəyini yemişdi.*

ÜRƏYİ SIYRILMAX – 1. acmaq. – *Ürəyim sıyrılırdı, səhərdən heş nə yeməmişdim; 2. ürəyi sınmaq, kiməsə inamı itirmək. – Bəsdi, daha, ürəyim sənən sıyrılıb.*

ÜSKÜHLƏNMƏK – əridilən kərə yağının qaynara düşməsi. – *Ocağın üstündə əridilən yağın üskühləndiyini görən Sənəm nənə qazanı götürüb yerə qoydu.*

ÜŞKÜRƏK – fit. – *Uşaxlar üşkürəh çala-çala yollanan gedirdilər.*

ÜSRƏT – çətinlik, məşəqqət. – *Eh, onnar uşaxlıxda o qədər üsrət çəkiblər kin.*

ÜTƏLƏK – tələkən. – *O, çox ütələh adamdı.*

ÜTƏLƏK-ÜTƏLƏK – tələsik-tələsik. – *O, ütələh-ütələh nəşə deyib çıxıb getdi.*

ÜTÜ – qəza, bəla. – *Bu da bir ütüydü, sovuşdu getdi.*

ÜTÜYƏ DÜŞMƏK – qəfil işə düşmək, tələyə düşmək. – *Bu dəfə yaman ütüyə düşdüh.*

ÜYÜDÜB TÖKMƏK – tez-tez danışmaq. – *Bayaxdan o qonşunu çənəsinin altına salıb üyüdüb töküdü.*

ÜYÜTMƏK – tez-tez yemək. – *Sən orda özünü xəlbətə verib nə üyüdürsən elə?*

ÜZ – qaymaq. – *Anam həmişə qatığın, südün üzünü mənə verir.*

ÜZBƏSURAT – üzbəüz. – *Onnar üzəsurat dayanıb xeyli söhbət elədilər.*

ÜZBÜ – kolxozun hər bir üzvü, işçisi. – *Üzbülər sabah üzüm yığmağa gedəcəhlər.*

VAHAB – İrəvan Çuxurunda alma növü. Qırmızı rəngli, dadlı, ətirli idi. Avqustun sonu-sentyabrın əvvəllərində yetişirdi.

VALAYIN DƏMİNƏ VERMƏK – döymək, əzişdirmək

VAM – bir qayda ilə, az isti ilə, az hərarətlə

VAY-VAYLI – əldəqayıma, tez xəstələnən. – *O, uşaxlıxdə çox vay-vaylı olub.*

VAY-VAY ÇANAĞI – vay-vaylı, tez xəstələnən. – *İncimə, elə sən də vay-vay çanağısan, yanınnan yel ötən kimi xəsdələnirsən.*

VAYIS – pislik edən, səbəbkar. – *Allah vayısın evini yıxsın.*

VAYISDIX – pislik. – *Vayısdığın axırı yoxdur.*

VAYNAÇAR – əlacsız, son məqamda, uzaq başı. – *Mütləq sabah, vaynaçar birisi gün sizdəyih.*

VAYNÖSƏ – vay-şivən. – *Məhlədə bir vaynösə vardı kin, allah göstərməsin.*

VERAN – viran, xaraba. – *Uşaxlar bağ-bağçanı verən qoydular.*

VERAZAN – meyvə qurutmaq üçün yer

VƏĞƏMNƏMƏK – 1. rəngi qaçmaq, avazımaq. – *Bayaxdan fikir verirəm, rəngin vəğəmnəniyib;* 2. dərd bağlamaq. – *Ürəyi vəğəmnəniyib.*

VƏLAN – avara, veyil-veyil gəzən. – *Vəlan olma, bir işin qulpunnan yapış.*

VƏLƏDÜZNA – bic, dələduz. – *Belə vələdüzna uşax təh-təh tapılar.*

VƏR – əkində cərgələrin arası. – *Hər kəs öz vərini kağılyıb, sahədən çıxdı.*

VƏRDƏNƏ – kündəni yaymaq üçün istifadə olunan yoğun, silindrşəkilli taxta alət. – *Bir nəfər vərdənə ilə kündəni yayır, bir nəfər də axlo ilə lavaşı açırdı.*

VƏRDƏNƏLƏMƏK – vərdənə ilə xəmiri yaymaq. – *Əlindən gəlmirsə, kündələri vərdənəliyə, korrama.*

VƏRƏVÜRD – götür-qoy etmə, fikrən ölçüb-biçmə. – *O, öz-özünə çox vərəvürd elədi.*

VƏZN – dəyər. – *Çəkide yüngül, vəzndə ağır.*

VİRDİNİ SALMAX – meylini salmaq, fikrini-zikrini bir şeyə yönəltmək. – *Uşax genə virdini oyuncaxlara salıb.*

VROÇU – yalançı. – *O, çox vroçu adamdı.*

VURĞUN – qəfil tutan ürəkkeçmə. – *Onu getdiyi yerdə vurğun vurdu, elə onnan da dünyasını dəyişdi.*

YAĞARRIX – yağıntı. – *Yenə yağarrixlar başdadı.*

YAĞIR – sürtünmə nəticəsində əmələ gələn yara, üstü açılmış, dərisi getmiş yara. – *Sahibi indi gördü kin, atın beli yağırdı.*

YAĞIR OLMAX – yorulmaq, çox işləmək, əldən düşmək. – *Yüh daşımaxdan hambalın beli yağır olmuşdu.*

YAĞLUÇA – yağlanmış, yağdan kir bağlamış. – *Qablar hamısı yağluça bağlamışdı.*

YAXCI//YAXCI – yaxşı. – *Yaxcı, otu bir məni yaxcı-yaxcı başa sal görüm nə isdiyirsən.*

YAXMAC – üzərinə yağ, şor, süzmə və ya mürəbbə yaxılmış çörək parçası. – *Cırdan hər gün nənəsinnən yağlı yaxmac alardı.*

YAXNIKEŞ – ət və s. qızartmaq üçün qab

YAL – 1. undan bişirilən isti, duru it yeməyi. – *Uşaxlar bişirilmiş yalı itin qabağına qoydular;* 2. atın boynunda olan uzun tüklər. – *Koroğlu atın yalına yatdı;* 3. dikin, yoxuşun, dağın başı. – *Onnar dağın yalına qalxıb, oradan kəndə tamaşa eliyirdilər.*

YALAX – itə yemək verilən qab. – *İt yalını yalaxdan yeməyə öyrəşmişdi.*

YALAMA – heyvana verilən daş duz. – *İnəhlərə yalama verilməsə, dabağ olallar.*

YALI ARTIX DÜŞMƏK – varlanıb özünü dartmaq, qudurmaq. – *Nə olub, yalın artıx düşüb?*

YALLANMAX – 1. yaltaqlanmaq. – *Vəzifəcə özünən böyühlərə yallanmax onun peşəsi idi;* 2. onun-bunun qapısında boğazını otarmaq. – *Kim bilir, genə hansı qapıda yallanır.*

YAMIŞAX – yaşmaq. – *Kənddə qadınların hamısı yamışax bağlıydılar.*

YAN DAMI – köməkçi dam, ərzaq damı. – *Kənddə hər evin öz yan damı olardı.*

YANA – ötrü. – *Kimnən yana bu qədər əziyyətə qatdaşırsan?*

YANÇAX – yan hissə, adamın yumşaq yeri. – *Adətən iynə adamın yançağınan vurulur.*

YANDI-QINDI VERMƏK – acıq vermək. – *Uşax yoldaşdarına yandı-qındı verirdi.*

YANIX – 1. nəyinsə möhkəm təşnəsində olan (adam). – *Hərə bir şeyin yanığı olur, o da oxumağın yanığıdır;* 2. susuzluqdan yanmış. – *Həyəti mütləq suvarmaq lazımdı, torpax yanıxdı;* 3. yanmış yer. – *Onun sol əlində yanix var;* 4. qisas, intiqam. – *Mən sənən yanığımı mütləq almalyam.*

YANIX VERMƏDİ – ürəyin yanğısını söndürmədi. – *Nə qədər su işdimsə, yanix vermədi.*

YANIX VERMƏK – acıq vermək. – *Bu nə hərəkətdi, yanix verirsən?*

YANIX-QINIX VERMƏK – acıq vermək. – *O, hamıya yanix-qinix verir.*

YANIMINI VERMƏMƏK – tərəfini saxlamaq, təəssübünü verməmək. – *Nə qədər pisdih görsə də, genə öz qohunnarının yanımını vermir.*

YANIMLI – canı yanan. – *Belə yanımni uşax az-az tapılar.*

YANOV – qapının yaşmağı. – *Usda qapının yanovunu əyri düzəltmişdi.*

YANPÖRTÜ – əyri, yanı üstə, yanakı. – *O çevrilib uşaxlara yanpörtü baxdı.*

YANTAY – səbət. – *O, meyvələri yantaya boşaltdı.*

YAPBA – 1. keçmişdə əllə yastılanıb yerə, divara yapılmış mal peyini, qurudulduqdan sonra yanacaq kimi istifadə olunardı. – *Dağ kənddərində arvaddar mütləq yappa yapardılar*; 2. yastı. – *Onun yappa burnu vardı.*

YAPBAX – yaraşmaq. – *Bu papax səni yaman yapır.*

YARDARRIX – ortaqlıq, məhsulun iki nəfər arasında bərabər bölünməsi. – *Onnar yardarrığa məhsul becərməyə başladılar.*

YARİMMƏNSİL ETMƏK – xarab etmək, zay etmək, məhsulun yarısını itkiyə vermək. – *Uşaxlar yeməyin yarısını yemiş, yarısını isə yarimmənsil eləmişdilər.*

YARMA (Qapax da deyirdilər) – İrəvan Çuxurunda şaftalı növü. Üz bölünür, üzləri asanlıqla tumdan ayrılırdı, sarı-qırmızı rəngdə olurdu. İyulun axırlarında yetişirdi. – *Yarma şəfdəli yeməh üçün daha münasibidi.*

YASDANMAX – sərələnib uzanmaq. – *Harda gəldi, orda yasdənib qalma.*

YASDAR – tənbel, oturub yerindən qalxmayan. – *Arvadın yasdarı kişini ürəh xəsdəliyi eliyər.*

YASDIĞALTI – yatanda yeyilən yemək. – *Uşax vaxdı yatmamışdan əvvəl mütləq yasdığaltı yeyərdih.*

YATAX – çöldə qoyun, mal, at dəvə saxlanılan yer, heyvan yatağı. – *Çobannar on gün idi kin yataxda qalır-dılar.*

YATIR//YATAR – var-dövlət, qızıl-gümüş, pul. – *O, yatırını xəlbət yerdə saxlıyırdı.*

YAY ARMUDU – İrəvan Çuxurunda armud növü. Xırda, sarı, dadlı, yumşaq, yayda yetişən və çox yeyilən növ idi.

YAYXALAMAX – su ilə yüngülvari yumaq, yaxalamaq. – *O, istəkanı yayxaladıxdan sora onda özünə çay*

süzdü.

YAYXALANMAX – yüngülvari çimmək. – *Bir az gözdüyün, bu dəyqə yayxalanıb çıxıram.*

YAYXINTI – qabın dibində qalan yemək qalığı, yemək bulaşığı. – *O, qabların yayxıntılarını isdi suda təmizdədi.*

YAYIN CIRCIRAMASI – yayın istisi. – *Heş bilmi-rəm, yayın circıramasında nə eliyəciyih.*

YAYIN CIRHACIRI – yayın istisi. – *Genə yayın cirhacırı gəldi.*

YAYMA – südlü sıyıq

YAYPAN – yastı-yapalaq. – *Bu tərənin üsdü yay-pandı.*

YAVAN – yağsız-şirəsiz. – *Evdə yavannıx olmuyan-da yavan çörəyi də işdahnən yeyərdih.*

YAVANNIX – 1. ərzaq ehtiyatı (yağ, qovurma və s.). – *Evdə yavannıx qutarmağ üzrəydi; 2. pendir, yağ, qovurma növündən az-az istifadə etmək, az istifadə olunan yemək növü. – Bunnarı gətmişəm kin, maaşı alınca yavanniğ elə.*

YAVAŞ – 1. astagəl. – *O, çox yavaş adamdır, 2. sus, dayan. – Sən yavaş, qoy o danışsın.*

YEDDİARXADÖNƏN – özündən yeddi nəsil əvvəl, nəsil-nəcabət. – *Mənim yeddiarxadönənimdə nə işin var?*

YEDƏK – aşağısı gen, ağzı dar mis qab

YEKƏ – böyük. – *Yekə oğlansan, danışğını bil.*

YEKƏXANA – lovğa. – *Adam yekəxana olmaz.*

YEKƏXANALIX – lovğalıq. – *Yekəxanalix adama hörmət gətirməz.*

YEKƏLMƏK – böyümək. – *Maşallah, yekəlibsən.*

YEL – 1. külək. – *Dünənnən güjdü yel əsir; 2. xəstə-*

lik, revmatizm. – *Onun ayaxlarında yel var.*

YELAPARDI – çox yüngül, çox nazik. – *Qız gedib özünə bir yelapardı çit alıb.*

YELƏK – qolsuz gödək paltar

YELƏNƏ – balaca su quşu adı

YELFİRİŞ – yelbeyin. – *Onda ağıl nə gəzir, yelfirışın biridi.*

YELİN – heyvan əmcəyi. – *Axşam naxır gələndə inəhlərin yelinnəri südnən dolu olurdu.*

YELİNNƏMƏK – doğum ərəfəsində malın yelininin südlənməyi, böyüməyi. – *İnəh yelinniyib, deyəsən, doğacax.*

YELQUZ – yel xəstəliyi, revmatizm. – *Bu yelquz mənim canımnan çıxmır kin, çıxmır.*

YELMİK – yemlik (yabanı bitki, pencər növü). – *Uşaxlıxda yelmih yığib duznan yeməhdən doymazdıx.*

YENDİRMƏK – özünə layiq görmək. – *Sən böyüyübsən, ta bizə yendirməzsən.*

YENGƏ – 1. qardaşın və ya qardaşa bərabər tutulan adamın arvadı; 2. toy vaxtı qız evində gəlinlə gedən qadın

YENMƏK – enmək, aşağı düşmək. – *Yen aşağı, sanna sözüm var.*

YERİKLƏMƏK – ürəyi turş yeməklər istəmək, hamiləliyin ilk büruzəsi

YERYAPALAĞI – gödəkboylu

YEYİLMƏ – dəri xəstəliyi, dərinin və ya ətin çürüyüb tökülməyi. – *Onun ayağına yeyilmə xəstəliyi düşmüşdü.*

YEZNƏ – kürəkən. – *Atalar deyib: yeznə yaxçı olanda bir oğul qazanırsan, yeznə pis olanda qızını da itirirsən.*

YİĞİN – xeyli. – *Meydanda bir yığın adam vardı.*

YİĞİNNAMAX – yığib-yığışdırmaq. – *Evdə nə var, hamısını yığinnıyib apardı.*

YİĞNAX – məclis. – *Adam var yığnaxdan qaçır, adam var yığnağa qaçır.*

YIXIMÇI – ev dağıdan, bədxərc. – *O, çox yiximçi arvad idi.*

YOL – dəfə. – *Sana yüz yol demişəm kin, belə işdə-rə burnunu soxma.*

YOLLAŞMAX – razılaşmaq. – *Qiymət məsələsinə görə narahat olma, yollaşarix.*

YOLMALAMAX – yoluşdurmaq. – *Arvaddar bir annın içində bir-birinin saçını yolmaladılar.*

YOVSAX – bit. – *Yovşax, adətən, müharibə dövr-rərində peyda olur.*

YÖNNÜ – yaxşı. – *Sən də adama bir yönnü söz de-yirsən kin.*

YÖNÜBƏRİ – üzübəri, sağalmağa doğru. – *Deyə-sən, xəsdə yönübəridi.*

YUXALMAX – kövrəlmək, yumşalmaq. – *Söz de-yən kimi yuxaldın.*

YUMULMAX – cummaq, hücum çəkmək. – *O, qəf-lətən uşağın üsdünə yumuldu.*

YUMURTALAMAX – yumurtlamaq. – *Toyuxlar yumurtalamağa düşüblər.*

YUN ÇUBUĞU – yun çırpmaq üçün istifadə olu-nan nazik, uzun və möhkəm ağac. – *Arvad yun çubuğu-nu gətirib yanına qoydu.*

YUN ÇUBUĞUNA DÖNMƏK – arıqlamaq. – *Bu nədi, ay qız, əriyib yun çubuğuna dönübsən.*

YURDDA QALMAX – qarımaq, evdə qalmaq. – *Bu qız heş kəsi bəyənmir, axırda qarıyib yurdda qalacax.*

YUYUCU – mürdəşir. – *Görüm, qulağına yuyucu*

barmağı girsin.

YÜK – yük yerinə yığılmış yorğan-döşək. – *Evin bir tərəfinə yük yığılmışdı.*

YÜK YERİ – yorğan-döşək yığmaq üçün divarda açılmış yer. – *O, yük yerinnən iki dəst yatacax çıxarıb qonaxlar üçün yer saldı.*

YÜKLÜ OLMAQ – hamilə olmaq. – *İndi gördülər kin, arvad yüklüdü.*

ZAĞA – mağara. – *Onnar zağıya çatanda ayının hənirtisini hiss etdilər.*

ZAHI – təzə doğmuş qadın. – *Zahı qadına mütləq quymax bişirəllər.*

ZAQQA – 1. iri, yekə. – *Uşax vaxdı biz hamımız zaqqa manat yığmağı sevərdih; 2. aşıq-aşıq oyununda istifadə olunan iri aşıq. – O, cibindəki zaqqa aşığı çıxarıb ortuya qoydu.*

ZAYA – zəif. – *Uşax kin zaya oldu, iki günnən bir xəsdələncəh.*

ZƏFƏR TOXUMAX – zərər, ziyan dəymər. – *Baxıcı uşağa baxan kimi dedi kin, buna yaman gözdən zəfər toxuyub.*

ZƏFƏRAN (**NARINCI** və ya **GƏMİRMƏ** də deyir-dilər) – İrəvan Çuxurunda şaftalı növü. Müxtəlif böyüklükdə və formada, sarı-qırmızı rəngdə olur, tumdan ayrılırdı. İyulun axırlarında yetişirdi.

ZƏHƏRƏ QALSIN – qarğış. – *Zəhərə qalsın, belə işin nə xeyrini isdiyirəm, nə də zərərinə.*

ZƏHƏRMAR – zəhrimar

ZƏHRİ YARILMAX – qorxmaq, bağı yarımaq. – *Qorxudan uşağın zəhri yarılmışdı.*

ZƏQQUM//ZİQQUM – çox acı; zəhrimar. – *Al ye, zıqqumun olsun.*

ZƏMBƏRƏK (adam) – yerindən gec tərپənən (adam). – *Belə zəmbərəh adam görməmişəm.*

ZƏMBƏRƏK DƏVƏSİ – arsız adam. – *Əşi, o, zəmbərəh dəvəsidi.*

ZƏRDƏ – kök (tərəvəz) (bu söz ancaq Zəngibasər mahalının Rəhimabad və Mehmandar kəndlərində işlədi-

lirdi).

ZƏRƏL – ziyan, zərər. – *Zərəl yoxdu, get işinnən məşğul ol.*

ZƏVZƏK – boşboğaz, çoxdanışan. – *Hamı çalışır zəvzəh adamnan uzax qaşsın.*

ZƏVZƏMƏK – boşboğazlıq etmək. – *Bəsdə zəvzədin, get işinnən məşğul ol.*

ZİĞ – palçıq. – *Evə çatınca ayaqqabıları tamam zığa batmışdı.*

ZİĞLİ (adam, inək) – 1. xəbis (adam). – *Yaman ürəyi zığlı adamdı; 2. südü yağlı (inək). – Onun bir dənə yaxçı zığlı inəyi var.*

ZIXCALAMAX – didişdirmək. – *Məni niyə zıxcalıyırsan?*

ZIXNAMAX (uşağı) – qısnameq, tənbeh etmək (uşağı). – *Uşağı xeyli zıxnadılar.*

ZİR – qanmaz, kobud, qaba. – *Əşi, zırın biridi, iki eşşəyin arpasını bölə bilmir.*

ZİR DÜDÜYÜM – aləmə car çəkmək. – *Çox keşmədi kin, bu məsələni bütün kənddə zir düdüyümə qoydular.*

ZİRAN – axır, sonuncu. – *Genə ziranda qaldıx.*

ZİRİ – yekəpər. – *Çox zırı adamdı.*

ZİRİPPANİ BAŞDAMAQ//ZİRİMPANİ BAŞDAMAQ – uşağın uzun-uzadı ağlaması. – *Genə zırımpanı başdadı.*

ZİRRAMA – kobud, qanmaz, ağıldan kəm. – *Ə, zırrama, mən sana demədim get Mirzə Cəlilin “Zırrama” hekayəsini oxu?*

ZİNG – oynaq sümükləri (dirsək və dizdə). – *O, məlin zing sümühlərini kəsib bir kənara qoydu.*

ZİNGİRƏ – üzüm salxımının bir qanadı. – *O, hər*

salxım üzümənə bircə zingirə qoparardı.

ZİR – nəlbəki. – *Uşaxlar ziri stəkanın altınan çəkib göturdülər.*

ZİRCİK – şuluq, nadinc (uşaq). – *Bu qədər də zircih uşağ olar?!*

ZİRDƏST – savadsız etmək, kor etmək. – *Pis məlim uşaxları zirdəs eliyir.*

ZİRƏK – cəld. – *A bala, bir az zirəh ol.*

ZİRİNC – dağda bitən yabanı giləmeyvə, nazik, uzun, turş gilələri olurdu

ZOĞ – ağacın yeni cücərtisi, pöhrə. – *Bağban ağaşdarın təzə zoğlarını həvəsnən gözdən keçirirdi.*

ZOXMA – dürtmə, başqasını böyründən vurma. – *Böyrümnən zoxma niyə vurursan?*

ZOL – uzununa kəsilmiş hissə. – *O, dəridən bir zol kəsib götürdü.*

ZOL DURMAX – qamçı, şallaq yerinin qabarıb durması. – *Qamçının izi nökrin kürəyində zol durmuşdu.*

ZOL-ZOL – şırım-şırım. – *O, zol-zol parçadan özünə qəşəng paltar tihdirmişdi.*

ZOLAX – 1. Qamçı yeri. – *Qamçı izi onun kürəyində zolax aşmışdı*; 2. əkin yerinin, biçənəyin, otlağın, meşəliyin müəyyən bir hissəsi. – *Meşənin bir zolağını kəsmişdilər.*

ZÖVZƏK – çox damışan. – *O, çox zövzəh adam idi.*

ZÜLÜ GETMƏK – sino getmək. – *Onnar bir-birindən ötrü zülü gedirdilər.*

ZÜRÇƏK//ZÜRTCƏK – sürüşkən. – *Qış gəlmiş, yol-iz zürtcəh olmuşdu.*

ZÜRİYƏT – oğul-uşaq. – *Onun çoxlu züriyəti vardı.*

ZÜVMƏK//ZÜV GETMƏK – sürüşmək. – *Qışda uşaxlar buz üsdə züvməhdən xüsusi zövq alırdılar.*

Əziz Ələkbərli.
Qərbi Azərbaycanın dialektoloji lüğəti,
1-ci kitab, İrəvan Çuxuru,
Bakı, “Ağrıdağ” nəşriyyatı, 2009.

Nəşriyyat direktoru:
Nadir Məmmədli

Kompüterdə yığdı:
Ruhəngiz Əlihüseynova

Korrektor:
Günəl Ələkbərli

**Kompüter tərtibçisi və
texniki redaktoru:**
Elxan Ələkbərli

Kağız formatı: 60/84 16/1
Mətbəə kağızı: №1
Həcmi: 12 ç/v
Tirajı: 500
Qiyməti müqavilə ilə.

Kitab AMEA Folklor İnstitutunun
Kompüter Mərkəzində yığılmış, səhifələnmiş,
“Nurlan” nəşriyyatında ofset üsulu ilə
çap olunmuşdur.

Axf-257203

ƏZİZ YUSUF
ƏLƏKBƏRLİ

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Folklor İnstitutunun şöbə müdiri, Qafqazda Azərbaycanlıların Soyqırımını və Deportasiyasını Araşdırma Mərkəzinin direktoru, filologiya elmləri namizədidir.

Ə.Ələkbərli uzun illərdir ki, Qərbi Azərbaycan (indiki «Ermənistan») mövzusunda araşdırmalar aparır. Bu mövzuda «Qədim Türk-Oğuz yurdu – «Ermənistan» (1994), «Abbasqulu bəy Şadlinski» (1996), «Qərbi Azərbaycan. I cild, Vedibisar mahalı» (1-ci nəşri 2000-ci ildə, 2-ci nəşri 2003-cü ildə), «Qərbi Azərbaycan. II cild, Zəngisar, Gərnibasar və Qırxbulaq mahalları» (2002), «Qərbi Azərbaycan abidələri» (2006-cı ildə Azərbaycan və ingilis dillərində, 2007-ci ildə Azərbaycan, ingilis, rus, fransız və alman dillərində), «Qərbi azərbaycanlıların 1988-ci il soyqırımı: sənədlərin dili ilə» (2008) kitablarının və yüzlərlə məqalənin müəllifidir.

Ə.Ələkbərli həmçinin Qərbi Azərbaycan folkloruna dair bir sıra toplama kitablarının və elmi araşdırmaların da müəllifidir.